

Tekst | Bouwhistorische Opname
Ooglijdersgasthuis
F.C. Dondersstraat 65, Utrecht

Bouwhistorische opname
Ooglijdersgasthuis
F.C. Dondersstraat 65
Utrecht

Deel 1: Tekst

© Veerman Bouwhistorie, 2015

In opdracht van

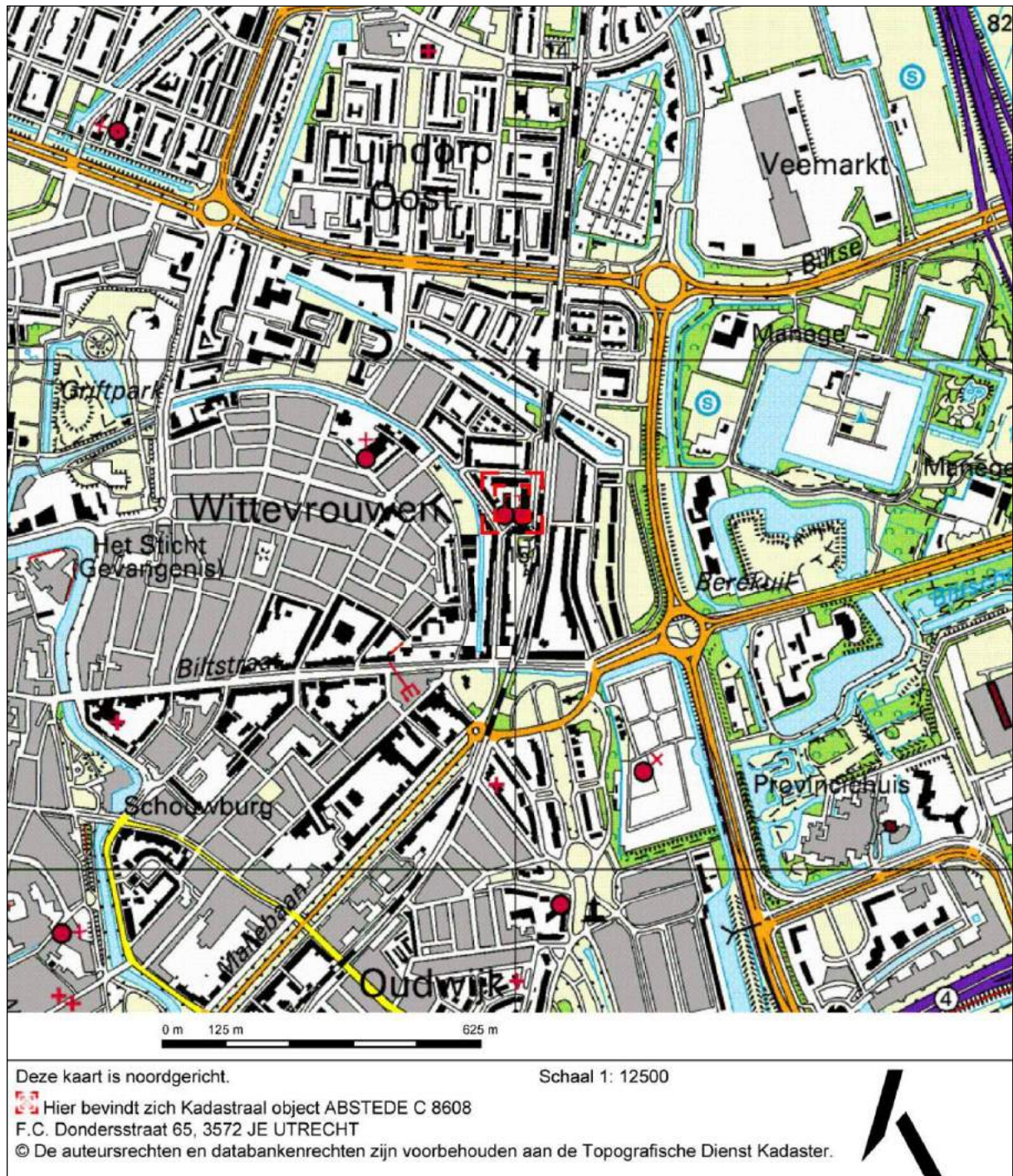
Driestar BV
Emmalaan 33
3581 HP Utrecht
T 030 25 11 309
W driestar.com

Uitvoering

Noordsingel 244
3032 BM Rotterdam

T 06 249 330 62
E john@veermanbouwhistorie.nl
W veermanbouwhistorie.nl

Afb. 1: Actuele topografische kaart van de wijk Wittevrouwen met in het midden het Ooglijdersgasthuis. Het centrum van Utrecht ligt aan de linkerszijde. [Bron: Kadaster]

Inhoud

Deel 1

	Voorwoord	7
1	Inleiding	9
2	Geschiedenis	13
3	Bouwdeel I A	17
	Overzicht: exterieur, constructie, interieur	17
	Gevelboek	23
	Vertrekkenboek	29
4	Bouwdeel I B	59
	Overzicht: exterieur, constructie, interieur	59
	Gevelboek	63
	Vertrekkenboek	66
5	Bouwdeel II	83
	Overzicht: exterieur, constructie, interieur	83
	Gevelboek	87
	Vertrekkenboek	92
6	Bouwdeel III	108
	Overzicht: exterieur, constructie, interieur	108
	Gevelboek	110
	Vertrekkenboek	112
7	Overzicht en belangrijkste waarden	119
	Waardestelling	120
	Plattegronden	126
8	Adviezen	133
	Bijlage redengevende omschrijving rijksmonument	137

Deel 2

	Voorwoord	7
1	Inleiding	9
2	Geschiedenis	11
3	Bouwdeel I A	23
4	Bouwdeel I B	39
5	Bouwdeel II	49
6	Bouwdeel III	61
	Bouwtekeningen	69
	Ten geleide	69
7	Bouwtekeningen 1892-1894	71
8	Bouwtekening 1902	85
9	Bouwtekeningen 1932-1939	89
10	Bouwtekeningen 1962-1971	101
11	Actuele plattegronden	111
	Losbladig plattegronden bestaande toestand met plaatscodes	

Voorwoord

In opdracht van Driestar BV, gevestigd te Utrecht, heeft Veerman Bouwhistorie een bouwhistorische opname uitgevoerd van het Ooglijdersgasthuis, F.C. Dondersstraat 65, Utrecht (postcode 3572 JE, kadastrale aanduiding Abstede C 8608).

Het betreft een rijksmonument, ingeschreven in 2001 onder nummer 514369. De redengevende omschrijving somt de belangrijkste monumentale aspecten van de (voor)gevels op. De waardering luidt: *'Voormalig OOGLIJDESGASTHUIS uit 1892-94 en 1938-39 van algemeen belang vanwege architectuurhistorische waarde als voorbeeld van een in neo-renaïssancestijl voorzien van zorgvuldige detailleringen opgetrokken ziekenhuis. Van cultuurhistorische waarde vanwege het specifieke doel een ziekenhuis voor ooglijders op te richten alsmede vanwege de verbondenheid met professor F.C. Donders die voor de ooggeneeskunde van bijzondere betekenis is geweest. Tevens van stedenbouwkundig belang vanwege de markante situering.'* De volledige redengevende omschrijving is achter in deze rapportage opgenomen.

Het ziekenhuis is gedurende een handvol hoofdbouwfases, sinds 1894, uitgegroeid tot een groot complex met vleugels aan alle zijden van een rechthoekig binnenterrein. Aan het eind van de twintigste eeuw verloor het zijn oorspronkelijke functie en werd het Ooglijdersgasthuis onderdeel van de Hogeschool Utrecht.

De bouwhistorische opname maakt deel uit van een serie onderzoeken, overleggen en ontwerpen die samen moeten leiden tot een vruchtbare herbestemming van het complex. Onderzoek en rapportage zijn uitgevoerd met als uitgangspunt de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek (2009). Door de aard en omvang van het gebouwencomplex en de opgave is Veerman Bouwhistorie gekomen tot een opzet en uitvoering die in vorm afwijken van de standaard bouwhistorische rapporten, met handhaving van de kwaliteitsnormen.

Voorliggende rapportage is enerzijds een verslag waarmee een onderzoeksfase wordt afgesloten (de tweede, na een eerdere bouwhistorische verkenning). Anderzijds kan het worden gehanteerd als een 'groeiboek'; aan de hier gepresenteerde gegevens en ideeën wordt zonder twijfel later, als waarnemingen 'in het werk' daartoe de gelegenheid bieden, relevante (bouw)historische informatie toegevoegd. Door de opzet van het rapport is de integratie daarvan probleemloos te realiseren.

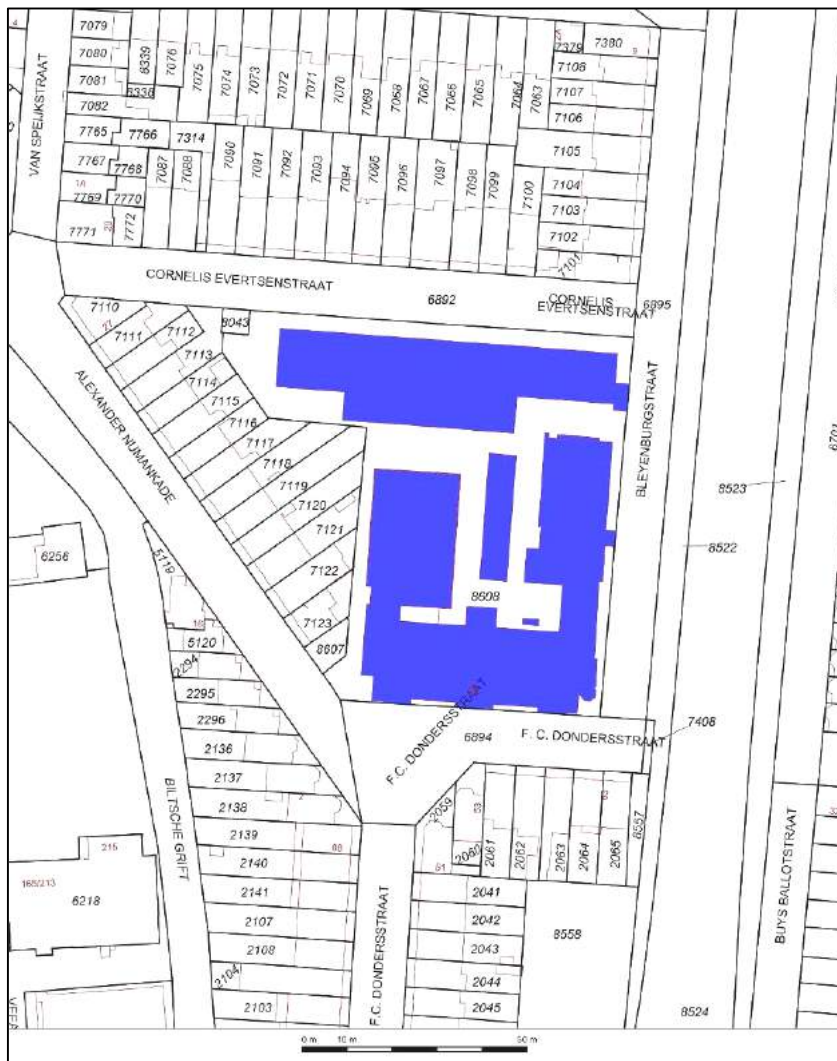
Het rapport verschijnt in twee delen. Deel 1 bevat hoofdzakelijk tekst, met een klein aantal afbeeldingen. Hierin wordt de bouw- en gebruiksgeschiedenis geschetst, een beschrijving gegeven per historisch bouwdeel, met separaat aandacht voor gevelsegmenten en indeling / interieurs, een overzicht geboden van de belangrijkste elementen, alsmede een monumentale waardenstelling en advies over toekomstige omgang met het complex. Het tweede deel bevat de nodige afbeeldingen: de voorhanden historische foto's, veel actuele foto's, tekeningen uit de achtereenvol-

gende bouwcampagnes, kaarten en ander onmisbaar materiaal. De actuele plattegronden met gevel- en vertrekcodering die correleert met de voor de beschrijvingen gehanteerde codes zijn achter in de gedrukte versie van Deel 2 losbladig opgenomen, zodat zij naast de rapportage op tafel gelegd kunnen worden. De afgedrukte actuele foto's zijn gemaakt door Veerman Bouwhistorie, tenzij anders vermeld. Bij tekeningen en ander historisch afbeeldingenmateriaal is de herkomst vermeld, voor zover bekend. Voor alle afbeeldingen geldt, dat verdere openbaarmaking aan beperkingen gebonden is.

De gespreks- en sparringpartners Asnova Architecten (Ronald Willemsen, Gerd Peters), Hylkema Consultants (Jan van Zelst, Stephanie de Bont, Reinoud Pince van der Aa) en de leden van het Team Erfgoed van de Gemeente Utrecht (m.n. Bettina van Santen, Menno Smit) worden vriendelijk bedankt voor de samenwerking. Ewoud Gaymans, projectleider van Driestar, wordt eveneens bedankt. Het onderzoek profiteert tot op heden van werk dat architect Jeroen Hilhorst in eerdere stadia van het project leverde.

Rotterdam, mei 2015

Drs. J.W. Veerman

Afb. 2: Actuele kadastrale situatie. [Bron: Kadaster. De bouwdelen zijn ingekleurd door Veerman Bouwhistorie.]

1 Inleiding

Het complex

Het tegenwoordige complex vult een groot deel van de ruimte tussen de F.C. Dondersstraat (zuid), de Alexander Numankade (west), de Cornelis Evertsenstraat (noord) en de Bleyenburgerstraat (oost). Midden op het terrein staat een open fietsenstalling. Hier zijn aan vier zijden bouwdelen omheen gegroepeerd. Ten behoeve van het onderzoek zijn de bouwdelen van een nummer voorzien (zie de afbeelding op p. 11).

De oudste bouwdelen zijn de vleugels uit 1892-1894. Zij begrenzen het complex aan de zuidzijde. Omdat het daadwerkelijk twee vleugels betreft, geven we hun respectievelijk de aanduiding I A en I B. Deze hoge bouwdelen hebben diverse in- en uitspringende delen, torens en bieden een levendig dakenlandschap. Achter I B werd in 1938-'39 aan de Bleyenburgerstraat een groot rechthoekig gebouw aangebouwd. Het heeft drie lagen en een plat dak. Linksvoor, aan de binnenplaats, bezit het een aangebouwd volume. Dit bouwdeel heeft het nummer II. Drie decennia later is een vlak gedekt paviljoen toegevoegd; de polikliniek. Het is, met twee bouwlagen waarvan de onderste halfondergronds ligt, lager dan het bouwdeel uit de jaren dertig, maar het heeft een breder grondvlak. Met een tussenlid is dit bouwdeel III met I A verbonden.

De vierde wand van het complex, evenwijdig aan de Cornelis Evertsenstraat, is nu tweelaags en plat gedekt. Het verving in 1996 een aantal aaneengegroeide bouwlichamen waarvan het oudste uit 1902 stamde. In de loop der tijd, als laatste in de jaren zeventig, waren hier massa's tegenaan geplaatst. Het gebouw uit 1996 noemen we bouwdeel IV, maar het blijft hierna buiten beschouwing.

Toen in 2001 het Ooglijdersgasthuis als rijksmonument werd ingeschreven, was het uit 1902 stammende bouwdeel *pas* gesloopt en vervangen. De nieuwbouw uit 1996-1998 werd uiteraard buiten de bescherming gelaten. Hetzelfde was het geval met bouwdeel III, ontworpen in 1964. Hoewel de redengevende omschrijving het paviljoen zelfs letterlijk van het rijksmonument uitsluit, wordt het hierna toch behandeld. Aan de orde zijn dus de bouwdelen I A, I B, II en III. Nummer IV blijft buiten beschouwing.

Opzet van de rapportage

De opzet van onderzoek en verslaglegging is allereerst ingegeven door de omvang, samenstelling en ontwikkeling van het complex. Om het overzicht te bewaren moet systematisch worden beschreven en geïllustreerd. Hiertoe is een codering ontwikkeld die beoogt bouwdelen, gevels en ruimtes overzichtelijk te presenteren.

Er is voor gekozen om de rapportage in twee delen te publiceren, waarbij Deel 1 hoofdzakelijk tekst bevat en Deel 2 hoofdzakelijk foto's en tekeningen. In Deel 1 wordt na de inleidende hoofdstukken per bouwdeel gewerkt. Achtereenvolgens komen bouwdelen I A, I B, II en III aan de orde – zoals geschetst. Binnen die secties volgen een overzicht van exterieur, constructie en interieur elkaar op, waarna wordt ingezoomd. Voorliggend onderzoek wordt immers uitgevoerd in het grotere kader van herbestemming en restauratie, hetgeen noodzakelijk maakt dat bij elk van de gevelsegmenten en ruimtes wordt stil gestaan; kort waar mogelijk, langer waar nodig.

Het Ooglijdersgasthuis omvat – het jongste bouwdeel aan de noordzijde buiten beschouwing gelaten – 31 gevelsegmenten en ongeveer 320 ruimtes. Voor de ruimtes geldt dat zij niet alle vertrekken, gangen of soortgelijke verblijfs- en verkeersruimten zijn. Bij vaste kasten, installatiehokken en -kokers en dergelijke 'restruimtes' moet ten minste *die* aard vermeld worden. Bij de gevelsegmenten kunnen de volgende aspecten worden ingevuld: *Gevel [code] / Beschrijving / Afbeelding / Geschiedenis / Relatie met ruimte / (Aantekeningen bij) Waardstelling / Opmerkingen / Vervolgonderzoek*. Bij de vertrekken en andere ruimtes is een bijna gelijke opsomming te geven: *Ruimte [code] / Beschrijving / Afbeelding (ja/nee) / Geschiedenis / (Aantekeningen bij) Waardstelling / Opmerkingen / Vervolgonderzoek*.

Echter: het complex is nu, voorjaar 2015, volop in gebruik. Dit maakt dat niet overal onbelemmerd kan worden gekeken, laat staan 'gekrabbeld' en ontmanteld. Bij een groot aantal gevelsegmenten en ruimtes blijven hypothesen en vraagtekens staan. Het onderstaande draagt daarom óók het karakter van een 'groeiboek'. De zojuist opgesomde aspecten zijn niet alle ingevuld. Hiervoor zal in een volgend stadium van onderzoek en ontwikkeling meer gelegenheid worden gevonden. Voor het *huidige stadium* komen evenwel voldoende gegevens op tafel; toereikend om een beredeneerde Waardstelling en cultuurhistorisch kader te schetsen waarbinnen de voorgenomen herbestemming zijn speelruimte heeft.

In Deel 2 zijn de tekeningen en foto's opgenomen, zowel historische als actuele. Vanwege het beginsel 'groeiboek' zijn de verwijzingen niet gefixeerd in een doornummering. Er moet in de toekomst het één en ander kunnen worden toegevoegd en – desnoods – verwijderd. Om deze reden kent het afbeeldingendeel een volgorde van behandeling die vergelijkbaar is met die van het tekstdeel: Historische foto's / Analysetekeningen bouwfasering ; Foto's per Bouwdeel / Algemeen en inleidend / Gevels / Ruimtes ; Bouwtekeningen van oud (1892-1894 / 1902 / 1932 e.v.) naar huidig. Hierbij zij, wellicht ten overvloede, opgemerkt dat tekeningen van *voorgenomen* toestanden niet in een bouwhistorische rapportage thuishoren.

De reden dat bouwtekeningen achter de fotokaternen zijn opgenomen en niet 'evenwijdig aan' het historische hoofdstuk in het tekstdeel – voorafgaand aan de beschrijvingen van de actuele toestand –, is dat het grotendeels uitvouwbare bladen betreft. Er is voor gekozen om een set met tekeningen van de *bestaande toestand* losbladig op te nemen, zodat de gebruiker van de rapportage het één en ander naast elkaar kan leggen.

Foto's en tekeningen zijn nadrukkelijk bedoeld als complementair aan de tekst, en vice versa. Dit geldt tot en met de waarderingsplattegronden. Terwijl al te veel doublure wordt vermeden, maken beknopte bijschriften duidelijk wat een foto weergeeft. Hiermee kan de corresponderende tekst in Deel 1 worden gevonden.

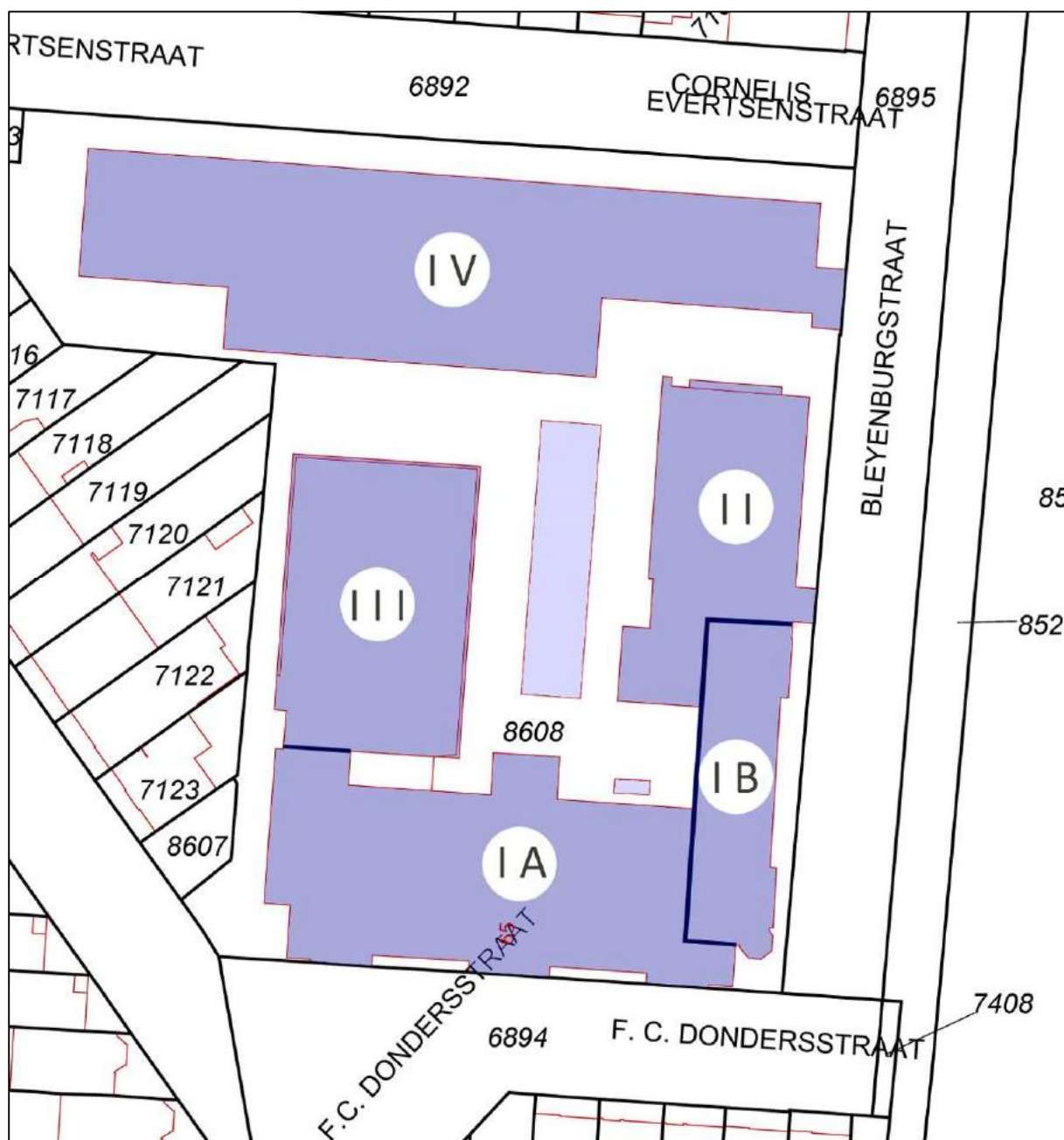
Codering en systematiek bij beschrijving

De bouwdelen, gevelsegmenten en ruimtes zijn van een eigen codering voorzien volgens een in samenspraak met de architecten ontwikkelde systematiek. Alle gevelsegmenten hebben een kleine letter gekregen, welke aan het bouwdeelnummer is toegevoegd. Bij de ruimtes is de opbouw: [bouwdeel.bouwlaag.ruimtenummer]. Er is naar gestreefd om vanuit de centrale (ver-

keers)ruimte op te nummeren, met de klok mee, langs de aanliggende grotere vertrekken. Kleine ruimtes aan de randen van een bouwdeel hebben de hoogste nummers.

De codering is weergegeven op de plattegronden (losbladig) met de anno 2015 bestaande toestand die Asnova baseert op de tekeningen i.o.v. Nordined Prequest uit 2010.

Bij de beschrijvingen wordt gebruik gemaakt van aanduidingen als 'voor', 'links', 'rechts' en 'achter'. De voorgevel aan de F.C. Dondersstraat is het uitgangspunt. Hoewel het gebruik van windrichtingen niet onze voorkeur heeft, is een dergelijke aanduiding soms onvermijdelijk als verduidelijking.

2 Geschiedenis

Stedenbouwkundige geschiedenis

De F.C. Dondersstraat is een zijstraat van de Biltstraat, gelegen dichtbij het oostelijke uiteinde ervan. De Biltstraat, die nu een van de hoofdassen binnen de wijk Wittevrouwen vormt, is een belangrijke uitvalsweg van Utrecht en gaat tot op zijn laatst de hoge middeleeuwen terug. Van oudsher staat aan weerszijden van de Biltstraat bebouwing. In de jongste twee eeuwen is die bebouwing aaneengesloten geraakt. Ook de buurten ten noorden en ten zuiden hebben zich geleidelijk ontwikkeld.

Echter, planmatig werd de verstedelijking pas in de loop van de 19de eeuw. Dit proces is goed te volgen via het voorhanden kaartmateriaal. Was ten tijde van de kadastrale minuut (situatie rond 1832) nog vooral sprake van bebouwing aan weerszijden van de Biltstraat en rond de zuidelijker gelegen Maliebaan, met in de omgeving landjes en losse gebouwen, tegen het eind van de eeuw waren er straten en bouwblokken aangelegd. Hoe de verstedelijking in oostelijke richting opschoof, wijst vergelijking van de Topografisch Militaire Kaarten van 1874 en 1898 uit. Het Ooglijdersgasthuis, gebouwd in 1892-'94, vormt het hart van het buurtje tussen het Veeartse-nijpad en het spoor. De gebouwen hier zijn grotendeels tijdens een tegen 1900 optredende bouw golf tot stand gekomen.

Bouwgeschiedenis

Ontwikkeling van F.C. Donders' oogkliniek

In 1858 stichtte arts Franciscus Cornelis Donders (1818-1889), na een aantal jaren een oogheelkundige kliniek te hebben geleid, het Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders. Het werd gevestigd in de Wijde Begijnestraat en kreeg in 1866 een nieuw laboratorium aan de Van Asch van Wijckskade. Binnen Nederland was zo'n Gasthuis iets nieuws, maar ook in het buitenland genoot Donders' instelling aanzien. Uiteraard was het een academisch ziekenhuis; de geneesheer-directeur was tevens hoogleraar.

Enkele jaren na de dood van de stichter, die in 1884 was opgevolgd door Herman Snellen sr. (1834-1908), verhuisde het Ooglijdersgasthuis naar een nieuwe locatie. Tussen 1892 en 1894 verrees nabij de Biltstraat aan de toenmalige noordoostelijke stadsrand een groot oogziekenhuis, door architect D. Kruijf ontworpen als een L-vormig complex met twee hoge vleugels in Neorenaissancestijl.¹ Kruijf, voorheen directeur gemeentewerken te Utrecht², was toen Rijksar-

¹ *Monumenten in Nederland: Utrecht* (p.243) spreekt van drie haakse vleugels en zaait enige verwarring.

chitect bij het Bureau van de Rijksbouwkundige voor de *Gebouwen van Onderwijs enz.* De architectuur van het Ooglijdersgasthuis staat op één lijn met de ontwerpen die Rijksbouwmeesters als Jacobus van Lokhorst, Cornelis Peters en Pierre Cuypers in die periode maakten.³

In de kleine eeuw dat het ziekenhuis aan de F.C. Dondersstraat gevestigd was, werden er herhaaldelijk aanpassingen aan het complex doorgevoerd. De diverse ingrepen worden hieronder beschreven. In 1989 ging het Ooglijdersgasthuis naar de universiteitswijk De Uithof. Het werd opgenomen in het Academisch Ziekenhuis Utrecht (AZU), nu het Universitair Medisch Centrum Utrecht (UMC Utrecht). Het gebouw van Kruijf en Snellen werd vervolgens in gebruik genomen door de Hogeschool Utrecht; thans is het *Institute for Life Sciences & Chemistry* (ILC) er gevestigd.

Bouwfasen van het complex

Tot eind 19de eeuw was het meest oostelijke stuk van de huidige wijk Wittevrouwen onbebouwd. Het Ooglijdersgasthuis verrees dan ook op een stuk ongerept land.

1892-1894

Nieuwbouw onder het bewind van Snellen sr. naar plannen van D. Kruijf.⁴ Er kwamen twee hoge vleugels tot stand, in een L-vorm. De bouwstijl was een mengeling van neogotiek en neorenaissance, courant in die tijd. Hetzelfde gold voor technische zaken als het staal in de constructies en de centrale verwarming.

1902

Binnen tien jaar werd het complex met een derde bouwdeel uitgebreid. Het gebouw, volgens de bouwtekening 'barak', verrees achterop het perceel, evenwijdig aan de Cornelis Evertsenstraat (DI.2 #87). Afgaand op de wijze van tekenen bij de bewaarde bouwtekening was Kruijf er bij betrokken. Het gebouw was gering bemeten, telde slechts één bouwlaag.⁵ Qua vormgeving sloot het nieuwe deel aan bij het bestaande: de architectuurstijl was wat meer eclectisch, vergeleken met de vrij zuivere Neorenaissancestijl van de oudere vleugels. Het bouwdeel is in de jaren 1990 gesloopt en door nieuwbouw vervangen.

1932-1933

Wijzigingen aan onder andere het hoofdgebouw; de bouwdelen 1A en 1B. De architect was H.F. Mertens, gevestigd te Bilthoven.

Mertens maakte in 1932-1933 plannen om de zolders van Bouwdeel I A en Bouwdeel II B bruikbaar te maken voor het verblijf en overnachten van verpleegsters. Hiervan zijn tekeningen met niet-uitgevoerde plannen bewaard (zie in het Utrechts Archief NL-UtHUA_A32938_000001 en NL-UtHUA_A32938_000002). Het lijkt er sterk op dat de directie van het Ooglijdersgasthuis meteen tot het inzicht kwam dat nieuwbouw achter het bestaande een beter idee was.

² Zie bijvoorbeeld in de *Historische Atlas van de stad Utrecht* de kaart uit 1879 op het schutblad achter, alsmede p. 33.

³ Zie C.J. van der Peet en G. Steenmeijer (red.), *De Rijksbouwmeesters*, m.n. p.179. Hierin wordt de naam als 'Kruyf' gespeld. Auteur Rosenberg dateert het gasthuis in 1894-'95 en merkt op dat het voor *Armlastige* Ooglijders bestemd was, zonder bronvermelding.

⁴ Zie foto HUA 118778, 1893. Deze toont het ziekenhuis in aanbouw. Er bestaat een Archief van de Stichting Koninklijk Nederlands Gasthuis voor Ooglijders, toegang 840, inv.nr. 51.

⁵ Zie KLM-foto HUA 84884, 1927 en 809225, 1986.

1936

Bouw van het bouwdeel op de hoek tussen Evertsenstraat en Bleyenburgstraat. Architect was opnieuw Mertens. Bovendien was sprake van een 'op te richten gebouwtje', westelijk van het volume uit 1902.

1938-1939

De noordelijke vleugel aan de Bleyenburgstraat werd uitgebreid met een bouwdeel in baksteen en in Nieuw-Zakelijke stijl. Architect Mertens koos daarmee duidelijk voor een contrast met de creatie van Kruijf.

1950

Naast de vleugel aan de Cornelis Evertsenstraat (de 'barak' uit 1902) werd aan de zijde van de Bleyenburgstraat een laag bouwdeel geplaatst.

1962-1970

Plannen van architect Wouda voor verbouwing van de oudste hoofdvleugels. Als een van zijn eerste projecten verhoogde Wouda het blok aan de achterzijde tussen bouwdelen 1B en 2 en was hoogstwaarschijnlijk verantwoordelijk voor de wijziging van de entree- of voorgevel van Bouwdeel II uit 1938.

1966-1968

Het binnenterrein werd verder bebouwd met een fors, maar naar verhouding laag en strak vormgegeven paviljoen: de polikliniek. Dit maakt tegenwoordig formeel geen deel uit van het rijksmonument.

1971

Nieuwbouw op het binnenterrein: achter de 'barak' verrees een laag langgerekt volume voor de *Stichting Thuis Dyalise*. Het gebouw uit 1902 was grotendeels ingebouwd en had veel van zijn karakter verloren.

1996-1998

In 1989 verhuisde het Ooglijdersgasthuis naar de Uithof, om deel te gaan uitmaken van het Academisch Ziekenhuis, nu Universitair Medisch Centrum. Ten behoeve van de Hogeschool werden restauratie en renovatie uitgevoerd. Aan de noordzijde van het complex, aan de Cornelis Evertsenstraat, werd het in de loop van de 20ste eeuw gegroeide conglomeraat gesloopt. Vervolgens werd een nieuwe vleugel gebouwd.

Bronnen

Bouwtekeningen en foto's uit Het Utrechts Archief

C. Kolman, B. Olde Meyerink e.a., *Monumenten in Nederland: Utrecht, Zwolle/Zeist* 1996

C.J. van der Peet en G. Steenmeijer (red.), *De Rijksbouwmeesters*, Rotterdam 1995

H. Renes, *Historische Atlas van de stad Utrecht*, Amsterdam 2005

<http://www.omdu.nl/informatie.aspx?ID=288> [Open Monumentendag Utrecht, bezocht 31-10-2012]

<http://www.wikipedia.nl> [lemma's Ooglijdersgasthuis, F.C. Donders, Herman Snellen, bezocht 31-10-2012]

3 Bouwdeel I A

Exterieur

Bouwmassa

De voorvleugel is samengesteld uit diverse, in hoofdzaak symmetrisch geordende onderdelen (historische afbeeldingen: Dl.2 # 12 en #13). Aan de voorzijde ligt middenin een risaliet met links en rechts een nagenoeg even breed, iets terug gelegen deel. Deze centrale massa telt bovengronds drie lagen met daarop de kap. Laatste vormt een zadeldak plus een dwars dak aan de voorzijde, waarmee een T-vorm ontstaat. Links en rechts van het middenstuk staat een toren op vierkante grondslag. De twee torens zijn beduidend hoger en komen, zoals de middenrisaliet, iets naar voren. Zij hebben vrij steile vierzijdige kappen, maar vormen de facto geen spits; beide torenbekroningen hebben een korte nok die haaks ligt op de voorgevel. Links van de linkertoren en rechts van de rechtertoren staat een opnieuw wat terug liggende aanbouw. De hiermee beschreven voorbouw is in zijn geheel onderkelderd. Ongeveer de voorste helft van de kelders gaat terug op de bouwtijd.

Aan de linkerkant is de bouwmassa naar achter uitgebouwd. Dat aangebouwde bouwdeel is te kort om het als een aparte vleugel te kunnen karakteriseren en het komt daarom verderop als onderdeel van Bouwdeel I A aan de orde. Het heeft een schilddak, met de nok haaks op de voorgevel van de hoofdvleugel. Op het binnenterrein staat voor de achtergevel een laag transformatorgebouw. Dat blijft hierna buiten beschouwing.

Gevels

Voorgevel

Segmenten I A - a t/m I A - e De voorgevel is opgebouwd uit vijf hoofdelementen, geletterd a t/m e. Het centrale gedeelte van de gevel heeft drie onderdelen, waaronder een middenrisaliet (b - d). Dit centrale stuk gevel wordt geflankeerd door twee torens (a en e). De torens zijn aan hun buitenste zijde nog voorzien van lagere en terug liggende annexen (zonder letter).

Het centrale segment (b - d) heeft drie bouwlagen onder een dakschild. De risaliet (c) wordt bekroond door een geschouderde driehoekige top. Er zijn drie maal drie traveeën. De centrale travee is breder dan de andere. Hierin is ook de hoofdentree met dubbele deur gevat. Deze entree is rijk uitgevoerd in versierde natuursteen. De eerste drie en de laatste drie traveeën (behorend tot delen b en d) bezitten op elke bouwlaag een kruisvenster met houten kozijn, gedekt door een geornamenteerde boogtrommel. Bij de risaliet (c) is dus afgeweken: de centrale travee bevat de entree en daarboven twee maal een driedelig venster. In de belendende traveeën zijn vensters te vinden met slechts één boven- en onderraam (op de beide verdiepingen) en

zelfs een ongedeelde venster op de begane grond. De geveltop bezit een klein kruisvenster met een bekronende oculus en ‘klimmende’ rondboognissen links en rechts.

De voorgevel, die tegelijk de hoofdgevel is, wordt ingekaderd door twee rijzige torens met steile pyramidedaken. In deze torens bevinden zich de trappenhuizen. Dit maakt dat het aantal geledingen ten opzichte van de centrale gevel minder duidelijk in het exterieur is uitgedrukt: er is in beide torens een hoog glas-in-loodvenster geplaatst. Het totale aantal bouwlagen ligt in beide torens op vijf, waarbij in de linker- of westelijke toren een uurwerk met klok is opgenomen. Zoals gesteld, hebben de torens een aanbouw. Deze gaan over drie bouwlagen en bezitten een lessenaarsdak, haaks op de voorgevel.

Materiaal

Gebruikte natuursteensoorten zijn Belgische blauwe hardsteen, ook voor de rusticaplint, en Franse oölitische kalksteen. Het metselwerk bestaat uit rode baksteen (verblendsteen), met gele speklagen en groene geglazuurde dorpelstenen. Vanwege afspringend glazuur is een deel van de dorpelstenen met groen overgeschilderd. Inboetingen en restauratiemortel op de steen laten zien dat metselwerk in het verleden slechts plaatselijk werd uitgevoerd. Wel zijn de vooren zijgevels voorzien van nieuwe, wat te vette voegen. Aan de achtergevel is het oude voegwerk te vinden. Details: plaquettes met opschrift, brievenleuf naast de voordeur, maskersluitstenen, etc. Op de dakvlakken liggen leien in Maasdekking. Bij dit bouwdeel, inclusief torens en dwarsbouw, zijn oude vierkantig gedekte dakkapellen behouden.

Zijgevel rechts

Segment I A - f Deze gevel behoort tot de aanbouw tegen de rechter- of oostelijke toren en wordt aan de achterzijde begrensd door de achthoekige traptoren (gevelsegment I B a1 t/m a5). Elke bouwlaag bevat drie gekoppelde vensters. Zij worden van onder tot boven steeds verder vereenvoudigd – waarmee een hiërarchische relatie wordt uitgedrukt: terwijl op de eerste drie lagen nog sprake is van halfronde boogvelden, heeft de vierde geleding slechts drie eenvoudige vierkante vensters. Dit volgt overigens de ontwikkeling van de enkele travee die de uitbouw aan de voorgevel heeft. Een afwijking bij deze zijgevel (=f) is dat een aantal borstweringen terug ligt.

Zijgevel links

Segment I A - g Dit is de zijgevel van de aanbouw tegen de linker- of westelijke toren. De gevel heeft dezelfde opzet als zijn oostelijke pendant, f: vier lagen met elk drie gekoppelde openingen. Alleen is dit bij g anders uitgevoerd. De vensters op de eerste en derde laag zijn immers blind, uitgevoerd als nissen met siermetselwerk. De tweede en vierde laag kennen ieder drie rechthoekige, ongedeelde vensters. De nissen en vensters van bouwlaag 1 t/m 3 hebben opnieuw gedecoreerde, verdiepte halfronde boogvelden.

Segment I A - h Deze gevel is, hoewel niet meer dan een strook, de kopgevel van het bouwdeel dat aan de linkerzijde haaks op de voorbouw is geplaatst. Zoals bij de zijgevel (i), delen drie cordonbanden of waterlijsten de gevel op in drie lagen. De onderste is daarbij de hoogste laag. In deze ‘kopgevelstrook’ zit een in twee etages opgeknipt dubbelvenster. Op de verdieping zien we een kruisvenster en op de tweede verdieping prijkt een tweelicht. Opvallend is dat de gootlijst, die zowel uit bak- als natuursteen bestaat, wat abstracter is vormgegeven dan bij de gootlijst van gevelsegment g.

Segment I A - i De zijgevel bestaat uit drie lagen met vier traveeën. Cordon- of waterlijsten scheiden de bouwlagen. Op de eerste en tweede laag zijn vierdelige kruisvensters geplaatst, met uitzondering van het venster rechtsonder. Daar zijn het vierdelige onderraam en het tweedelige bovenraam onderverdeeld door een verdiept veld met siermetselwerk. Bovendien ontbreekt bij het tweede venster van links op de begane grond het halfronde boogveld, dat over

de hele gevel verder wel voorkomt. De tekening uit 1892 toont tegen de tweede travee, geteld van achter, een aangebouwd portaal. Hiermee kunnen afwijkingen worden verklaard die de vensters nu onderling vertonen.

Achtergevel

Segment I A - j Dit stuk gevel is de kopgevel van de korte linkervleugel, behorend tot de bouw van 1892-'94. In of kort na 1967 is hij gedeeltelijk inpandig geworden. De gevel had van oudsher drie bouwlagen onder een schilddak. Links in elke etage was een enkel vierruits venster aangebracht, onder een segmentboog. Boven het tussenlid uit ca. 1966-'68 is er nog iets van te zien. Ter hoogte van de eerste verdieping ligt naast het venster een nis van gelijke afmetingen.

Segment I A - k Tussen de oudbouw en de toevoeging van ca. 1966-'68 bleef een stuk gevel van de oude kernbouw gehandhaafd. De doorgang op de begane grond werd ter plaatse van een venster aangebracht. In de zelfde as zijn nog twee vensters te vinden met rechts ervan een travee met nissen. De bouwtekening moet nog eens vergeleken worden met de situatie ter plaatse: wijzigingen tijdens de bouw?

Segment I A - l De eigenlijke achtergevel van het hoofdvolume uit 1894 is grotendeels intact, waarbij dient te worden aangetekend dat muuropeningen plaatselijk zijn aangepast en de balkonconstructies werden vervangen. Het is een brede gevel zonder in- of uitspringende zones (historisch beeld: DI.2 #14). Elke bouwlaag heeft vijf groepen van muuropeningen. Dit weerspiegelt de achtergelegen ruimte-indeling; in principe heeft elke bouwlaag aan de achterzijde vijf vertrekken. In de meeste gevallen bestaat zo'n groep uit twee of drie vensters. In het midden ter hoogte van de tweede verdieping is een breed venster gesitueerd, van vier ramen breed.

Links en rechts waren in 1894 imposante, driedelige verandaconstructies gebouwd. Zij zijn in de jaren zestig verwijderd en vervangen door aanzienlijk simpeler versies met ranke stalen draagkolommen en hekjes als balustrades. Er zijn in de hoeken brandtrappen tegenaan geplaatst. De drie muuropeningen die per bouwlaag aan de beide veranda's grensden, waren overwegend dubbele deuren. Een paar deuren zijn veranderd in vensters.

Het dak ligt evenwijdig aan de gevel en bevat een 'mansarde-knik'. Het onderste dakvlak is gedekt met kruispannen, net als de achterdakschilden van de haaks aansluitende bouwdelen (voor: leien). Het flauwer hellende bovenschild is gedekt met koper. De zolderverdieping is door een reeks aaneengesloten dakkapellen tot een volwaardige etage gemaakt. Dit was in de bouwtijd niet voorzien. Aan de detaillering van de ramen in deze dakkapellen – met steeds een vast middenraam en twee draaiende ramen – is te zien dat de huidige vorm in meerdere stappen tot stand moet zijn gekomen. Een foto uit 1933 (DI.2 #14 [HUA 118578]) laat zien dat de reeks dakkapellen indertijd nog niet aaneengesloten was. Zij zijn er naar behoefte gekomen.

De uitbreiding van de kelders in de jaren zestig heeft met zich meegebracht dat de laagste strook – de plint met het trasraam – werd voorzien van liggende, ongedeelde vensters. Aan de linkerkant, bij de hoek met bouwdeel I B, werd een buitentoegang gemaakt. Hiervoor metselden men een bak met trap, overigens op de plek van een verdieping die al lang bestond. Juist op die plek waren vanaf de bouwtijd de enige keldervensters te vinden.

Constructie

Fundering en kelders

De oorspronkelijke tekeningen (een bestek moet nog worden gevonden) suggereren dat de vleugel op staal werd gefundeerd. Tegenwoordig is het bouwdeel gedeeltelijk onderkelderde, waarbij de ruimtes aan de achterzijde niet alle begaanbaar zijn. Aanvankelijk, in 1894, was al-

leen het voorste stuk van de onderbouw als kelders uitgevoerd. De bedoelde ruimtes zijn herkenbaar aan hun troggewelven, gepleisterd metselwerk op ijzeren bintjes, die haaks op de voorgevel liggen. Ook in het stuk rechtsachter was al van oudsher een kelder gevestigd. Deze kelderruimte had vensters in de achtergevel. In de jaren zestig, onder architect Wouda zijn in het achterste stuk van de vleugel wat meer kelderruimten ontsloten, herkenbaar aan de betonnen gewelven. Er bleven echter enkele kruipzones bestaan (DI.2 #31); er is nog geen sprake van een volledig 'onderhuis'.

In de onderbouw van de beide torens is te zien dat de wanden alle vier zijn voorzien van een halfsteens klamp. Het vermoeden dat rijst ter hoogte van de verdiepingen, dat het tegenwoordige trappenhuis op een eigen, gemetselde buitenschil rust, wordt hierdoor gesterkt. De liftschacht is bekleed met een roze porizosteent die aangeeft dat de eigenlijke constructie, de dragende muur, er achter staat.

Draagconstructie

De vloeren liggen op samengestelde balklagen. De ironie hier is, dat soms binnen in de interieurs traditionele eikenhouten vloerconstructies van moer- en kinderbinten zichtbaar zijn, maar dat dit niet de ware aard van de vloeren weergeeft. De moerbalken zijn omtimmerde stalen binten en de kinderbinten slechts latten tegen het plafond; de werkelijk dragende balken liggen erboven. Dit gegeven is zowel ter plaatse, in de tunnelachtige betonnen ruimte boven de dwarsgangen, als op de tekeningen van Kruijf uit 1892 waar te nemen (DI.2 #33 resp. #75 en #76). Het valt is nog de vraag hoe de houten sleutelstukken en de (kunst)stenen consoles hierin meespelen. Tijdens de opname konden we dit niet bevredigend vaststellen.

Een groot deel van de muren is dragend. Dat geldt uiteraard voor de gevels, maar ook voor tussenmuren die zijn uitgevoerd in anderhalfsteens metselwerk. De doorbraken tussen de zalen moeten in elk geval goed overspannen zijn, in staal of gewapend beton. In de achterste helft van deze etage schijnt de oorspronkelijke balklaag in ijzer en hout behouden, waarschijnlijk later ingepakt in brandwerende materialen. Aan de voorzijde van de begane grond was echter waar te nemen – door middel van kijkgaten – dat constructies uiteindelijk in gewapend beton zijn uitgevoerd. Als ontstaansperiode ligt de restauratie onder Wouda in de jaren zestig voor de hand.

Kapconstructies

Hoofddak

Het grote dwarsliggende dak heeft een asymmetrische trapezoïde doorsnede (DI.2 #82). Dit was het gevolg van de wens om aan de voorzijde een steil schild te hebben, met toch een achterliggende bruikbare ruimte. Daarom bedacht Kruijf in 1892 het grote geknikte achterschild.

De kapconstructie kreeg een reeks spanten waarvan de opzet in eerste instantie wat merkwaardig oogt, maar waarvan nader beschouwd blijkt dat de architect een voor de tijd, in beginsel, standaard type gordingenkap toepaste. Het gedeelte boven de tussenbalken (trekplaten) is ten opzichte van dat standaardtype aangepast. Het bovenstuk van het achterste spantbeen is flauw hellend gelegd en in de richting van de voorgevel verlengd, waar hij op een 'normaal' spantbeen aansluit. Eén extra schoor tussen twee hangbalken verbindt benen en trekplaten aan de voorzijde van de kap.

De spanten zijn op enkele plaatsen gescheiden door brandmuren. Vooral in het achterste stuk van de kap zijn muren uit 1894 behouden. Die zijn aan de voorzijde later aangeheeld. Vermoedelijk hebben hierbij het verwijderen en verplaatsen van rookschachten een rol gespeeld. Het verdient daarom aanbeveling om bij de aanstaande bouwkundige opname een geactualiseerde toestand te meten en tekenen.

In een latere fase heeft men de kap van extra elementen voorzien. Er is, onder de eigenlijke trekplaten, een tweede trekplaat of -stang aangebracht. De ware aard ervan is nog niet bekend, omdat hier een koker, met vierkante doorsnede, omheen is getimmerd. Vanaf de bovenliggende constructie komt per spant een trekstang omlaag die de genoemde koker in gaat.

Torens

De beide torens hebben hoge kappen die net geen vierkante spits vormen, omdat er een korte nok is welke haaks op de voorgevel ligt. De constructies zijn uitgevoerd in zwaar gedimensioneerd naaldhout. Van oudsher werden de stijlen, kepers en platen verbonden door veel schoren en verstijfd met andreaskruisen. In het recente verleden zijn de schorende balken en kruisen verwijderd en vervangen door een staalskelet. Daarbij zijn loos geworden kepen en gaten van verdwenen (al dan niet halfhoutse) verbindingen netjes met schotjes dicht gezet. Sporen en aanlopers zijn vernieuwd. De dakschilden hebben aan de onderzijde een elegante holle kromming. De aanlopers van de sporen aan de binnenzijde zijn uit planken gezaagd, zodanig dat de kromming er al inzit. Vermeldenswaardige aspecten zijn de gehakte telmerken die her en der zichtbaar zijn – in elk geval in de oostelijke toren. De klokkenstoel van de westelijke toren is op dit ogenblik nog niet waargenomen.

Interieur

Kelders

De oudste delen van de kelder, voorin de vleugel, houden rekening met de draagstructuur van het gebouw. Zo zijn er langs de voorgevel nissen te vinden die het ritme van de vensters volgen en wordt de voorgang door een paar met bogen gesloten muurdoorgangen geleed. Aan de achterzijde van de dwarsgang liggen enkele vertrekken. Sommige doorgangen en vertrekjes zijn pas in de loop van de 20ste eeuw tot stand gekomen. De tekeningen uit de bouwtijd (1892-'94, zie DI.2 vanaf p.71) maken duidelijk dat onder de rechtse of oostelijke toren een installatie voor centrale verwarming was ingericht. In de linker- of westelijke toren bevond zich de inwendige trap die toegang gaf vanuit de begane grond. Later is met de beide liftschachten, verpakt in porizosteel, de situatie geheel gewijzigd.

Begane grond

De laat-19de-eeuwse indeling van de voorbouw kende een centraal entreeportaal met aan weerskanten een kleine portiersloge. Vervolgens was er een vestibule die links en rechts in een dwarsgang overging en aan de achterzijde opende op een 'garderobe'. Vreemd genoeg leidde die garderobe direct tot de middelste collegezaal en had men pas dáár de mogelijkheid om naar een van de flankerende zalen te gaan. Of men ging terug naar voren – naar één van de twee oogspiegelkamers.

De twee gangen aan weerskanten van de vestibules leidden beide naar de trappenhuisen in de monumentale torens. Ook voerden de gangen naar de dwarsgangetjes die op hun beurt de ruimtes in de zijvleugels ontsloten – links: korte vleugel, rechts: een zelfstandig bouwdeel, I B. De indeling is sindsdien stevig op de schop gegaan. De drie grote zalen, grenzend aan de achtergevel, zijn ingekort ten bate van een dwarsgang die achter het deel met de 'garderobe' en de twee oogspiegelkamers werd gecreëerd. Het deel met de entree en portierskamers werd juist opengeboken. Van de dwarsmuren staan nog de dammen die resteren van de wanden links en rechts overeind. De achterwand van deze sinds de jaren zestig bestaande voorste dwarsgang vertoont door pilasters en nissen echter nog wel de oorspronkelijke indeling.

De trappenhuisen zijn op hun plek gebleven, maar verkeren in een sterk gerenoveerde toestand (elders is al aangegeven dat de trappen werden opgelegd in een nieuwe schil). Uiteraard

is ook de lift aan beide zijden een twintigste-eeuwse toevoeging. De rondboogvensters die vanuit de trappenhuizen openen in de richting van de centrale dwarsgang zijn rudimenten van de oorspronkelijke toestand, maar de wandopeningen en zelfs de wanden zijn in deze zones verplaatst. Men vergelijk de tekeningen uit 1892-'94 met die uit 2010/2015. De wanden zijn afgewerkt met witte latex en – op de pilasters – met een zachtroze verf. Of en in hoeverre daaronder de oorspronkelijke afwerkingen met een geschilderde lambrisering, omlijsting van wandopeningen en sjabloonschilderwerk behouden zijn, moet toekomstig onderzoek uitwijzen.

Boven de recente plafonds zijn opmerkelijke zaken waar te nemen. In de voorwand van de huidige dwarswand zijn de koppen van drie gekoppelde rondboogopeningen te zien die in latere instantie zijn dichtgezet. Zij bevinden zich aan weerskanten van de tegenwoordige gang, wat inhoudt dat het oorspronkelijke bovenlichten betreft van het korte stuk gang dat vanuit de 'voorgang' naar achter stak. Ook zijn in de tunnelachtige ruimten boven de gangen oudere kleurafwerkingen en weggekapte muren te zien. De gestuukte plafonds en de daar tegenaan liggende vlakke lijsten refereren nog aan de vroegere indeling van de vleugel. Nog een terzijde over de tegenwoordige indeling van de zalen aan de achtergevel: de in opdracht van Nordined Prequest gemaakte tekeningen, in de versie van januari 2010, geven doorbraken aan in de wanden tussen de zalen die er in werkelijkheid niet zijn.

Eerste verdieping

Zoals bij de begane grond, geldt voor de eerste verdieping, dat de indeling met een verbindingsgang langs de voorgevel in de jaren zestig werd gewijzigd in een structuur met een middengang waarvoor en waarachter vertrekken lagen. De voorwand van de tegenwoordige dwarsgang is dan ook nog steeds de voorwand van de vroegere drie grote lokalen. De zijwanden van het grote vertrek middenachter gaan nog terug op het oorspronkelijke vertrek ter plaatse. De kamers aan de voorzijde volgen nu de traveematen en de risaliet, maar hebben niets te maken met de indeling van Kruijf uit de late 19de eeuw. In de vleugel links is de oude vertrekindeling ogenschijnlijk gehandhaafd. Maar omdat daar ook de deuren zijn herplaatst, is het monumentale gehalte gering.

Tweede verdieping

Hier herhaalt zich qua indeling de eerste verdieping: de structuur met een voorgang is ingeruild voor een middengang. Het middenvertrek achter heeft nog ten dele historische zijwanden. Hetzelfde geldt voor de voormuur van de dwarsmuur; dit was aanvankelijk de voorwand van drie lokalen (met centrale vestibule). De vertrekken die aan de voorgevel liggen hebben geen historische wortels. Daar lag, zoals gezegd, een gang, waarop de trappenhuizen weer openden. Ook die situatie is intussen verdwenen. De trappenhuizen, tegenwoordig met lift, openen vanaf de achterzijde. De reeks van vier vertrekken in de vleugel links gaat terug op de oorspronkelijke toestand. Hetzelfde geldt voor de onderliggende etage. Alleen zijn de deuren aangepast.

Zolders

Vrij vroeg in de geschiedenis van het Ooglijdersgasthuis werd de voordien niet-ingedeelde zolder gedeeltelijk ingericht voor volwaardig gebruik. De dakkapellen aan de achterzijde kwamen gefaseerd tot stand. Eerst werd een beperkt aantal vertrekjes, onder meer als slaapkamers voor verpleegsters, ingetimmerd. Dit breidde zich uit. Wouda heeft die uitgebreide toestand medio jaren zestig nog getekend, om vervolgens plannen te ontwikkelen voor volledig gebruik van de zolder. Het 'saneringsplan zolderverdieping' van Wouda (DI.2, #106 [tekening HUA 1468-6]) laat zien hoe een middengang – dwars gelegen in bouwdeel I A – ontstond, met voor en achter de gang grotere kamers. De plattegrond werd vergelijkbaar met die van de eerste en tweede verdieping. Ongetwijfeld werd hierbij ook de vliering afgescheiden en werden de vloeren de kapconstructie versterkt (zie hierboven).

Gevelsegmenten Bouwdeel I A

Voorgevel algemeen

De voorgevel bestaat uit vijf segmenten die om en om ten opzichte van de rooilijn verspringen. In het midden bevindt zich een risaliet met de hoofdentree, aan weerskanten van de vleugel staat een vierkante traptoren. Deze twee torens komen ook naar voor uit de rooilijn. Voor het overzicht worden de voorgevels van de weer wat terugliggende en lagere annexen tegen de buitenste zijgevels van die torenlichamen behandeld bij de torens (hieronder I A - a en I A - e).

De gevels van het bouwdeel zijn in schoon metselwerk van een strakke rode verblendsteen in kruisverband opgetrokken. Er zijn diverse accenten in natuur- en kunststeen ingevoegd. Tussen de drie hoofdbouwlagen liggen doorgaande waterlijsten uit hardsteen. Vensters hebben steeds een rondboog of segmentboog als bovenbeëindiging. In de boogtrommel is siermetselwerk opgenomen met overwegend rode en gele steen. Ramen en kozijnen zijn bruin gelakt.

Gevel I A - a

Beschrijving De linkertoren heeft een vierkante plattegrond maar is grotendeels binnen het bouwdeel ingebouwd. De voorgevel kent drie geledingen met daarboven een hoge spits op eveneens vierkante grondslag. De onderste zone is vrij gesloten en robuust met twee rondvensters met schuiframen, hoekkettingen en een plint van ruw behakte granietblokken (/platen). De zone erboven bevat een zeer groot venster met glas in lood. Het is eveneens rondgesloten. In het als schoon werk in kruisverband uitgevoerde metselwerk zijn speklagen opgenomen, vrijwel steeds ter hoogte van een tussendorpel. Op de derde bouwlaag zijn binnen een met rondbogen tussen lisenen gesloten nis galmgaten met galmborden en eronder een wijzerplaat van een uurwerk aangebracht. De dakvlakken van de torenspits zijn gedekt met leien en voorzien van diverse originele dakkapellen en huifvormige koekoeken. De spits heeft een nok haaks op de rooilijn. Hierop staan smeedijzeren ornamenten. De annex links van het torenlichaam bestaat uit een travee met beneden een nis en daarboven drie vensters boven elkaar, van ongelijke afmetingen. Tegen het veel hogere torenlichaam is een lessenaarsdak aangekapt.

Afbeelding

Geschiedenis Gebouwd in 1894 en nog grotendeels in oorspronkelijke staat. Voegwerk is vernieuwd. Een gedeelte van het blanke glas in het grote venster is gaandeweg vervangen. Bij de onderste opening van de annex is een wijziging doorgevoerd. Dit verklaart het tussenkalf.

Relatie met ruimte Achter het grote venster ligt het trappenhuis. Dit is rond 1968 geheel gewijzigd, waardoor de bordessen tegen het venster aan zijn komen te liggen; aanvankelijk was er een veel opener trappenhuis dat het venster vrij liet.

Waardstelling In beginsel zijn alle segmenten van deze hoofdgevels hoogmonumentaal.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel I A - b en d

Beschrijving Zie hieronder bij I A - d.

Gevel I A - c

Beschrijving De middenrisaliet in de voorgevel, met de eigenlijke hoofdentree. De voordeurpartij is luxueus uitgevoerd met een gebeeldhouwd natuurstenen kader. De vormgeving is ge-

ent op de (16de-eeuwse) overgangsstijl van late gotiek naar vroege renaissance. De bruine dubbele deur oogt neogotisch en heeft een bescheiden stoep. Het kwartrondprofiel op de dagkanten eindigt in consoles met vegetatieve sculptuur. Boven het deurekalf is een driedelig venster te vinden met een verhoogd middengedeelte. Hierop een driehoekig timpaan met links en rechts ornamenten. Links en rechts van de entree bevindt zich een rondboogvenster temidden van schoon metselwerk. De plint bevat hardsteenplaten, uit welk materiaal ook de hoekkettingen bestaan. Boven de vensters prijken medaillons met jaartallen; links 1859, rechts 1894. Beide verdiepingen bevatten drie vensters naast elkaar, waarbij het middelste breder is en in drieën gedeeld. De geveltop is driehoekig met schoulers, afdeklijsten en een getrapte bekroning. Binnen de top bevindt zich een klimmende reeks van nissen, temidden van speklagen.

Afbeelding DI.2 #24, #74

Geschiedenis Het gevelsegment stamt grotendeels uit de bouwtijd, 1894. Het jaartal 1859 in de cartouche memoreert de stichting van het oogziekenhuis als instituut (Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders), gevestigd in de binnenstad van Utrecht.

Relatie met ruimte Hierachter een entreeportiek, met flankerende portiersloges: binnen is het eigenlijk even bescheiden geweest als buiten.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel I A - b en I A - d

Beschrijving De wat terug gelegen stukken gevel tussen de torens en de middenrisaliet zijn vrijwel identiek en worden samen behandeld. Beide stukken hebben een opzet van drie bouwlagen met drie traveeën. Er zijn in beide geveallen negen hoge kruisvensters van gelijke afmetingen onder een gedecoreerde boogtrommel. Aan weerskanten van de boogtrommel bevatten alle penanten historiserende sierankers. De kruisvensters worden geflankeerd door speklagen en de drie bouwlagen worden gescheiden door waterlijsten uit hardsteen. De gevel wordt met een uitgekraagde rand van siermetselwerk besloten. Erboven ligt een met leien gedekt dakvlak met een dakkapel en twee kleine huifvormige koekoeken.

Afbeelding Zie bij segment c, hierboven

Geschiedenis Hoofdzakelijk uit de bouwtijd.

Relatie met ruimte

Waardstelling

Opmerkingen Stolpramen?

Vervolgonderzoek

Gevel I A - e

Beschrijving De voorgevel (zuidkant) van de oostelijke (trap)toren heeft dezelfde opzet als de westelijke toren. Zie bij I A - a. Het belangrijkste verschil is, dat de derde geleding geen wijzerplaat heeft maar twee maal twee slanke galmgaten. De annex links van het torenlichaam bestaat uit een travee met beneden een nis en daarboven drie vensters boven elkaar, van ongelijke afmetingen. Tegen het veel hogere torenlichaam is een lessenaarsdak aangekap. Rechts van de annex, verder naar achter, staat een veelhoekige toren. Deze wordt besproken bij bouwdeel I B, als gevel a (1 t/m 5).

Afbeelding DI.2 #28

Geschiedenis

Relatie met ruimte

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Een specifieke vraag bij deze gevel luidt: in hoeverre is het blanke glas van het hoge venster behorend bij het trappenhuis oorspronkelijk c.q. al eens vervangen? Dit kan desgewenst ter plaatse worden bekeken met als criteria de textuur en de kleurnuances van de ruitjes.

Gevel I A - f

Beschrijving Rechter zijgevel van de annex tegen de oostelijke traptoren.

Afbeelding DI.2 #28

Geschiedenis Uit de bouwtijd, met steeds toiletjes en daarbij behorende vensters.

Relatie met ruimte Hierachter bevinden zich toiletruimtes. Van binnen is te zien dat de venstertjes in verschillende perioden zijn gerenoveerd.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Vergelijk de opzet nog met de Kruijftekening en met de pendant (g) aan de linker zijkant van de vleugel.

Gevel I A - g

Beschrijving Linker zijgevel van de annex tegen de westelijke traptoren

Afbeelding

Geschiedenis Op maaiveldhoogte werd de wc gesitueerd, erboven kwam een entresol. Dit verklaart de gesplitste vensters. Zie voor het gehele bouwdeeltje de Kruijftekeningen; de gevel bevatte veel met een tussendorpel gedeelde vensters. Er zijn dichtzettingen met metselwerk in visgraatverband.

Relatie met ruimte Hierachter lagen wc's. Deze hebben hoog geplaatste vensters gehad. Zie de nissen.

Waardestelling

Opmerkingen Is hier geen entresol, zoals rechts, I A-f / 0.20?

Vervolgonderzoek Ervan uitgaande dat in gevelsegment I A - g de nissen onder het kalf altijd blind waren, terwijl ze aanvankelijk in de bovenzakken raampjes hadden: kun je dat zien (of is door opnieuw voegen die nuance verwijderd)? Er zijn dichtzettingen met metselwerk in visgraatverband: Is hieruit een nadere bouwfasering te halen?

Gevel I A - h

Beschrijving De smalle kopgevel van de weinig diepe linker zijvleugel telt één travee met vensters over drie lagen. Het benedenvenster is gesplitst; binnen één nis is met een gemetselde

visgraatborstwering de scheiding gemaakt ten behoeve van een entresol die over de eerste travee van de zijgevel doorloopt.

Afbeelding DI.2 #25

Geschiedenis In dit gedeelte bevond zich de portierswoning. Net als bij de wc-ruimte in de annex, die aan dit bouwdeel en tevens aan de voorgevel grenst, was er van oudsher een split level.

Relatie met ruimte Split level, voor de portierswoning.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel I A - i

Beschrijving Dit is de zijgevel van de linker zijvleugel. De gevel bevat vier traveeën over drie bouwlagen. Erboven ligt een met leien gedekt dakschild van een schilddak, met twee dakkapellen. Het muurwerk bestaat opverwegend uit schoon metselwerk uitgevoerd met rode baksteen en in kruisverband. Er zijn natuurstenen waterlijsten. Het metselwerk is verder verlevendigd met gele baksteenbanden, geornateerde boogtrommels, groengegluurde lekdorpelstenen die doorgaande banden vormen. De traveeën zijn alle voorzien van kruisvensters of (boven) twellichten. Tussen de boogtrommels zien we sierankers die we al eerder zagen bij o.a. de voorgevel. Het tweede begane grondvenster, geteld vanaf de achtergevel, heeft geen halfronde versierde boogtrommel. Rondom deze opening is steen ingeboet, wat verband houdt met een verwijderde uitbouw (zie hierna).

Afbeelding DI.2 #26

Geschiedenis Zoals hiervoor bij I A - h is uiteengezet, lag voorin het bouwdeel de portierswoning met een tussenvloer. Om deze reden zijn de vensters beneden bij de voorhoek gedeeld. De uitbouw tegen de tweede travee was één laag hoog bevatte een entree en een nog wat meer ingesnoerde wc. Hierachter lag de ruimte bestemd voor Buitenpatiënten.

Relatie met ruimte Vanouds de entree voor een zaal ten behoeve van buitenpatiënten.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Hoe zat de deur erin? Is de dagkant merkbaar aangepast?

Gevel I A - j

Beschrijving Dit is de achtergevel van de linker zijvleugel. Oorspronkelijk stond deze vrij, maar in 1968 werd de begane grondstrook inpandig. Op de verdieping bevinden zich twee vensters met links op de eerste en de tweede verdieping een venster, terwijl rechts alleen op de eerste verdieping sprake is van een nis. Getuige het terug gelegen en afwijkende metselwerk binnen de nis, is dit ooit een venster geweest.

Afbeelding Aanzichttekening uit 1894 = DI.2 #78; foto DI.2 #27.

Geschiedenis Het weer tot nis vermaakte venster ontbreekt op de plattegrond van de eerste verdieping uit 1894. Ten tijde van de bouw van het paviljoen (bouwdeel III) naar plannen van Wouda, 1968, werd een tussenlid met zijentree tegen de gevel geplaatst.

Relatie met ruimte De verdiepingsvensters in de linkertravee gaven licht aan een in de dieptेरichtingen gelegen gang (1.04 / 2.04). Het onderste nu verdwenen venster grensde aan de zaal

voor buitenpatiënten; daar lag geen gang. Het bovenste venster is ingekort aan de onderkant (zie de desbetreffende Kruijf-tekening).

Waardestelling

Opmerkingen Zie onder interieurs: gang 04.

Vervolgonderzoek Kijken wat er op begane grondhoogte over is van de eerste versie van de achtergevel (volgens Kruijfs tekening *eveneens* met uitsluitend een venster aan de linkerkant). Verdween in Wouda's tijd ook de uitbouw tegen de zijgevel?

Gevel IA - k

Beschrijving Een smalle strook met blind metselwerk over drie lagen. Overigens heeft het dakvlak hierboven, even als de andere minder prominente vlakken, een bedekking met gesmoorde kruispannen en niet zoals bij de straatgevel leien.

Afbeelding DI.2 #27

Geschiedenis Van oudsher sluit hier een balkon op aan. In het meer recente verleden, bij algehele vernieuwing van de balkons, kwam daar nog eens een stalen vluchtrap voor te staan.

Relatie met ruimte

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel IA - l

Beschrijving De achtergevel van de hoofd vleugel telt drie bouwlagen met dertien vensterassen. Anders dan de voorgevel zijn er geen risaliserende of verspringende delen. Wel zijn vensters paarsgewijs of per drie samengebonden door iets smallere penanten tussen hen in. Er is steeds sprake van langgerekte kruisvensters. In het midden van de derde bouwlaag / tweede verdieping prijkt een hiervan afwijkende vensterpartij, die vier maal twee ramen bevat binnen een houten kozijn.

De zijkanten van de gevel hebben balkons op kolommen en met rechts nog eens een noodtrap. De balkons dekken beide ongeveer een kwart van de totale gevel (samen dus de helft) af. Deze voorbouwsels zijn vervangingen van oorspronkelijk al aanwezige constructies. Waar van oudsher balkons stonden/hingen zijn de banden met groen geglazuurde dorpelstenen onderbroken – ook ter hoogte van de begane grond waar sowiso geen balkons meer zijn. Achter de balkons bevonden zich diverse deuren asymmetrisch – in kaart brengen! waarvan er een paar tot vensters zijn vermaakt.

Zo zien we bij begane-grondvensters gemetselde borstweringen die van andere afwijken en daarmee wijzen op een ingreep. Aan de profielen van middenstijlen bij bovenlichten en de wijze waarop de kozijnstijlen onderaan eindigen is dikwijls goed te zien dat de vensters in deuren veranderden of vice versa. Liggen er leien op het dak? Ten behoeve van drie zolderlokalen zijn doorlopende dakkapelen tot stand gebracht.

Afbeelding Detailfoto met balkonvensters en deuren. Op de Wouda-tekening is ingeschreven bij het meest westelijke balkonvenster van eerste en tweede verdieping: 'deurkozijn te wijzigen in raamkozijn met ramen' Aan de oostzijde wilde hij het bij het oude laten. Is dat ook zo gebeurd?

Geschiedenis In de oorspronkelijke versie waren er andere balkons, maar wel met een opzet die met de huidige vergelijkbaar is. Zie de betonnen poeren. De balkons zijn vervangen in de jaren zestig en in de jaren negentig gedeeltelijk vernieuwd. Bij een aantal vensters is goed te zien dat borstweringen werden aangepast. Bij een paar vensters is dat niet geheel zeker. Door elkaar zien we derhalve de campagnes van Mertens, van Wouda en de jaren 1990.

Relatie met ruimte Waar wel of geen balkondeuren waren, hing samen met de functie van de aanliggende ruimte. De opzet van alle etages was, dat in het midden van de vleugel drie grotere, geschakelde ruimtes ('zalen') lagen met aan weerskanten bescheidener bemeten vertrekken. Die laatste lagen aan twee geveltraveeën. De aangrenzende zalen hadden met één travee nog contact met een balkon – en dus een deur.

Waardstelling Als geheel is de gevel monumentaal, afgezien van de ervoor gebouwde kleine doos. Op detailniveau moet per venster bepaald worden wat werd gewijzigd en zodoende geëvalueerd.

Opmerkingen --

Vervolgonderzoek De geschiedenis van openingen en balkonconstructie is verder in beeld te krijgen. Wat zien we aan de weldorpels en de wijze waarop kozijnstijlen aansluiten? Duidelijke wijzigingen? Dit is detailwerk voor een volgende fase, meer vraaggerelateerd, naar gelang de voorgenomen ingrepen.

Recente aanbouw tegen de achtergevel

Beschrijving Een eenlaags doosje met mintgroene liggende schrootjes en drie blinde deuren. Het gebouwtje is nog vrij jong en neergezet voor installaties / ten dienst van het aangrenzende laboratoriumlokaal. Het onttrekt een gedeelte van de plint van de achtergevel aan het zicht.

Afbeelding

Geschiedenis 1990's

Relatie met ruimte 'Plofhok' voor chemicaliën, volgens een tekening.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Hoe is het plofhok bouwkundig verbonden met de aanliggende laboratoriumlokalen?

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel I A

Kelder

Algemeen

Aan de kelderplattegrond van de voorvleugel laat zich de intussen gewijzigde oorspronkelijke indeling van de hoofdverdiepingen nog goed aflezen, mits men secundaire tussenmuren wegdenkt. Het verschil trog- en betongewelven zegt iets vergelijkbaars over de ontwikkeling: de troggewelven gaan doorgaans op Kruijff terug. Zie ook de Wouda-tekening over de verdere ont-sluiting.

Ruimte I A.-1.01

Beschrijving Dwarsgang langs de voorgevel. Deze structuur bevat een insnoering in het mid-den, waar aan de zuidzijde de vroegere ruimtes rondom de entree (ontoegankelijk) gefundeerd zijn. De gang is gedekt met tongewelven waarvan de ribben haaks op de voorgevel liggen.

Afbeelding DI.2 #30

Geschiedenis Tegenwoordig loopt de gang dood op de (onderbouw van de) linkse traptoren, maar vroeger bevond zich juist daar (zie -1.02) de hoofdontsluiting.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Algemeen en meer bouwkundig dan bouwhistorisch: in het kader van her-bestemming en herinrichting moet worden bepaald waar de versnijdingen van de funderingen liggen. Bij een aantal vertrekjes zou uitdiepen van de bodem *kunnen* leiden tot een niet of nauwelijks bruikbaar vloeroppervlak.

Ruimte I A.-1.02

Beschrijving De onderbouw van de linkse vierkante traptoren. Deze is toegankelijk via een luik vanuit de dwarsgang.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.03

Beschrijving De onderbouw van de rechtse vierkante traptoren.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.04

Beschrijving Onderbouw van de aanvankelijke wachtruimte voor buitenpatiënten (zie I A.0.25). Er staan vier vrijstaande kolommen in. In tegenstelling tot de situatie die Kruijf tekende, geeft de actuele plattegrond geen doorgang – in de zuidwand – weer.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen Ontoegankelijk?

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.05

Beschrijving Deze kelderruimte ligt aan het linker uiteinde van de reeks 'kamers' langs de achtergevel. Ten opzichte van de plattegrond uit 1894 is er aan de voorzijde een kamertje van afgescheiden. Samen waren zij zo te zien niet bestemd om te worden gebruikt; slechts als onderbouw voor de bovengrondse wanden.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.06

Beschrijving 'Vierkantje' achter de linker traptoren: een wel toegankelijke restruimte.

Afbeelding

Geschiedenis De fundering van de alkoof binnen de portierswoning.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.07

Beschrijving Bescheiden kelder-'kamer' links in de reeks achtervertrekken. Doorgangruimte.

Afbeelding

Geschiedenis Afgescheiden van -1.05.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.08

Beschrijving Keldervertrek onder de zaal linksachter (I A.0.06) met de zelfde afmetingen. Lijkt niet te zijn bestemd, aanvankelijk, voor gebruik. Heeft nu een reeks kolommen meer dan op de Kruijf tekening.

Afbeelding
Geschiedenis
Waardstelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.09

Beschrijving Restruimte achter de voorgang, links.

Afbeelding

Geschiedenis Troggewelf op Kruijfs tekening: origineel.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.10 en 1.11

Beschrijving Samen een vertrek links in het middenblok met kamertjes, door een secundair wandje gescheiden.

Afbeelding

Geschiedenis In 1894 werd de ruimte aangeduid met: 'Brandstof'

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.11

Beschrijving

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.12

Beschrijving Keldervertrek onder de zaal middenachter met dezelfde afmetingen. De ruimte lijkt aanvankelijk niet te zijn bestemd voor gebruik.

Afbeelding

Geschiedenis De ruimte lijkt aanvankelijk niet te zijn bestemd voor gebruik.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.13 /-1.19 /-1.23

Beschrijving De ruimtes vormen samen het middelste en rechtse deel van het middenblok met kamertjes. Het centrale stukje was aanvankelijk niet toegankelijk, de rest was bestemd voor opslag van brandstoffen en had dan ook troggewelven.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek ‘... de rest was bestemd voor opslag van brandstoffen en had dan ook troggewelven.’ Is dat nu nog aanwijsbaar ondanks verplaatste wanden?

Ruimte I A.-1.14 t/m -1.20

Beschrijving Dit is een reeks kleine keldervertrekken rechtsachter. Zij zijn door middel van tussenwanden uit een ruimte met vier vrijstaande kolommen afgesplitst. De ruimte lijkt aanvankelijk niet te zijn bestemd voor gebruik – afgaand op de 1894-tekening.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.21

Beschrijving Groot vertrek met één kolom in nagenoeg het midden. De ervoor gelegen dwarsgang -1.22 is afgescheiden van deze ruimte.

Afbeelding

Geschiedenis Brandstof-opslag.

Waardstelling

Opmerkingen Kruijfs tekening laat zien dat er een liftje in de hoek rechtsvoor zou komen. De kleine vierkante schacht komt op de 1894-plattegrondtekeningen van de bovengelegen etages steeds terug. Mertens' tekeningen (1938) geven diezelfde schacht weer. Bij Wouda zien we een dichtzetting ter plaatse in de rechterwand van vertrek I A.x.21: Eind zestiger jaren wordt de schacht verwijderd.

Vervolgonderzoek Troggewelven nog aanwezig?

Ruimte I A.-1.22

Beschrijving Tussengang in het midden van de rechterhelft van de plattegrond, als ontsluiting vanuit die hoek rechtsvoor. Dit gangetje sluit haaks aan op de gang die noord-zuid ligt in Bouwdeel I B.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.-1.24 t/m -1.33

Beschrijving Niet toegankelijk -- onderbouw

Ruimte I A.-1.34 t/m -1.40

Beschrijving Koekoek -- buitenruimte

Ruimte I A.-1.41 t/m -1.43

Beschrijving Niet toegankelijk -- onderbouw

Ruimte I A.-1.44 t/m -1.50

Beschrijving Koekoek -- buitenruimte

Ruimte I A.-1.51 t/m -1.57

Beschrijving Niet toegankelijk -- onderbouw

Ruimte I A.-1.58

Beschrijving Kamer, gelegen uiterst links, schuin achter de linker traptoren en voor de onderbouw van de wachtruimte voor buitenpatiënten (-1.04).

Afbeelding

Geschiedenis Dit is de onderbouw van de voormalige portierswoning in de korte zijvleugel links van de voorbouw. Grenst aan de onderbouw van de alkoof, -1.06

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel I A

Begane grond

Ruimte I A.0.01

Beschrijving Deze dwarsgang werd afgescheiden van de drie centrale vertrekken 0.7, 0.8 en 0.9. De gang heeft een recente afwerking, uit de jaren zestig en later: op de vloer ligt linoleum, de wanden zijn tot de hoogte van de bovendorpels van de binnendeuren betegeld en het plafond bestaat uit een systeemplafond. Boven dit plafond is met behulp van gewapend beton een tunnel gemaakt, waarin leidingen en installatiezaken konden worden weggewerkt. In deze tussenruimte (door een luik vanuit het rechtse of oostelijke trappenhuis te bereiken) zijn de oorspronkelijke afwerkingen te zien. Tegen de voorwand in het beige gesausde stucwerk uitgespaarde rondbogen en boven je hoofd de 'antiquiserende' moerbalken met consoles die de eigenlijke, veel moderner constructie verhullen. Hierop ook belangrijke kleurresten.

Afbeelding DI.2 #33

Geschiedenis In de jaren zestig afgescheiden van de grote vertrekken erachter en opnieuw aangekleed.

Waardestelling Wat zich aan het gezicht onttrekt, is in dergelijke ruimtes dikwijls waardevoller dan wat we zien. De structuur an sich is een kleine halve eeuw oud en niet monumentaal. Maar zoals ook elders gezegd, moet er vanuit cultuurhistorisch perspectief voor gewaakt worden dat de BOUWFASE telkens automatisch als indifferent of zelfs negatief wordt bestempeld.

Opmerkingen Boven het plafond ligt een kruipruimte waar belangrijke restanten uit de eerste bouwphase (pleister, kleur, constructie) te zien zijn, alsmede getuigenissen van latere ingrepen -- afgezien van installaties e.d.

Vervolgonderzoek De voorwand kan (relicten van) oudere afwerkingen bevatten.

Ruimte I A.0.02

Beschrijving De linkse traptoren. Het trappenhuis heeft een met name uit de jaren zestig stammende aankleding. De trappen zijn bekleed met leisteen en bordessen met even donkere hardgebakken tegeltjes, terwijl de plinten van marmer zijn.

Afbeelding Tekeningen oude trap: DI.2 #107, zie ook #84

Geschiedenis Alleen de buitenwanden stammen nog uit de bouwtijd, vanaf 1894. Wouda heeft het inwendige geheel vervangen: een nieuwe betonnen trap met een lift tussen bordessen en steektrappen. Bordessen en toegangen veranderden dikwijls van plaats.

Het beton van de liftschacht is onderdeel van de draagconstructie. Gunstig aan het werk in de jaren zestig is, dat de verwijderde trap goed werd gedocumenteerd. Met behulp van Wouda's aanzichten en doorsnedes is ook nog eens meer af te leiden uit de tekening van Kruijf. De trappenhuisen waren aanvankelijk open naar de aan de voorgevel grenzende dwarsgang.

Waardestelling Eerder de functie dan de huidige vorm: gemiddel positief gewaardeerd.

Opmerkingen Op de tekening bestaand staat een wandje met een deur; raadselachtig.

Vervolgonderzoek Steeds, ook op de verdiepingen, opletten wat er over is van oorspronkelijke wandopeningen.

Ruimte I A.0.03

Beschrijving De rechtse traptoren. Hier geldt hetzelfde als bij de linkse, 0.02.

Afbeelding DSC_8773, niet in het rapport.

Geschiedenis Stevig aangepakt, zoals de linkse traptoren, in de jaren zestig. De trappenhuizen waren aanvankelijk open naar de aan de voorgevel grenzende dwarsgang. De venstertjes in de linkerwand zijn er nog. De recente dubbele deur in de achterwand is gevat binnen de oorspronkelijke, maar veel hogere deuropkadering/nis, gesloten door een segmentboog.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.04 – Moet nog op tekening geschreven worden op de gang in diepterichting; zie ook de andere verdiepingen.

Beschrijving Gang in de diepterichting, gesitueerd in de korte dwarsvleugel links van het hoofdvolume.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.05

Beschrijving Relatief klein vertrek, links in de reeks van vijf ruimtes aan de achtergevel. Deel van het labo. Het heeft een deur in de linkerwand en in de voorwand.

Afbeelding

Geschiedenis Pas op: het lijkt erop dat deze ruimte aan de voorzijde werd ingekort om de secundaire dwarsgang die ervoor ligt nog wat breder te kunnen maken. Dat is niet het geval: Er lag een ruimte voor, een Antichambre die de Wachtkamer voor de Buitenpatiënten (nu 0.25) verbond met de Polikliniekzaal (0.06). De antichambre is opgegaan in de gangenstructuur. De deuren, in de linker zijwand en de voorwand, zijn in de jaren zestig tot stand gekomen.

Waardestelling

Opmerkingen Op de tekening bestaand zie ik geen doorgang naar rechts.

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.06

Beschrijving Dit is het linkse van de drie grote centrale vertrekken op de begane grond, 06, 07 en 08. Van deze drie ruimtes is aan de voorkant een rand afgesneden, waarmee een tweede dwarsgang tot stand is gebracht. De oorspronkelijke doorgang in de rechterwand zat in het midden maar werd door de gang aan de voorzijde excentrisch. De historische opening in de tussenmuur is vergroot en in het muursegment erachter – gescheiden door een pilaster – kwam een tweede opening tot stand. Links naar het naastgelegen vertrek is juist een doorgang dichtgemaakt.

Afbeelding Dl.2 # 17 ('historisch 4' en 'historisch 5'; met dank aan Asnova).

Geschiedenis

Waardestelling De voorwand en de achterste van de wandopeningen in de zijmuur hebben een indifferente waarde.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Bij vertrekken I A.0.06, 07 en 08 geldt dat er sjabloonschilderingen op de muren over kunnen zijn. Bedenk dat de oudste muuropeningen zijn vergroot. Maar links is juist de historische doorgang dichtgemaakt, waardoor de trefkans op oude afwerkingen relatief groot is. Het is zeker, weten we uit eigen waarneming, dat de historiserende plafondconstructie boven de systeemplafonds aanwezig bleef.

Ruimte I A.0.07

Beschrijving Dit is het middelste van de drie grote centrale vertrekken op de begane grond, I A.0.06, 0.07 en 0.08. Van deze drie ruimtes is aan de voorkant een rand afgesneden, waarmee een tweede dwarsgang tot stand is gebracht. De oorspronkelijke doorgangen in de linker- en rechterwand zaten in het midden maar werden door de gang excentrisch. De historische opening in de tussenmuur is vergroot en in het muursegment erachter – gescheiden door een pilaster – kwam bij beide zijwanden een tweede opening tot stand.

Afbeelding Dl.2 # 17 ('historisch 4' en 'historisch 5'; met dank aan Asnova).

Geschiedenis In de late jaren zestig werd het middenvertrek door een dwarsmuur opgedeeld in twee kleinere vertrekken. Hierom maakte Wouda ook de extra doorgangen in beide zijwanden. Na het verwijderen van de dwarsmuur (negentiger jaren?) bleven de doorgangen als rudimenten van de laatste grote ziekenhuisverbouwing aanwezig.

Waardestelling De voorwand en de achterste van de wandopeningen in de zijmuren hebben een indifferente waarde.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Bij de vertrekken I A.0.06, 0.07 en 0.08 geldt dat er sjabloonschilderingen op de muren over kunnen zijn. Bedenk dat de oudste muuropeningen zijn vergroot. Het is zeker, weten we uit eigen waarneming, dat de historiserende plafondconstructie boven de systeemplafonds aanwezig bleef.

Ruimte I A.0.08

Beschrijving Dit is het rechtse van de drie grote centrale vertrekken op de begane grond, 06, 07 en 08. Van deze drie ruimtes is aan de voorkant een rand afgesneden, waarmee een tweede dwarsgang tot stand is gebracht. De oorspronkelijke doorgang in de linkerwand zat in het midden maar werd door de gang aan de voorzijde excentrisch. De historische opening in de tussenmuur is vergroot en in het muursegment erachter -- gescheiden door een pilaster -- kwam een tweede opening tot stand. In de voorwand bevinden zich twee deuren.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling De voorwand en de achterste van de wandopeningen in de zijmuur hebben een indifferente waarde.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Bij vertrekken I A.0.06, 0.07 en 0.08 geldt dat er sjabloonschilderingen op de muren over kunnen zijn. Bedenk dat de oudste muuropeningen zijn vergroot. Rechts is een

doorgang dichtgemaakt, waardoor juist sjabloonbeschildering gespaard kan zijn gebleven. Het is zeker, weten we uit eigen waarneming, dat de historiserende plafondconstructie boven de systeemplafonds aanwezig bleef.

Ruimte I A.0.09

Beschrijving Dit vertrek, rechts in de reeks hoofdvertrekken, heeft als een van de weinige zijn oorspronkelijke omvang behouden. De aankleding is uiteraard recent.

Afbeelding

Geschiedenis Oorspronkelijk de wachtkamer voor Inwonende Patiënten. Wouda handhaafde de omvang maar maakte de doorgang in de voorwand, naar de gang, dicht. In de linkerwand kwam een tweede doorgang.

Waardestelling Gezien de oorspronkelijke omvang is het goed mogelijk dat hier een vrij gave afwerking van wanden en plafonds kan worden gevonden. Potentieel hoge interieurwaarde.

Opmerkingen Waar is de deur op de tekening gebleven? Oorspronkelijke liftschaft: zie I A.-1.21

Vervolgonderzoek Zie bij Waardestelling

Daar waar tegenwoordig de hoek of overgang naar het haakse gangdeel dat ligt aan de linkerkant zig-zagt, is de oorspronkelijke Antichambre *opgeslokt* – zie ook 0.05 – samen met de ernaast gelegen 'al-coof' van de portierswoning (nu 0.25 zuid).

Ruimte I A.0.10

Beschrijving Dit is de lange, U-vormige en wat slingerende hoofdgang, die door de voorvleugel loopt; aan de rechterkant tot de aansluiting op Bouwdeel I B, links overlopend in de in diepte-richting gelegen gang 0.04. In de achterwand van het gedeelte achter de hoofdgevel zitten nog altijd de oude getoogde nissen, waarvan alleen de middelste daadwerkelijk een doorgang bevatte. De aankleding en kleurstelling zijn in de jaren zestig en later tot stand gekomen.

Afbeelding Zie de plattegronden van Kruijf, 1894 en Wouda, 1968. Foto: DI.2 #32.

Geschiedenis Direct achter de middenrisaliet ontwierp Kruijf een entreeportaal met links en rechts een kleine portiersloge. Achter deze drie kleine ruimtes bevond zich de vestibule van waaruit men alle kanten op kon. Doordat de scheidende dwarswanden verdwenen (1968) is de structuur niet meer dan een verbreding van de voorste dwarsgang, waarbij de voordeur sinds lang geen hoofdentree meer is. De gang liep teniet op de linkse van de twee grote trappenhuisen.

Waardestelling Dit is de enige bouwlaag waarop de voorgang -- zij het rudimentair -- aanwezig bleef. Achterwandnissen: hoge waarde. Getoogde doorgangen opzij idem.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Nader bepalen wat je idealiter herstelt van deze structuur en waar je laat zien waar later verlengd en/of geknipt is.

Ruimtes I A.0.11 t/m I A.0.19

Deze reeks ruimtes ligt in een historisch binnenblok, waarin binnenwanden evenwel verschoven werden. 0.11 en 0.12, 0.15 en 0.16 zijn nu kasten in het linker gedeelte.

Algemeen/onderzoek De (soms zeer) kleine ruimtes I A.0.11 t/m 19 zijn in het historische voorblok gelegen, meestal als afscheidingen van de drie brede ruimtes die Kruijf program-

meerde. In de achterwand zijn op de tekeningen uit 1894 nisjes en/of vensters te zien. Is hiervan iets te achterhalen c.q. overgebleven?

Ruimte I A.0.11

Beschrijving Kast

Afbeelding

Geschiedenis Afgescheiden van een oorspronkelijke 'Oogspiegelkamer' (zie tekening Kruijf).

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Pas na correctie van de vigerende tekeningen 'bestaande toestand' is het mogelijk om hiermee de Kruijf-tekeningen te vergelijken en per wand waarden.

Ruimte I A.0.12

Beschrijving Kast

Afbeelding

Geschiedenis Afgescheiden van een oorspronkelijke oogspiegelkamer.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.13

Beschrijving

Afbeelding

Geschiedenis Samen met 0.14 ooit een oogspiegelkamer

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.14

Beschrijving

Afbeelding

Geschiedenis Samen met 0.13 een oogspiegelkamer

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.15

Beschrijving Kast

Afbeelding

Geschiedenis Afgescheiden van een oorspronkelijke oogspiegelkamer.

Waardstelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.16

Beschrijving Kast

Afbeelding

Geschiedenis Afgescheiden van een oorspronkelijke oogspiegelkamer.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.17

Beschrijving Een strak afgewerkt vertrekje.

Afbeelding

Geschiedenis Dit was de garderobe. Vanuit de middelste collegezaal was de doorgang open; door Wouda (1968) verkleind. De doorgang in de voormuur, naar de vestibule werd tegelijkertijd dichtgemaakt. Het rechtse stuk van deze ruimte 0.17 behoorde tot de rechtse oogspiegelkamer, met de inloopkast 0.18 en het vertrekje 0.19.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.18

Beschrijving Inloopkast

Afbeelding

Geschiedenis Het rechtse stuk van ruimte 0.17 behoorde tot de rechtse oogspiegelkamer, met de inloopkast 0.18 en het vertrekje 0.19.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.19

Beschrijving Ondanks de geringe afmetingen heeft de ruimte twee deuren in de achterwand.

Afbeelding

Geschiedenis Het rechtse stuk van ruimte 0.17 behoorde tot de rechtse oogspiegelkamer, met de inloopkast 0.18 en het vertrekje 0.19. Ook de rechtse oogspiegelkamer had twee deuren.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Deuren faseren en waarden: van de huidige twee lijkt mij de linkse deur samen te vallen met de rechtse van de twee oude. Is de deur van vertrek 0.18 de andere oorspronkelijke?

Ruimte I A.0.20

Beschrijving Vaste kast of berging. Aan de rechterkant, binnen de annex voorbij de traptoren, is een wc-blokje gesitueerd. Achter de toiletten bevindt zich de berging.

Afbeelding

Geschiedenis Hierin zijn een wc en een stukje van de gang voorlangs de wc's opgenomen; geen historisch onderdeel, kortom.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.21

Beschrijving wc

Afbeelding DI.2 #75

Geschiedenis Dit is al op de 1894-tekening aangeduid als wc.

Waardstelling

Opmerkingen Op maaiveldhoogte werd de wc gesitueerd, erboven kwam een entresol. Dit verklaart de gesplitste vensters (gevelsegment I A - f).

Vervolgonderzoek Zie voor het gehele bouwdeeltje de Kruijftekeningen; de gevel bevatte veel met een tussendorpel gedeelde vensters maar wat is de geschiedenis van de beglazing?

Ruimte I A.0.21 BIS : Entresol, kantoortje.

Ruimte I A.0.22

Beschrijving wc

Afbeelding Zie bij I A.0.21

Geschiedenis Reeds op de 1894-tekening.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.0.23

Beschrijving Portaaltje van de wc's, rechts in de plattegrond van de voorvleugel.

Afbeelding Zie bij I A.0.21

Geschiedenis Oorsprong in 1894, recentere aankleding. De deur zit op de oude plaats.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Fasering materiaal?

Ruimte I A.0.24

Beschrijving Deze kleine ruimte is nu niet ingedeeld.

Afbeelding

Geschiedenis Aanvankelijk was het een blokje met wc's. In de linkergevel zijn nu met siermet-selwerk gevulde nissen te zien waarin aanvankelijk bovenraampjes geplaatst waren.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Ervan uitgaande dat in gevalsegment I A - g de nissen onder het kalf altijd blind waren, terwijl ze aanvankelijk in de bovenzakken raampjes hadden: kun je dat zien (of is door opnieuw voegen die nuance verwijderd)?

Ruimte I A.0.25

Beschrijving Groot vertrek dat gesplitst is door middel van een wandje dat in het zuidelijke gedeelte staat. Rechts in de wand bevindt zich een doorgang. De grotere ruimte heeft twee deuren aan de gangzijde.

Afbeelding Verwijzen naar foto achtergevel I A - j. Daar is het toogje te zien van het vervallen venster.

Geschiedenis Hier is de gang richting bouwdeel III van afgescheiden, I A.0.04. Het grotere noordelijke gedeelte vormde oorspronkelijk de 'Wachtkamer voor de Buitenpatiënten'. In de achterwand zat een venster, waar nu de doorgang naar Bouwdeel III zich bevindt. Het kleinere zuidelijke gedeelte was de portierswoning. Tussen de beide ruimtes was geen deur. De portierswoning was ontsloten aan de rechterkant, vanuit het trappenhuis.

Waardstelling

Opmerkingen (Moest de zuidelijke kleinere kamer geen eigen nummer? Te laat!)

Vervolgonderzoek

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel I A

Eerste verdieping

Ruimte I A.1.01

Beschrijving Deze ruimte is een lange dwarsgang door de vleugel, met vertrekken voor en achter. Links sluit de in de diepterichting lopende gang 1.04 aan. Rechts, achter dubbele deuren sluit gang I B.1.01 aan die in de haakse 1894-vleugel (I B) ligt. Het middengedeelte van de lange dwarsgang oogt als een soort systeemwand. Dit hangt samen met de ingreep uit de jaren zestig, want dat middengedeelte was oorspronkelijk onderdeel van de drie zalen langs de achtergevel.

Afbeelding DI.2 #35

Geschiedenis Zoals op de begane grond het geval is, trok Wouda in de zestiger jaren een gang door de voorzijde van de drie grote vertrekken midden-achter (I A.1.06 / 07 / 08). Bij de iets kleinere vertrekken aan weerskanten lag het benodigde stukje gang er al. Die kleinere vertrekken zijn overigens in de aangrenzende grotere opgenomen (zie I A.1.06 en I A.1.08). De voorwand van de gang is nog de voorwand van de grote vertrekken waarvan de dwarsgang werd afgescheiden.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Zijn er oude deuren en kozijnen in opgenomen? De aangrenzende rij vertrekjes kende ook een reeks vensters (en nissen?)

Ruimte I A.1.02

Beschrijving Inwendige van de linker traptoren.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen De trappenhuizen waren aanvankelijk open naar de aan de voorgevel grenzende dwarsgang.

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.03

Beschrijving De rechter traptoren.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen De trappenhuizen waren aanvankelijk open naar de aan de voorgevel grenzende dwarsgang.

Vervolgonderzoek Het glas is moeilijk te dateren / determineren. Zie gevelsegment I A - e.

Ruimte I A.1.04

Beschrijving Het stuk gang dat van voor naar achter loopt in de korte vleugel links. Het sluit aan op de lange dwarsgang, I A.1.01. In de achterwand zit een oorspronkelijk kruisvenster.

Afbeelding

Geschiedenis Deze gang ligt hier van oudsher.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Is er iets te zien van het aan de onderkant inkorten van het venster?

Ruimte I A.1.05

Beschrijving Buitenruimte: het linkse balkon

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen Op de Wouda-tekening is ingeschreven bij het meest westelijke balkonvenster: 'deurkozijn te wijzigen in raamkozijn met ramen'

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.06

Beschrijving Grote zaal links achter de gang, met zijn 'spiegelbeeld' 1.08 het grootste vertrek van de bouwlaag. In de voorwand zitten twee deuren naar de dwarsgang. In de achterwand zijn twee dubbele deuren geplaatst die toegang geven op het balkon.

Afbeelding

Geschiedenis Twee vertrekken werden samengetrokken: de slaapzaal voor mannen en het links daarvan gelegen kleinere vertrek. Dat laatste vertrek was twee traveeën breed, met één van de dubbele balkondeuren. Het werd aangeduid als 'Conversatie en Eetzaal Mannen'. De voorwand van dit linkergedeelte staat op de historische plek.

Waardstelling

Opmerkingen Op de Wouda-tekening is ingeschreven bij het meest westelijke balkonvenster: 'deurkozijn te wijzigen in raamkozijn met ramen'

Vervolgonderzoek Klopt de getekende dikte van de voorwand links? Deur? Wat kunnen we zeggen over decoraties in deze ruimte en de volgende vertrekken? Zie ook de voorwand van de gang en de deuren.

Ruimte I A.1.07

Beschrijving Dit is het middelste van de achtervertrekken. Het heeft drie vensters die uitzien op het binnenterrein.

Afbeelding Zie voor de functies de Kruijf en Wouda-tekeningen, Dl.2 #69 resp. # 101

Geschiedenis Aan de voorzijde werd het ingekort ten behoeve van de dwarsgang. De zijmuren zijn oorspronkelijk maar bevatten vroeger doorgangen tussen de pilasters. Zijn die er nog? Slaapzaal voor 'Vrouwen of Mannen'.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.08

Beschrijving Grote zaal rechts achter de gang. Met zijn 'spiegelbeeld' 1.06 het grootste vertrek van de bouwlaag. In de voorwand zitten twee deuren naar de dwarsgang. In de achterwand zijn twee dubbele deuren geplaatst die toegang geven op het balkon.

Afbeelding

Geschiedenis Twee vertrekken werden samengetrokken: de slaapzaal voor vrouwen en het rechts daarvan gelegen kleinere vertrek. Dat laatste vertrek was twee traveeën breed, met één van de dubbele balkondeuren. Het werd aangeduid als 'Converatie en Eetzaal Vrouwen en Kinderen.' De voorwand van dit klinkergedeelte staat op de historische plek.

Waardestelling

Opmerkingen Oorspronkelijke liftschacht: zie I A.-1.21

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.09

Beschrijving Buitenruimte: het rechtse balkon

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.10 /11 /12

Beschrijving De annex rechts van de rechter traptoren.

Afbeelding

Geschiedenis De omvang van het vertrek is ie uit 1894, toen hier wc's werden ontworpen. In de jaren zestig zijn functie en ontsluiting veranderd, zie Opmerkingen.

Waardestelling

Opmerkingen De deur is van voor naar achter in de linker wand verplaatst. Waar men vroeger binnenkwam zijn nu twee vaste kasten (1.11 en 1.12) te vinden. De verplaatsing van de toegang heeft alles te maken met het vernieuwen van het trappenhuis, waardoor de vloerniveaus van de bordessen wijzigde.

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.13

Beschrijving Vertrek direct links van de rechter traptoren, aan het terug liggend stuk van de voorgevel, segment I A - e. Daaraan liggen drie even grote vertrekken.

Afbeelding Dl.2 #19: de voorgang die op beide verdiepingen verween.

Geschiedenis De vertrekken langs de voorgevel verschenen in de late jaren zestig. Alleen hun achterwand is ouder, want deze vormde de achterwand van de bescheiden ruimtes die lagen in het middenblok. Een enkele deuropening bleef op zijn plaats. Ook de rechter wand van 1.13 stamt nog gedeeltelijk uit de bouwtijd.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.14

Beschrijving Het middelste van de drie vertrekken, grenzend aan gevelsegment I A - e.

Afbeelding

Geschiedenis De vertrekken langs de voorgevel verschenen in de late jaren zestig. Alleen hun achterwand is ouder, want vormde de achterwand van de bescheiden ruimtes die lagen in het middenblok. Een enkele deuropening bleef op zijn plaats.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Zijn er oude deurkozijnen bij?

Ruimte I A.1.15

Beschrijving Het linkse van de drie vertrekken aan gevelsegment I A - e.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.16

Beschrijving Een groot vertrek middenvoor, bijna vierkant.

Afbeelding

Geschiedenis Gedeeltelijk ter plaatse van de gang (1894) die langs de voorgevel liep.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.17

Beschrijving Een vrij groot vertrek ter breedte van het gevelgedeelte dat links van de middenrisaïet terug ligt, gevelsegment I A - b. Het heeft de breedte van drie venstertraveeën. In de achterwand bevinden zich twee deuren.

Afbeelding

Geschiedenis Ook hier maakte Wouda, net als bij 1.13 t/m 1.15, omstreeks 1968 drie kamers. De tussenwanden zijn later weer verwijderd. Alleen de achterwand – de achterwand van de bescheiden ruimtes in het middenblok – en een gedeelte van de linkerwand bij het trappenhuis zijn ouder.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.18

Beschrijving Klein vertrek in de linkse annex, nu van achteruit toegankelijk.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen Vergelijk je de plattegronden uit diverse perioden dan ontstaat het idee dat Wouda (zie de deur aan het tussenbordes) een entresol tekende. Hoe zit dit in de huidige situatie? Zie ook de Kruijftekening van de eerste verdieping.

Vervolgonderzoek

Vier vertrekken langs de linker zijgevel (segment I A - j), die zo te zien hun oorspronkelijke maat nog hebben:

Ruimte I A.1.19

Beschrijving Kantoortje?

Afbeelding Vergelijk de tekeningen bestaande toestand (2015) met Wouda, Dl.2 #101 e.v. Voor functies: #77 en #79.

Geschiedenis Getekend en als 'Isoleerkamer' aangeduid door Kruijf.

Waardstelling

Opmerkingen Ook een entresol tussen begane grond en eerste verdieping. Onder de Isoleerkamer kwam een badkamer, denkkelijk bij de portierswoning (zie ook I A.0.025).

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.20

Beschrijving

Afbeelding Zie bij 1.19

Geschiedenis Aanvankelijk 'Mannen B', slaapkamer met twee bedden. Uit Wouda's plattegrondtekening blijkt dat hij de gangwand gedeeltelijk vernieuwde.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.21

Beschrijving

Afbeelding

Geschiedenis Aanvankelijk 'Mannen B', een slaapkamer met twee bedden.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.1.22

Beschrijving

Afbeelding

Geschiedenis Aanvankelijk Badkamer. Als wijziging op het bouwplan is al rond 1894 een tweede venster aangebracht, of dat gebeurde bij een (vroeg) functieverandering. Dat blijkt uit de nis op de eerste verdieping van gevelsegment I A - j. Wouda tekende daar, in plattegrond, een dichtzetting. De functie was intussen die van slaapkamer, nadat een stuk gang erbij was getrokken.

Waardstelling

Opmerkingen De dichtzetting van het venster in de achterwand is met zorgvuldig metselwerk gemaakt. Textuur en kleur van het baksteen binnen de nis verraden echter dat het een aanpassing betreft.

Vervolgonderzoek Hoe kom je erachter of het Mertens was die het venster toevoegde, foto?

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel I A

Tweede verdieping

Algemeen

Deze verdieping had aanvankelijk vrijwel de zelfde opzet als de eerste verdieping. Het belangrijkste verschil was dat midden-achter een vierkant vertrek lag dat aanvankelijk fungeerde als operatiezaal. Ervoor lag een vrij diep portiek dat uitkwam op de dwarsgang langs de voorgevel. Ook de latere geschiedenis van de tweede verdieping is dezelfde als die van de eerste verdieping: De hoofdvertrekken werden aan de voorzijde ingekort om een dwarsgang mogelijk te maken, terwijl aan de voorgevel een reeks nieuwe kamers verscheen.

Ruimte I A.2.01

Beschrijving Dwarsgang

Afbeelding

Geschiedenis 1968

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.02

Beschrijving Linker traptoren

Afbeelding

Geschiedenis De trap werd gewijzigd in 1968. Daarbij is de lift toegevoegd.

Waardestelling

Opmerkingen De trappenhuizen waren aanvankelijk open naar de aan de voorgevel grenzende dwarsgang.

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.03

Beschrijving Rechter traptoren

Afbeelding

Geschiedenis Gewijzigd in 1968

Waardestelling

Opmerkingen De trappenhuizen waren aanvankelijk open naar de aan de voorgevel grenzende dwarsgang.

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.04

Beschrijving Gang in diepterichting binnen het bouwvolume links.

Afbeelding

Geschiedenis Is met deze maat al aanwezig sinds 1894.

Waardestelling

Opmerkingen Het venster in de achtermuur (gevelsegment I A - j) lijkt aan de onderkant ingekort.

Vervolgonderzoek

Achterin bevinden zich drie grote vertrekken waarin vijf kamers zijn samengevoegd.

Ruimte I A.2.05

Beschrijving Ruimte links, tegen de achtergevel, met twee openslaande deuren aan het balkon en twee aan de voorzijde naar de dwarsgang.

Afbeelding DI.2 #105, zie voor de functies ook de Kruijftekeningen.

Geschiedenis De twee kamers waren 'Conversatie en Eetzaal Mannen' en een slaapzaal voor geopereerde mannen. Beide vertrekken hadden een toegang tot het balkon. De tussenmuur verdween geheel. De voorwand van de kleinere conversatiezaal bleef op zijn plek.

Waardestelling

Opmerkingen Op de desbetreffende Wouda-tekening is ingeschreven bij het meest westelijke balkonvenster: 'deurkozijn te wijzigen in raamkozijn met ramen'

Vervolgonderzoek Kan dienen als voorbeeld bij andere openingen.

Ruimte I A.2.06

Beschrijving Balkon links, buitenruimte.

Afbeelding DI.2 #105

Geschiedenis Geheel vernieuwd door Wouda.

Waardestelling

Opmerkingen Op de Wouda-tekening is bij het meest westelijke balkonvenster geschreven: 'deurkozijn te wijzigen in raamkozijn met ramen'. Ook ter plaatse is dat goed te zien.

Vervolgonderzoek Kan dienen als voorbeeld bij andere openingen.

Ruimte I A.2.07

Beschrijving Het middenvertrek is nagenoeg vierkant, heeft drie vensters in de achtergevel. De huidige zaal betreft -- voor de verandering -- een lichte vergroting naar voor van de oorspronkelijke zaal. Het voorportaal dat door vaste kastruimtes werd geflankeerd is opgenomen in de dwarsgang, 2.01.

Afbeelding

Geschiedenis Ontstaan als operatiezaal met voorportaal. In 1968 aangepast.

Waardestelling

Opmerkingen Het is opmerkelijk dat er vanuit de operatiezaal directe doorgangen naar de slaapzalen waren. De zijwanden zijn de enige oorspronkelijke binnenwanden met een spouw. Onwaarschijnlijk als geluiddemping.

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.08

Beschrijving Ruimte rechts, tegen de achtergevel. Met twee openslaande deuren aan het balkon en twee deuren aan de voorzijde, op de dwarsgang.

Afbeelding

Geschiedenis De twee kamers waren 'Conversatie en Eetzaal Vrouwen Kinderen' en de grootste van de twee een slaapzaal voor geopereerde vrouwen. Beide vertrekken hadden een toegang tot het balkon. De tussenmuur verdween geheel.

Waardstelling

Opmerkingen Oorspronkelijke liftschacht: zie I A.-1.21

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.09

Beschrijving Balkon rechts, buitenruimte.

Afbeelding

Geschiedenis Geheel vernieuwd.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.10

Beschrijving Annex tegen de rechtse traptoren.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Aan het centrale gedeelte van de voorgevel, met de middenrisaliet (gevelsegment I A - c) en de enigszins teruggelegen gedeelten aan weerskanten daarvan, legde men in de late jaren zestig zeven kamers. Het middelste zou het grootste vertrek worden. De achterwanden zijn nog ten dele de 19de-eeuwse wanden die de achterzalen scheidde van kleine daarvoor gelegen vertrekken.

Ruimte I A.2.11

Beschrijving Groot vertrek tussen de middenrisaliet en de rechtse traptoren. Hier lagen drie smalle kamers, maar de tussenwanden zijn verwijderd.

Afbeelding

Geschiedenis Aanvankelijk kwamen hier een waskabinet en een verpleegsterskamer, beide op de 1894-tekening. Zij vervielen bij de verbouwing in 1968.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek In de rechterwand moet de doorgang naar het trappenhuis zijn opgenomen.

Ruimte I A.2.12

Beschrijving Vrijwel vierkant vertrek middenvoor.

Afbeelding

Geschiedenis Verscheen in 1968.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.13

Beschrijving Het rechtse van de drie smalle vertrekken achter het links teruggelagen gedeelte van de voorgevel, gevelsegment I A – b.

Afbeelding

Geschiedenis Verscheen in 1968.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.14

Beschrijving Het middelste van de drie smalle vertrekken.

Afbeelding

Geschiedenis Verscheen in 1968.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.15

Beschrijving Het linkse van de drie smalle vertrekken.

Afbeelding

Geschiedenis Verscheen in 1968.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek In de linkerwand moet de doorgang naar het trappenhuis in de toren zijn opgenomen.

Ruimte I A.2.16

Beschrijving Annex tegen de linkse traptoren.

Afbeelding
Geschiedenis
Waardestelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Vier vertrekken langs de linker zijgevel (segment I A – j), die zo te zien hun oorspronkelijke maat nog hebben. De gangdeuren zijn verschoven.

Ruimte I A.2.17

Beschrijving Rechthoekig vertrek met één venster.
Afbeelding Zie voor de eerste bestemmingen de Kruijftekening, Dl.2 #79
Geschiedenis Als 'Isoleerkamer' getekend door Kruijf.
Waardestelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.18

Beschrijving Rechthoekig vertrek met één venster.
Afbeelding
Geschiedenis Aanvankelijk (1894) 'Mannen B', slaapkamer met twee bedden. Uit Wouda's plattegrondtekening blijkt dat hij de gangwand en tussenwanden vernieuwde.
Waardestelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.19

Beschrijving Rechthoekig vertrek met één venster.
Afbeelding
Geschiedenis Aanvankelijk 'Mannen B', een slaapkamer met twee bedden.
Waardestelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte I A.2.20

Beschrijving Rechthoekig vertrek met één venster.
Afbeelding
Geschiedenis Aanvankelijk (1894) Badkamer. Wouda tekende een verbreed vertrek door er een stukje gang bij te trekken, maar de ruimte heeft nog de oude omtrek.
Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Is Wouda's vergroting doorgegaan en later teruggedraaid?

Vertrekken / ruimtes Bouweel I A

Derde verdieping - zolder

Algemeen / historisch

De derde verdieping is gelegen op zolder, ter hoogte van de dakvlakken. De bouwlaag kent wel (ten dele sterk aangepaste / vergrote) dakkapellen maar geen opgaande muren -- afgezien van de hoger reikende torens. Gaan we af op de tekeningen van omstreeks 1894, dan was de zolder aanvankelijk nauwelijks ingedeeld. Toenmalig architect Kruijf tekende als plattegrond slechts een balken- en kappenplan dat als plattegrond betrekking heeft op deze bouwlaag. Uit doorsnedes A-B en C-D (waarop alleen enkele deuren) kan hetzelfde worden opgemaakt. Een onderverdeling werd alleen gecreëerd door brandmuren, die er nu nog zijn.

In de jaren zestig ontstond de huidige indeling, naar analogie van eerste en tweede verdieping met vertrekken voor en achter een middengang. Voordien was Mertens (zie Bouwdeel I B [inleidend] en Bouwdeel III, 1932/33) aan het denken geweest over het inbouwen van slaapvertrekken op de zolders van Bouwdelen I A en I B, maar men concludeerde uiteindelijk dat er nieuwbouw moest komen.

Ruimte I A.3.01

Beschrijving Dwarsgang door de voorvleugel, recht boven de middengangen van de ondergelegen etages.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.02

Beschrijving Toren links

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.03

Beschrijving Toren rechts

Afbeelding DI.2 #36

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.04

Beschrijving Niet ingedeelde zolderruimte van de korte dwarsvleugel aan de westzijde of linkerkant. Hier is een trapje met een deur naar de 'hoofdzolder' die er bij Kruijf ook al op de tekening staat.

Afbeelding

Geschiedenis ?

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Trapje en deurtje?

Ruimte I A.3.05

Beschrijving Rechthoekig maar smal vertrek links achter op de hoofdzolder.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.06

Beschrijving Groot achtervertrek links. De zijmuren bevatten pilasters, zoals die op ondergelegen etages te zien zijn.

Afbeelding DI.2 #37

Geschiedenis De vertrekken 3.06 /07 /08 zijn mogelijk gemaakt door een niet-onderbroken reeks dakkapellen uit de jaren zestig op het onderste van de twee (onderling geknikte) dakschilden. Eerder in de twintigste eeuw begonnen al dakkapellen te verschijnen, bijvoorbeeld rechtsachter zoals enkele foto's tonen.

Waardstelling

Opmerkingen Aan de gedeeltes van de kasspanen die onder het plafond zichtbaar zijn gelaten, is goed te zien wat er qua hout werd toegevoegd om de dakkapellen te maken.

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.07

Beschrijving Groot achtervertrek midden.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen Zie bij I A.3.06

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.08

Beschrijving Groot achtervertrek rechts.

Afbeelding DI.2 #14

Geschiedenis De vertrekken 3.06 /07 /08 zijn mogelijk gemaakt door een niet-onderbroken reeks dakkapellen uit de jaren zestig op het onderste van de twee (onderling geknikte) dakschilden. Eerder in de twintigste eeuw begonnen al dakkapellen te verschijnen, bijvoorbeeld rechtsachter zoals enkele foto's tonen.

Waardestelling

Opmerkingen Zie bij I A.3.06

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.09

Beschrijving Grenzend aan de grote dwarsvleugel, Bouwdeel I B, liggen achterin de 'hoofdzolder' enkele kleine vertrekken. 3.09 is de achterste kamer.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.10

Beschrijving Grenzend aan de grote dwarsvleugel, Bouwdeel I B, liggen achterin de 'hoofdzolder' enkele kleine vertrekken. 3.10 is de voorlaatste kamer.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.11

Beschrijving Een soort vestibule / portiek rechtsachter met trapje, tussen de kleine vertrekken.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen De situatie op de plattegrond 'bestaand' is niet te begrijpen, omdat een aantal binnendeuren niet is weergegeven.

Vervolgonderzoek Tekening in situ controleren en vervolgens aanpassen.

Ruimte I A.3.12

Beschrijving Grenzend aan de grote dwarsvleugel, Bouwdeel I B, liggen achterin de 'hoofdzolder' enkele kleine vertrekken. 3.12 is het voorste, grenzend aan de dwarsgang maar daarmee niet verbonden. De doorgang ligt achterin het vertrekje, aan de 'vestibule', 3.11.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.13 - 3.19

Beschrijving Blokje met toiletten en dienstruimtes aan de voorzijde van de dwarsgang, rechts

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.20

Beschrijving Een relatief groot L-vormig vertrek rechtsvoor. Het ligt om het blokje met wc's e.d. (vertrekken I A.3.13 - 3.19) heen. Het krijgt slechts licht via één dakkapel, zie ook het gevelsegment I A - d.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.21

Beschrijving Dit is het centrale vertrek aan de voorzijde, achter de middenrisaliet met de driehoekige topgevel (segment I A - c). In de geveltop bevindt zich een kruisvenster met daarboven een rondvenster.

Afbeelding D2 #76 en #106

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen Verlicht dit rondvenster het vertrek of de bovengelegen vliering-zolder?

Vervolgonderzoek

Ruimte I A.3.22

Beschrijving Relatief groot vertrek linksvoor, tussen voorgevel (segment I A - b) en dwarsgang.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

4 Bouwdeel I B

Exterieur

Bouwmassa

Aan de rechterkant werd haaks op de voorbouw een tweede volume gebouwd. Deze vleugel maakt deel uit van het plan van Kruijf dat vanaf 1892 werd gerealiseerd. Het is qua afmetingen ondergeschikt aan de voorbouw, hoewel de nok van het hoogste dak er vrijwel gelijk aan ligt. Deze zijvleugel heeft de aanduiding Bouwdeel I B gekregen.

De opzet aan de Bleyenburgstraat is driedelig. Het middenstuk telt drie bovengrondse bouwlagen van zeven assen. Elke laag heeft zeven openingen, vooral uitgevoerd als variant op kruisvensters, bekroond door een halfrond boogveld. De middentravee heeft aan weerszijden bredere penanten, waarmee deze travee wat los komt. Op de begane grond is hierin een monumentale entree met dubbele deuren en stoep gevat. Boven deze gevel ligt evenwijdig een dakschild met drie *iets* jongere dakkapellen. Aan weerskanten van het middenstuk is een risaliet gesitueerd. Deze risalieten tellen beide eveneens drie bouwlagen, maar hebben bovendien een driehoekige topgevel met één grote vensterpartij. Met hun getrapte tuiten en schouders lijken de topgevels op de top in het midden van de voorgevel. Op de beide geveltoppen van bouwdeel I B sluiten korte dwarsdaken aan.

De gehele vleugel is halfondergronds onderkelderd. Dit brengt aan de voorzijde een tiental koekoeken inclusief keldervensters met zich mee. Aan de linkerkant van het bouwlichaam, linksvoor indien wordt beschouwd vanaf de voorgevel van het complex, is een nagenoeg vierkante massa met drie bovengrondse lagen en plat dak aangebouwd.

Gevels

Traptoren

Segmenten I B - a1 t/m 5 Eigenlijk, architectonisch gezien, is de traptoren die rechts van het voorste bouwdeel en voor het rechtse bouwdeel staat een zelfstandig bouwlichaam. Omdat hij op elk van de vier bouwlagen (afgezien van de spits) is ontsloten vanuit de zijvleugel hebben we de beschrijving van de toren bij dit bouwdeel I B gevoegd.

Het betreft een bouwlichaam op een achthoekige grondslag. Van de acht zijden vallen er drie samen met gevels en/of vertrekken van bouwdeel I B. Van de resterende vijf zijden van de toren zijn er drie voorzien van vensters; de overige twee zijden zijn blind. De toren heeft vier gedingen die alle zijn voorzien van drie vensters. De lekdorpels van de vensters zijn steeds onderling verbonden, zodat ze een waterlijst vormen. De negen onderste vensters bestaan steeds

uit een onder- en een bovenraam, terwijl die van de vierde geleding ongedeeld zijn. Boven de vensters zitten gedecoreerde boogvelden. De achzijdige torenspits is ingesnoerd en is gedekt met leien in Maasdekking.

Rechter- (of voor-) gevel

Segmenten I B - b t/m I B - d De gevel is zoals de voorvleugel vormgegeven volgens de principes van de (Neo-) Hollandse Renaissance, met schoon, lopend baksteenmuurwerk en speklagen. Afzaten onder de drie vensterreeksen worden als waterlijsten voortgezet en ter hoogte van kalven en bovendorpels zijn evenzeer speklagen te vinden. Zoals hierboven gesteld, is er sprake van vele kruisvormige vensters met boogvelden en van een de rudimenten van een centrale entreepartij. Die oude toegang is goed vermomd, maar de bredere muurdammen aan weerskanten verraden de vroegere status van de middentravee: Mertens liet de toegang in 1938-'39 wegwerken (afb. Dl.2 #41-43). Overigens laat de travee die er onmiddellijk rechts aan grenst niet zien dat hierin ooit het trappenhuis van de Bleyenburgstraatvleugel gevat was.

Kopgevel achter

Segment I B - e Van oudsher stond de gevel vrij, maar in 1938-'39 is hij grotendeels aan het gezicht onttrokken. Het was een blinde gevel met speklagen. Er waren rookkanalen in de muur opgenomen. Inpandig is de muur nog gedeeltelijk aanwezig, maar gepleisterd en gewit. Op de begane grond heeft men er een grote doorbraak in gemaakt ten behoeve van de receptie. Oorspronkelijk zou hier een eenlaags spoelkeuken aangebouwd zijn.

Linker- of achtergevel

Segment I B - f Dit stuk gevel bevat drie traveeën die over vier bouwlagen – inclusief souterrain – lopen. Elke travee bevat een vierruits draairaam onder een segmentboogvormige strek. In het onderste stuk van de gevel zijn interessante bouwsporen te vinden. Zo is er een verdubbelde middenstijl bij het middelste souterrainvenster. Met sponning. Dit is niet meteen te verklaren, hoewel de duimen ('appeltjes en peertjes') van blinden of luiken er in de buitenstijlen nog zijn.

Aan het muurwerk rondom het venster rechts hiervan is goed te zien dat er grootscheeps ingeboet is. De twee hardstenen basementen die tegen de gevel staan, geven in dit licht te denken. Raadplegen van de oudste geveltekeningen leert dat hier een – op poten staand – bordes was geplaatst. Het sloot met een trapje aan op de constructie die tegen de achtergevel (I) van bouwdeel I A was opgetrokken.

Constructie

Fundering en kelders

Het gehele bouwdeel is halfondergronds onderkelderd. Mogen we afgaan op de bouwtekeningen, dan fundeerden de bouwers de vleugel *op staal* (=niet geheid, maar op een grondverbetering aangelegde). De troggewelven – aan de zijde Bleyenburgstraat meestal evenwijdig aan de voorgevel gelegd – behoren dan ook tot de opzet. Overigens was de bouwlaag van meet af aan op met de tegenwoordige toestand vergelijkbare wijze ingedeeld, met vertrekken langs een achtergang.

Draagconstructie

De vleugel lijkt dus *op staal* gefundeerd en de gevels zijndragend uitgevoerd. De bouwtekeningen maken duidelijk dat de vloeren van de verdiepingen grotendeels worden gedragen door enkelvoudige houten balklagen, waarbij naaldhout – vuren of grenen – werd toegepast. In de

kelder zijn als ondersteuning van de begane-gronvloer stalen binten zichtbaar. In het achterste deel van de kelders werden in 1892-1894 troggewelven getekend, haaks op de hoofdgevel aan de Bleyenburgstraat. Opvallend is dat op de eerste en tweede verdieping elk één vertrek een vloerconstructie heeft met zwaardere stalen of ijzeren binten: de twee stijlkamers waar, net als in de voorvleugel (bouwdeel I A), door middel van omtimmering van dat constructiestaal moerbalken zijn gesuggereerd.

Kapconstructie

De kap heeft een voor de periode rond 1892 vrij gebruikelijke gordingenconstructie als basis: traditionele onderjukkan met een driehoeksspant erop, inclusief makelaar. Op de hoeken van het schilddak en bij de steekkappen boven de twee zijrisalieten moest hierop gevarieerd worden. De spanten zijn binnen de interieurs van de zolder gedeeltelijk in het zicht. Zie ook afb. DI.2 #84.

Interieur

Kelders

Zoals gesteld bij constructie, werd de kelder reeds bij de bouw als een volwaardig onderhuis ingedeeld. Hierbij is de zelfde structuur gevolgd als boven: langs de achter of binnenplaatsgevel een gang en daarvoor reeksen met vertrekken. Die vertrekken zijn niet alle ongewijzigd gebleven. Er zijn doorbraken en juist tussenwanden gekomen. De ruimtes zijn gedekt met troggewelven. De trap, in de zevende travee gerekend vanaf de voorvleugel, is er niet meer.

Begane grond

In 1892-'94 ontstond een indeling met een aantal vertrekken plus trappenhuis aan een achtergang. Deze indeling is er in hoofdzaak nog. De belangrijkste wijzigingen liggen aan de rechter- (of achter-) kant van de plattegrond. De zevende beuk bevatte van oudsher een nu verdwenen trappenhuis.

Verder waren er twee vertrekken, en suite, grenzend aan de voorgevel aan de kant van de Bleyenburgstraat. Deze vertrekken zijn samengetrokken. De gang die nu tot in bouwdeel II doorloopt, eindigde vroeger in een vertrek. Er was een aparte aangebouwde wc. De deurkozijnen aan de gang wekken de indruk dat zij uit de bouwtijd stammen. Alleen, er is iets vreemds aan de neuten: de kozijnen steken er soms overheen en zijn kennelijk bijgehakt. Is hier bij bijvoorbeeld het verhogen van de vloer iets gebeurd? Het ene kozijn heeft een wat zwaarder kraalprofiel dan het andere, hetgeen ook te denken geeft over latere aanpassingen. De meeste deuren zijn aan de buiten- (of gang-) zijde voorzien van een plaat. De kans dat hierachter de oorspronkelijke panelen nog aanwezig zijn is reëel.

Op deze bouwlaag en op de bovengelegen verdieping is in elk geval één stijlkamer te vinden met imposante wandbetimmering, gebeeldhouwde balkconsoles en andere traditionalistische elementen. Opvallend aan het op zich 'klassiek' ogende plafond is dat de samengestelde balklaag van moer- en kinderbinten qua traveemaat wel klopt, maar dat de kinderbinten te ver uiteen liggen – uitgaande van een samengestelde balklaag uit de 'echte' renaissance, voor onze contreien rond 1600 te situeren. Deze bintjes zijn dan ook ornamenteel; de eigenlijke vloerbalken liggen boven het plafond en worden ondersteund door stalen I-profielen die in de 'nep'-moerbalken opgesloten zitten (zie ook de behandeling van de *constructie* hierboven).

Eerste verdieping

Wat voor de indeling van de begane grond geldt, gaat *grosso modo* ook op voor de eerste verdieping: de principes uit 1892-'94 zijn in hoofdlijnen behouden, maar aan de rechterkant (achterkant) van de bouwlaag werden verregaande wijzigingen doorgevoerd. De twee vertrekken aan de voorzijde, beide twee traveeën breed, zijn samengevoegd. Om de gang naar de nieuwbouw van 1938-'39 te maken is het laatste vertrek verwijderd. De uitbouw uit de late jaren dertig slokte de kamer voor de verpleegsters op. Het trappenhuis is vanzelfsprekend ook op dit niveau weggebroken. De oude 'regentenkamer', nu vertrek I B.1.04, met de Neorenaissance betimmeringen is een van de pareltjes van het complex (zij het dat er duidelijk onderdelen van renovaties afkomstig zijn).

Tweede verdieping

De oorspronkelijke indeling kende een gang langs de achtergevel en die is behouden. Aan de voorgevel lag een reeks vertrekken. Hiervan zijn in de 20ste eeuw tussenwanden verplaatst. Dit gebeurde op een andere wijze dan bij de ondergelegen etages; juist van de laatste vertrekken in de reeks is de omtrek bewaard gebleven, vanaf het verdwenen trappenhuis. Toch zijn deuren en kozijnen vernieuwd of verplaatst. De tekening uit 1892 toont een werkkamer met betimmering, grenzend aan de traptoren. Deze is weg gerenoveerd. Ook op deze bouwlaag is de gang doorgetrokken tot in de 'nieuwbouw' van 1938-'39.

Zolder

Aanvankelijk was de zolder niet ingedeeld. De trap leidde naar een open zolder. Later is er een indeling gekomen met kleine vertrekken voor en achter een lange dwarsgang.

Mertens maakte in 1932-1933 ontwerpen om de zolders van Bouwdeel I A en Bouwdeel II B bruikbaar te maken voor het verblijf en overnachten van verpleegsters. Hiervan zijn bij het Utrechts Archief tekeningen met niet-uitgevoerde plannen bewaard [A32938_000001 en A32938_000002]. Het lijkt er sterk op dat de directie van het Ooglijdersgasthuis meteen tot het inzicht kwam dat nieuwbouw achter het bestaande complex een beter idee was.

Gevelsegmenten Bouwdeel I B

Rechter straatgevel Algemeen

De vleugel die Kruijf haaks plaatste op de voorvleugel heeft een nagenoeg symmetrische opzet. Alleen de traptoren op de plaats waar beide bouwdelen aan de straatkant aan elkaar grenzen onttrekt zich aan die regelmaat. Qua hoogte voegt hij zich echter goed in het geheel. Het rechte stuk van de straatgevel wordt geleed door een breed, iets terug gelegen middenstuk tussen twee licht risaliserende kopgevels. Het gehele gevelbeeld bestaat uit regelmatige reeksen vensters tussen metselwerk over drie lagen, plus een souterrainzone. De twee driehoekige topgevels vormen uiteraard een extra laag.

Gevel I B - a (1 t/m 5)

Beschrijving Het bouwdeel is een vastgebouwde, slanke toren op achthoekige plattegrond. Hij telt vier bouwlagen plus een achtkante naaldspits. Doordat segmenten aan de voorvleugel en de rechtervleugel vastzitten zijn er vijf segmenten vrij. Deze zijn hetzelfde opgebouwd met in elke travee boven elkaar drie ranke schuifvensters en in de half zo hoge vierde bouwlaag een ongedeelde venster. Zoals bij andere straatgevel is het metselwerk verzorgd in rode steen en kruisverbanden en zijn er versieringen in gele baksteen en grijze natuursteen. Op de spits liggen leien.

Afbeelding DI.2 #28.

Geschiedenis

Relatie met ruimte Hierin bevinden zich op bouwlagen 1 t/m 3 achthoekige Antichambres, onder andere voor de directeur (begane grond). Benieuwd naar de statuur van de interieur-aankleding.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel I B - b

Beschrijving Dit is een kopgevel van twee traveeën, drie lagen boven een souterrain en een driehoekige top. Als linker beëindiging van de gevelwand (afgezien van de traptoren [I B - a]) koos ontwerper Kruijf ervoor om hem iets uit de rooilijn te laten springen. De structuur van de gevel is symmetrisch met in beide traveeën vensterreeksen, met kruiskozijs temidden van verzorgd metselwerk. In de geveltop is een centrale wandopening geplaatst, samengesteld uit een kruiskozijs en daarboven een oculus, samengevat binnen een rondboognis. Op de top staat een driedelig getrap element. Het metselwerk rondom de centrale vensterpartij is verbijzonderd met geel gekleurd siermetselwerk en rozetvormige ankerschietters.

Afbeelding Overzicht: DI.2 #40

Geschiedenis

Relatie met ruimte Opvallend is, dat bij de gehele gevel niet of nauwelijks hiërarchieën zijn uitgedrukt, ook in vroeger tijden toen entree en hoofdtrappenhuis nog functioneerden.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel | B - c

Beschrijving Dit is het centrale deel van de voorgevel (oostzijde) van de haakse vleugel uit 1894. Het gedeelte bevat een souterrain met daarboven drie bouwlagen onder een dakschild en wordt geleed door zeven traveeën met vensters. De middelste travee is enigszins geaccentueerd, door onder andere bredere penanten naast de vensters. Beter bekeken springen meer afwijkingen in het oog. De drie dakkapellen zijn een latere toevoeging uit de jaren dertig. Er zou kunnen worden verondersteld dat zij rond 1970 verschenen, maar Mertens tekende ze al in 1932. Hij heeft de zolders dus *wel* al bewoonbaar gemaakt.

Afbeelding Vergelijk diverse tekeningen en foto's, o.a. een collage met de voordeur / Mertens' ingreep: Dl.2 #41-43 en #12. De dakkapellen zijn te zien op de foto in HUA: A32938_000002

Geschiedenis In de middentravee bevond zich tot in de jaren dertig een entreepartij. In de travee rechts ervan lag een trappenhuis dat van kelder tot kap voerde. De trap was er nog tot in de zestiger jaren. Deze vleugel was min of meer het sluitstuk van de Wouda-renovaties. De tweede verdieping werd opnieuw ingedeeld om inwonend personeel te huisvesten, waar overigens van oudsher al slaapkamertjes waren.

Relatie met ruimte De gevel heeft een regelmatige opzet die weinig zegt over de hiërarchie van de achterliggende vertrekken. De subtiele benadrukking van de centrale entree is het weinige dat resteert van de entree aan de Bleyenburgerstraat. Mertens heeft dit vakkundig onmerkbaar gemaakt. De drie forse dakkapellen getuigen van een ingreep die de verblijven van het personeel wat comfortabeler maakten.

Waardstelling Gemengd. Hoewel zij al relatief oud zijn, zijn de drie dakkapellen het gevolg van een in vormgeving en proportie weinig gelukkige ingreep; indifferent gewaardeerd.

Opmerkingen Op zolder treft men nog los paneel met draadglas. De context is niet duidelijk, wellicht lag het boven het trappenhuis.

Vervolgonderzoek

Gevel | B - d

Beschrijving Deze kopgevel lijkt sterk op die aan de uiterste linkerkant van deze Bleyenburgerstraatwand, zie | B - b. De trap naar de entree uit 1938 begint er dwars voor. Eén van de souterrainvensters is erdoor buiten zicht geraakt.

Afbeelding

Geschiedenis 1894

Relatie met ruimte

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel | B - e

Beschrijving De 19de-eeuwse achtergevel is als zodanig nauwelijks herkenbaar; het betreft nu grotendeels binnenwerk met een strakke gepleisterde afwerking. Bovendaks is iets van de oorspronkelijke vormgeving behouden.

Afbeelding Er is geen Kruijftekening met een aanzicht, wel een doorsnede.

Geschiedenis Deze achterste (kop)gevel is in de periode-Mertens, rond 1938, in pandig geworden. Gedurende meerdere bouwcampagnes zijn doorgangen tot stand gebracht. Het nog vrij

jonge grote gat voor de receptie op de begane grond vormde van die ontwikkeling als het ware het sluitstuk.

Relatie met ruimte Tegen de binnenzijde van de muur waren stookplaatsen met rookkanalen en bovendaks schoorstenen aangebracht. Als bouwspoor kan hiervan iets over zijn.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Hoewel de gevel, getuige de plattegronden uit Kruijfs tijd, blind zou zijn geweest, mogen we veronderstellen dat hij als eindgevel een zorgvuldige vormgeving had. Vraag is wat hiervan inwendig (binnen Mertens' entreevide) bewaard bleef en of dat ten nutte te maken zou zijn.

Gevel I B - f

Beschrijving Vergeleken met andere gevels uit 1894 is de binnenplaatsgevel van de zijvleugel vrij sober. Het gaat om een gevel met drie bouwlagen onder een met gesmoorde kruispannen gedekt dakschild. Aan de rechterzijde zijn drie vensterassen te zien met kruisvensters onder een segmentboogvormige trommel. Links staat een kubusvormige aanbouw uit hoofdzakelijk 1938 maar met een jongere derde laag (zie II - h en i).

Ter hoogte van de derde bouwlaag komt daar nog een ondiepe annex uit Kruijfs periode, voor o.a. wc's, bovenuit. De gevel vertoont rechtsonder enkele bouwsporen en heeft er aangepaste gevels. Aanvankelijk bevond zich daar een entree naar het souterrain en een bordes bij een deur naar de begane grond / bel-etage. Van die aanbouw resteren enkele voetstukken, die zich niet meteen laten duiden. Dat er een platform met trap was, blijkt echter uit de oudste tekeningen en foto's.

Afbeelding Zie Dl.2 #52 voor de opbouw van Mertens' vierkante volume met kleine oude uitbouwsels. Dl.2 #44 voor de sporen van het bordes/platform.

Geschiedenis Aanpassingen uit de jaren dertig en zestig.

Relatie met ruimte Achter deze gang ligt op alle bouwlagen een dwarsgang, tot en met de zolder.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Wat is er in pandig over van de annex uit 1894 die door Mertens grotendeels werd ingebouwd? Op eerste en tweede verdieping resteert er wel het één en ander. (In de vertreknummering is hier een wijziging aangebracht: de vertrekjes zijn bij bouwdeel I B gevoegd.)

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel I B

Kelder

Ruimte I B.-1.01

Beschrijving Gang door het gehele bouwdeel, dwars op de gang van Bouwdeel I A en aansluitend op zowel het trappenhuis van dat bouwdeel als de hal met stijgpunt van Bouwdeel II. Aan beide uiteinden bevinden zich dubbele tochtdeuren. Deze gang ligt aan de linker gevel (gevelsegment I B - f), welke grenst aan het binnenterrein van het complex. In die gevel bevinden zich drie vensters waarvan de onderdorpel ongeveer op maaiveldniveau ligt.

Afbeelding Vergelijk voor al deze kleine, ondergeschikte ruimtes de Kruijftekening (DI.2 #73) met de huidige; losbladig.

Geschiedenis Aan het noordelijke uiteinde van de gang kwam volgens de 1894-tekeningen een zitkamer voor dienstboden met haard. Tevens waren er aanvankelijk een wc, een vertrekje voor vuilgoed (beide links tegen de vleugel) en toegangen tot een open plaats links en een spoelkeuken ter plaatse van wat nu de onderbouw van de hal van Bouwdeel III is.

Waardstelling

Opmerkingen De gang loopt gedeeltelijk omhoog in de richting van de jaren-dertigbouw.

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.-1.02

Beschrijving Groot vertrek rechtsachterin de vleugel, tegen Bouwdeel III aan. Tegenwoordig een studentencafé.

Afbeelding

Geschiedenis De ruimte ligt een stukje onder het middendeel van de vleugel (segment I B - b) en verder achter de rechtse / noordelijke rislaiet daarvan. Het lijkt, ook vanwege enkele penanten op de overgang, door een doorbraak zijn huidige omvang te hebben gekregen. Maar niets is minder waar: Kruijf (1894) tekende het al met deze omtrek, als 'Keuken'.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.-1.03

Beschrijving Een klein, niet ingedeeld vertrek aan één venster aan de Bleyenburgstraat.

Afbeelding

Geschiedenis In deze beuk bevond zich aanvankelijk het trappenhuis, dat van kelder tot tweede verdieping liep. Wouda verwijderde de trap in de late jaren zestig. In het begin had het vertrekje de functie van 'Uitgifte Provisie'.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.-1.04

Beschrijving Vaste kast, toegankelijk vanuit de gang en afgescheiden van het vertrekje -1.05.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.-1.05

Beschrijving Een zeer klein vertrek -- van slechts enkele vierkante meters, met één venster aan de Bleyenburgstraat. De inloopkast -1.04 is ervan afgescheiden.

Afbeelding

Geschiedenis Dit lag onder de historische zijentree. Met -1.06 was het provisiekelder; in de scheidende (later geheel dicht gemaakte) muur zaten twee doorgangen.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Voor al deze vertrekjes geldt dat je via kijken door de deurbeglazing vaak voldoende te weten komt.

Ruimte I B.-1.06

Beschrijving Vertrekje, toegankelijk vanuit de gang, ter grootte van één venstertravee; magazijn.

Afbeelding

Geschiedenis Met I B.-1.05 en -1.04 was dit provisiekelder; in de scheidende (later geheel dicht gemaakte) muur zaten twee doorgangen.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Voor al deze vertrekjes geldt dat je door loeren door de deurbeglazing wellicht voldoende te weten komt. Anders: een huismeester met een moedersleutel.

Ruimte I B.-1.07

Beschrijving Vierkant vertrek ter grootte van twee venstertraveeën.

Afbeelding

Geschiedenis Dit heeft zijn oorspronkelijke omvang. Het was aanvankelijk de aardappelkelder. De gangdeur zit vanaf 1894 op dezelfde plaats. De deur in de zuidwand, naar vertrek I B.-1.08, is secundair.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.-1.08

Beschrijving Vierkant vertrek ter grootte van twee venstertraveeën, achter de zuidelijke of linker risaliet van de Bleyenburggevel.

Afbeelding

Geschiedenis Het was eind 19de eeuw bestemd als 'Strijk en Magelkamer'. De deur in de gangwand is verplaatst naar voor, de deur in de achterwand is secundair.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.-1.09

Beschrijving Ontoegankelijke ruimte temidden van funderingsmuren.

Ruimte I B.-1.10

Beschrijving Ontoegankelijke ruimte als onderbouw van de achtkante okseltoren (gevelsegment I B - a).

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel I B

Begane grond

Ruimte I B.0.01

Beschrijving Gang door het gehele bouwdeel, dwars op de gang van Bouwdeel I A en aansluitend op zowel het trappenhuis van dat bouwdeel als de hal met stijgpunt van Bouwdeel II. Aan beide uiteinden bevinden zich dubbele tochtdeuren. Deze gang ligt aan de linker gevel (gevelsegment I B - f), welke grenst aan het binnenterrein van het complex. In die gevel zitten drie vensters. De gang wordt ook door de vierkante aanbouw uit 1938 geflankeerd.

Afbeelding Vergelijk Kruijf, DI.2 #75 (ook voor oudste functies), met de tekening huidige toestand: er bleef relatief veel op zijn plaats. Uitgedrukt in tek. DI.2 #21.

Geschiedenis Aanvankelijk liep de gang dood op de slaapkamer van de directeur. Ervoor, links tegen de gang, bevond zich de wc (nu ter plaatse van II.0.07 /08).

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.0.02 (zie ook II.0.01)

Beschrijving Nu is dit een deel van de receptie die opent op de hal binnen het jongere bouwdeel II, zie II.0.01. De aankleding is recent. Het puitje waardoor de receptionisten contact maken met de genoemde hal kwam rond 1996 tot stand. Toch is van belang te vermelden dat de opening, geflankeerd door twee zuilen, al op Mertens' tekeningen uit 1938 staan.

Afbeelding Hedendaagse foto met receptie geflankeerd door de zuilen: DI.2 #57.

Zie de plattegrond Blad 1 uit 1938: DI.2 #91.

En de foto 124344 in het Utrechts Archief: DI.2 #20.

Geschiedenis In 1938 werd besloten de eigenlijke eindgevel van bouwdeel I B te doorbreken en een vaste relatie met bouwdeel II te creëren: 'Wachthal Publiek' op de tekening. Wel is het vertrek sindsdien verdubbeld, door het aan de zuidzijde aangrenzende vertrek erbij te trekken. Tegen de noordelijke wand stond een stookplaats die daarmee verviel. De oorspronkelijk vierkante ruimte achter de risaliet was de zitkamer van de directeur. Het erbij getrokken vertrek heette eind 19de eeuw 'Bureau'.

Waardstelling In zijn huidige aankleding indifferent, potentieel echter monumentale (wand)afwerkingen.

Opmerkingen De eindgevel van het bouwdeel (segment I B - e) is op dit niveau zo goed als verwenen, hogerop niet.

Vervolgonderzoek Door foto 124344 is bekend dat ten minste het gedeelte van de wachtkamer dat in 1938 in deze ruimte tot stand kwam wandschilderingen kreeg. Hiernaar zouden in elk geval enkele verkenningen kunnen worden uitgevoerd. Helaas is de zuidelijke wand, zichtbaar op de foto, verdwenen.

Ruimte I B.0.03

Beschrijving Klein vertrek tegen de Bleyenburggevel (segment I B - c) waarin vroeger het trapenhuis was opgenomen. Nu met een strakke eigentijdse afwerking.

Afbeelding Bouwtekeningen met en zonder trap: DI.2

Geschiedenis De trap is verwijderd ten tijde van Wouda's saneringsplan, eind jaren zestig (de laatste bewaarde tekening c.q. aanvraag stamt uit 1970). Tijdens deze campagne werden de traptorens van de historische voorvleugel inwendig vernieuwd en van een lift voorzien. Een en ander hangt dus nauw samen.

Waardstelling Indifferent, met voorbehoud van instructieve bouwsporen.

Opmerkingen I B.1.03 en I B.2.05 liggen hier recht boven

Vervolgonderzoek Bij ontmanteling zullen in de lange wanden sporen van de verdwenen trap tevoorschijn komen -- in welke mate is ongewis.

Ruimte I B.0.04

Beschrijving Vertrek achter de centrale travee van gevelsegment I B - c. Nu sober en eigentijds aangekleed, vroeger een prominente ruimte.

Afbeelding

Geschiedenis Hier lag de entree vanaf de Bleyenburgstraat. Al in de jaren dertig werd de voordeur verwijderd en zorgvuldig omgevormd tot een venster.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Van de entree uit 1894 kunnen afwerkingen op de wanden resteren, verstoppt onder latere bekleding. Puncties uitvoeren.

Ruimte I B.0.05

Beschrijving Rechthoekig vertrek aan drie vensters in de straatgevel. Het heeft zijn oorspronkelijk omvang behouden. De deur zit ook nog op de plek die Kruijf hem gaf.

Afbeelding

Geschiedenis Aanvankelijk 'Werkkamer'.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.0.06

Beschrijving Een vierkant vertrek achter de zuidelijke risaliet met de deur in het midden van de linker of gangwand. In de zuidwand bevinden zich twee deuren op hun oorspronkelijke plaats; de ene naar een inloopkast in de annex en de andere naar de antichambre in de achthoekige toren, respectievelijk 0.07 en 0.08.

Afbeelding

Geschiedenis De ruimte kwam tot stand als Directeurskamer, in 1894.

Waardstelling

Opmerkingen Opmerkelijk dat de directeur zijn vertrekken uiteen zag liggen, aan beide uiteinden van de gang.

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.0.07

Beschrijving Twee vierkante meter kastruimte. Interieur onbekend.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.0.08

Beschrijving Antichambre in de achthoekige toren.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel I B

Eerste verdieping

Ruimte I B.1.01

Beschrijving Gang door het gehele bouwdeel, dwars op de gang van Bouwdeel I A en aansluitend op zowel het trappenhuis van dat bouwdeel als de hal met stijgpunt van Bouwdeel II. Aan beide uiteinden bevinden zich dubbele tochtdeuren. Deze gang ligt aan de linker gevel (gevelsegment I B - f), welke grenst aan het binnenterrein van het complex. In die gevel zitten drie vensters. De gang wordt ook door de vierkante aanbouw uit 1938 geflankeerd. Daar zijn echter nog kleine ruimtes uit de bouwtijd in behouden; I B.1.09 /10 /11

Afbeelding

Geschiedenis Achteraan de gang lag een kamer voor een verpleegster, tegen de kamers voor jongens en voor meisjes aan (zie 1.02).

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.1.02

Beschrijving Dit is een vrij groot vertrek met vier vensters in de Bleyenburggevel. De helft bevindt zich achter de noordelijke risaliet. Aan de andere kant, de gangzijde, worden twee deuren aangetroffen.

Afbeelding

Geschiedenis Het vertrek is een samenvoeging van twee kamers; één voor vier jongens en daarachter één voor vier meisjes.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.1.03

Beschrijving Een klein vertrek in de travee waarin vroeger het trappenhuis was opgenomen. Sobere aankleding.

Afbeelding

Geschiedenis Trappenhuis sinds 1894, verwijderd in of kort voor 1970.

Waardstelling

Opmerkingen Zie de hieronder gelegen ruimte I B.0.03

Vervolgonderzoek Heb oog voor sporen van het trappenhuis.

Ruimte I B.1.04

Beschrijving Groot vertrek ter grootte van drie venstertraveeën.

Afbeelding

Geschiedenis Oorspronkelijk de 'Regentenkamer'.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.1.05

Beschrijving Smal vertrek aan één venster aan de Bleyenburgstraatzijde.

Afbeelding

Geschiedenis Van oudsher de slaapkamer van de dokter.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.1.06

Beschrijving Een vierkant vertrek achter de zuidelijke risaliet, met één deur aan de gangkant en twee vensters aan de straatkant.

Afbeelding

Geschiedenis Anno 1894 'Zitkamer dokter'.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.1.07

Beschrijving Kastruimte binnen de annex.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.1.08

Beschrijving Antichambre in de achthoekige toren.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

De drie volgende vertrekjes liggen binnen Wouda's verhoging van Mertens' aanbouw. Dienovereenkomstig zijn ze tot op heden als onderdeel van Bouwdeel II meegenummerd. Zij behoren echter tot de hoofdbouwfase 1892-1894. Hiertoe worden zij vanaf nu gerekend.

Ruimte I B.1.09

Beschrijving

Afbeelding

Geschiedenis Oorspronkelijk was dit een garderobe. De gangdeur bevindt zich op de oude plaats, maar de kast 1.10 en een gedeelte van 1.11 zijn er in de jaren zestig van afgescheiden.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.1.10

Beschrijving

Afbeelding

Geschiedenis Oorspronkelijk maakte deze kast deel uit van de garderob, 1.09. Toen de kast werd afgescheiden, maakte men een deur aan de zijde van II.1.22.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.1.11

Beschrijving Inloopkast

Afbeelding

Geschiedenis Hier was sinds de late 19de eeuw een wc gesitueerd, met aan de zuidzijde een vuilkoker er tegenaan (bovendaks nog aanwezig). De toegangsdeur is gedraaid naar de grote door Wouda toegevoegde ruimte II.1.22.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel I B

Tweede verdieping

Ruimte I B.2.01

Beschrijving Gang aan de linkergevel die door het gehele bouwdeel loopt, van trappenhuis I A tot trappenhuis II.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.2.02

Beschrijving Net als op de eerste verdieping: een vrij groot vertrek met vier vensters in de Bleyenburgegevel. De helft bevindt zich achter de noordelijke risaliet. Aan de andere kant, de gangzijde, worden twee deuren aangetroffen.

Afbeelding

Geschiedenis Dit vertrek is een samenvoeging van twee kamers; één voor vier jongens en daarachter één voor vier meisjes.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.2.03

Beschrijving Net als op de eerste verdieping: hier ligt een klein vertrek in de travee waarin vroeger het trappenhuis was opgenomen. Sobere aankleding.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen Zie de hieronder gelegen ruimte I B.0.03

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.2.04

Beschrijving Een smal vertrek van slechts één travee breed.

Afbeelding

Geschiedenis Het staat in deze omvang al op de tekening uit 1894 als 'Vrouwen B' met één bed ingetekend.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.2.05

Beschrijving Een klein vertrek van één travee.

Afbeelding

Geschiedenis Onderdeel van het trappenhuis uit 1894, dat werd verwijderd kort voor of in 1970.

Waardstelling Lijkt nu indifferent te waarderen, maar tot voor de gehele kolom is vastgesteld of/dat er (geen) historische afwerkingen meer aanwezig zijn voorlopig: positief.

Opmerkingen Zie ruimte I B.0.03.

Vervolgonderzoek Eventueel zijn er sporen van het trappenhuis behouden, te verkennen met een punctie.

Ruimte I B.2.06

Beschrijving 2.06 is een voor dit bouwdeel zeer grote ruimte die achter zes venstertraveeën ligt (twee behorend tot de risaliet, gevelsegment I B.a en vier van gevelsegment I B - b). De noordelijke travee is als een soort halve alkoof van de ruimte gescheiden.

Afbeelding DI.2 #45

Geschiedenis Oorspronkelijk lagen hier slaapvertrekken en aan de zuidkant, achter de risaliet, een vierkante werkkamer. Zo'n indeling zien we nog op de tekeningen uit de jaren zestig.

Waardstelling Nu: gemengd gewaardeerd. De alkoof-achtige afgescheiden zone achterin markeert nog de omvang van het oude stijgpunt.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.2.07

Beschrijving Inloopkast in de annex.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.2.08

Beschrijving Antichambre in de achthoekige toren.

Afbeelding DI.2 #46

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.2.09

Beschrijving Dit is een gedeelte van de uitbouw achteraan de linker of westelijke gevel. Hier waren een wc (met vuilkoker) en een garderobe gesitueerd.

Afbeelding Zie de relevante bouwtekeningen, zoals DI.2 #79, en DI.2 #54.

Geschiedenis Van de garderobe is in latere instantie deze kast afgescheiden.

Waardestelling Als oorspronkelijke contour waardevol.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.2.10

Beschrijving Onderdeel van de uitbouw achteraan de linker of westelijke gevel. Hier waren een wc (met vuilkoker) en een garderobe gesitueerd. Van de laatstgenoemde is ruimte 2.12 het restant.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling Als oorspronkelijke contour waardevol.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.2.11

Beschrijving Eveneens een deel van de uitbouw achteraan de linker of westelijke gevel. Hier waren een wc (met vuilkoker) en een garderobe gesitueerd.

Afbeelding

Geschiedenis Van de wc is een soort vaste kastruimte gemaakt. Soortgelijke transformaties zien we in dit gedeelte op ondergelegen etages.

Waardestelling Als oorspronkelijke contour waardevol.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel I B

Derde verdieping - zolder

Ruimte I B.3.01

Beschrijving De gang van voor naar achter. Links, direct onder het dakschild liggen kleine kast-ruimtes, 3.11 t/m 3.24. Rechts ligt een reeks vertrekken, I B.3.03 t/m 3.07

Afbeelding DI.2 #47

Geschiedenis Gaandeweg verhoogt. Ofschoon vanaf op zijn laatst begonnen in het Interbellum: louter vanuit korte-termijn-overwegingen.

Waardestelling Voor de interieurs een indifferente waarde. Ditzelfde gaat niet op voor constructies, zoals ook op de foto te zien zijn.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.02

Beschrijving Ontoegankelijk?

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.03

Beschrijving Vierkant vertrek achter de noordelijke topgevel, met daarin een 'kruisvenster'.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.04

Beschrijving Een nagenoeg vierkant vertrek met een dakkapel aan de zijde van de Bleyenburgerstraat.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.05

Beschrijving Technische ruimte; hierin vinden we de ladder naar zolder. Geen daglichttoetreding.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen Hierin de zoldertoegang.

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.06

Beschrijving Nagenoeg vierkant vertrek met een dakkapel aan de Bleyenburgstraat.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.07

Beschrijving Nagenoeg vierkant vertrek met een dakkapel aan de Bleyenburgstraat.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen Op zolder ligt een los paneel met fijn (=vroeg) draadglas. Een raam of sponning waarin dit glas ooit lag, lijkt niet in de buurt. Behorend bij het trappenhuis van tussen 1894 en 1938?

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.08

Beschrijving Ontoegankelijk?

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.09

Beschrijving Een groot vertrek direct ten noorden van de rechter traptoren. Het vormt een overgangszone.

Afbeelding
Geschiedenis
Waardestelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.10

Beschrijving Vertrek in de achthoekige toren.

Afbeelding
Geschiedenis
Waardestelling

Opmerkingen Nog geen interieur gezien.

Vervolgonderzoek Idem

Ruimte I B.3.11

Beschrijving Zeer klein vertrek.

Afbeelding
Geschiedenis
Waardestelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.12

Beschrijving Zeer klein vertrek.

Afbeelding
Geschiedenis
Waardestelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.13

Beschrijving Inloopkast vanuit het gangetje 3.15.

Afbeelding
Geschiedenis
Waardestelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.14

Beschrijving Zeer klein vertrek.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.15

Beschrijving Gangetje langs het linker dakschild.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.16

Beschrijving Inloopkast vanuit 3.14.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.17

Beschrijving Klein vertrek aan de linkerkant.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.18

Beschrijving Klein vertrek aan de linkerkant.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.19

Beschrijving Inloopkast vanuit 3.21.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.20

Beschrijving Ontoegankelijk?

Ruimte I B.3.21

Beschrijving Zeer klein vertrek links van de gang.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte I B.3.22 met kast 3.24

Beschrijving Ontoegankelijk?

Ruimte I B.3.23

Beschrijving Ontoegankelijk?

Ruimte I B.3.0

Beschrijving Kast

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Derde verdieping
3.01 1/m 3.21

GLAS
1/1

Yellow sticker

5 Bouwdeel II

Exterieur

Bouwmassa

Aan de rechterzijde van het complex staat achter tegen bouwdeel I B een bouwwerk dat er in vorm en materialisatie sterk van afwijkt. Het is geconcipieerd als twee bouwvolumes. Hiervan is het grootste een blokvormig volume dat met een smal en wat ingesnoerd tussenlid aan bouwdeel I B is geklonken. In dit tussenlid zijn de hoofdentree – tegenwoordig de toegang tot het gehele complex, waarvan uitgezonderd het jongste bouwdeel IV – en een stijgpunt met trappenhuis en lift gesitueerd. Een vanaf links stijgende stoep met een uitgebouwd, vlak gedekt portaal gaat aan het bouwlichaam vooraf.

Het grotere volume rechts heeft een rechthoekige plattegrond en drie bouwlagen boven een halfondergronds souterrain. Interessant is dat de derde bouwlaag aan voor- en achterzijde terug ligt. Aan beide kanten is daardoor ruimte gemaakt voor een balustrade (zonder overkapping) over de hele gevelbreedte. Aan de voorzijde bezit de tweede bouwlaag daarnaast een binnen de rooilijn vallend balkon, of bordes, over de hele gevelbreedte. Het platte dak heeft een borstwering rondom. Het kan worden bereikt door een vierde verdieping op het tussenlid met stijgpunt.

Links is bij de overgang van oudbouw en jaren-dertigbouw, respectievelijk bouwdeel I B en II, een kleiner blokvormig volume neergezet. Dit werd geplaatst om een uitbouw heen van de achtergevel (f) van bouwdeel I B; dat bouwdeel komt bovendaks nog tevoorschijn. Het heeft nu drie bouwlagen en een plat dak. Hoewel het volume gelijktijdig met het grotere gebouw uit 1938-'39 ontstond en eraan vast zit, en bovendien dezelfde detaillering en materialen kent, 'werkt' dit blok alsof het er onafhankelijk van bestaat. Het volume is eind jaren zestig uitgebreid met een derde verdieping op het toenmalige dakterras. Hier, maar ook elders waar Wouda iets wijzigde of toevoegde liggen materialen en vormgeving soms dicht bij die uit de jaren dertig.

Gevels

Kopgevel voor

Segment II - a Deze gevel is bovendaks, vanaf de tweede verdieping in het zicht (de rest valt weg achter de aanbouw en bouwdeel I B). Het muurwerk is grotendeels blind, afgezien van drie driedelige vensters op de derde en vierde verdieping.

Rechtergevel of voorgevel Bleyenburgstraat

Segment II - b / c De voorgevel bestaat uit twee afzonderlijke delen. Het linkse, b, is smal en hoger. In dit volume zijn de hoofdentree en het stijgpunt opgenomen. De architectuur met het uitgebouwde portaal, waarheen vanaf links de buitentrapp voert, en de hoge wand erboven maken die functies duidelijk. De huidige toestand komt niet overeen met Mertens' tekeningen uit 1938. De verdiepingen zouden een flink stuk terug moeten liggen en een doorgaand trappenhuisvenster hebben bevat. Het lijkt Wouda te zijn geweest die verantwoordelijk was voor de wijzigingen.

Het stuk gevel rechts, II - c, vormt het leeuwendeel van de voorgevel van bouwdeel II. Het is een blok met vier stroken vensters, behorend tot souterrain, begane grond, eerste en tweede verdieping. Per laag is sprake van tien wandopeningen; meestal vensters, ook deuren. Zoals gezegd ligt de tweede verdieping terug, ruimte latend aan een balkon. De eigenlijke gevel van de eerste verdieping ligt even ver terug, maar in dit geval achter een galerij waarvan de borstwering naadloos overgaat in het muurwerk ter hoogte van de begane grond. Vier betegelde zuilen delen de galerij in vijf traveeën.

Het rode halfsteens metselwerk is uitgevoerd in klezoorverband; de stootvoegen verspringen per laag niet een halve maar een kwart-strek. Belangrijke details, zoals het portaal en de ijzeren vensters met hardstenen lekdorpels, gaan terug op de bouwtijd. Dat geldt niet voor de hekken op de gemetselde borstweringen. Vroeger stonden hierop (ijzeren?) schotten waartussen steeds een ruimte open was gelaten met alleen een lage handlijst (zie de bouwtekeningen uit 1938, afb. DI.2 #93). De nokjes op de hardstenen deklijsten refereren hier aan.

Kopgevel achter

Segment II - d Deze gevel is grotendeels blind. Ter hoogte van de derde bouwlaag (tweede verdieping) snoert de muur aan beide kanten in. Een eenvoudige lijst bekroont het geheel. Op de eerste en tweede verdieping is een enkel vierruitsvenster geplaatst. Ter hoogte van de begane grond, die vanwege het halfondergrondse souterrain eigenlijk een soort bel-etage is, werd een brede serre-achtige erker uitgebouwd. In het souterrain bevindt zich wel een aaneengesloten reeks vensters.

Linker- of achtergevel

Segmenten II - e / f In opzet lijkt deze gevel sterk op de voorgevel. Hij kan zelfs als het spiegelbeeld op worden gevat: er zijn vier bouwlagen met terug gelegen eerste en tweede verdieping. De galerij wordt andermaal geleed door vier kolommen. Een ingrijpende toevoeging aan de gevel is de brandtrap die aan de linkerkant staat. Uiteraard is het een relatief jong element dat in de bouwtijd niet was voorzien. Aan ingeboet en hersteld metselwerk is zichtbaar dat men recentelijk werkzaamheden aan lateien heeft uitgevoerd.

De rechterhelft van de gevel staat ter hoogte van het trappenhuis. Anders dan bij de voorgevel, waar het betreffende deel terug ligt, staat dit stuk gevel in lijn met die van het blokvrige volume. Aan deze zijde wordt geen doorlopende glaspartij aangetroffen, maar per bouwlaag een bescheiden bemeten tweeruits venster. Hierdoor domineert de baksteen. Beneden kwam in latere instantie een entree met uitgebouwd portaal tot stand.

Gevels uitbouw

Segment II - g De gevel in aanzicht aan de linkerkant van het blok is een smalle strook met blind metselwerk. Het portaal van het trappenhuis sluit erop aan.

Segment II - h De voorgevel van het bescheiden 1938-blok maakt duidelijk dat het volume aanvankelijk als een tweelaags kubus ontstond. In de begane-grond- en eerste-verdiepingszones zijn drie vensters geplaatst, waarbij die van de verdieping hoger zijn. Het

vlakke metselwerk loopt boven de vensters omhoog verder, zonder onderbreking. Aanvankelijk vormde het de borstwering van het dakterras. De verdieping die rond 1968 op die 'bak' werd gezet onderscheidt zich duidelijk van de rest. De heldere rode baksteen is ingewisseld voor twee stroken vensters boven elkaar, afgewisseld door brede witte lijsten. De lijsten werken des te breder, omdat de stijlen van de vensterreeksen bijna zo rank zijn als die van de jaren-dertigvensters.

Segment II - i De rechtergevel, evenwijdig aan de achtergevel van de grote voorvleugel, bouwdeel I A, lijkt sterk op gevelsegment II - h. De vensters van de begane grond en de verdieping zijn echter onregelmatiger gerangschikt.

Constructie

Fundering en kelders

Het gehele pand rust op een fundering van gewapend-betonbalken. De tekeningen uit 1938 suggereren daaronder een gemetselde en versneden voet, maar maken niet duidelijk of/hoe deze voet onderheid is.

Draag- en dakconstructie

De buitenschil van de gevels maakt geen onderdeel uit van de draagstructuur. Dit verduidelijkt het halfsteens klezoorverband reeds.

Het volgende is afgeleid van de tekeningen uit 1938, niet uit waarneming. In het grote blok is de vloer van de begane grond gelegd op een constructie in gewapend beton. De betonvloeren erboven en het dak zijn gelegd op enkelvoudige balklagen van stalen balken. Die binten liggen haaks op de voorgevel. Zij worden ondersteund door reeksen kolommen die dwars in het gebouw liggen en uitwendig bij de bordessen zichtbaar zijn. De andere twee bouwdelen, voor de verkeersruimte en het vierkante kleinere blok, hebben vloeren in gewapend beton.

Interieur

Kelder

Het gebouw heeft een volwaardig en ingedeeld souterrain. In de aanleg was er een dwarsgang, in het midden van het gebouw – samenhangend met de draagconstructie (zie boven). De middengang is grotendeels gehandhaafd, maar in het rechter (achter-) deel van de plattegrond zijn kleinere vertrekken door middel van doorbraken toegevoegd, waardoor een grote 'U' is ontstaan.

Begane grond

De indeling uit 1938 concentreerde zich rond een centrale, dwarsgelegen gang. Die situatie is tot op heden in aanleg behouden. Alleen het grote vertrek aan de rechterkant is door een doorbraak naar achter vergroot. De vestibule met het trappenhuis was bontgekleurd en ornamenteel beschilderd. Een foto van de wachtruimte uit de vroeg jaren vijftig laat dit zien (HUA 124344). Eén en ander kan nog onder de huidige effen muurverf zitten. Een interessant gegeven vormen de radiatoren die in de wand tegen de achterste kopgevel zijn opgenomen. Zij bevinden zich binnen de opgehangen brede erker. Bedoeld om de koudebrug of -val af te zwakken? Later zijn er aan de buitenzijde, in de erker, normale radiatoren tegenaan geplaatst.

Eerste verdieping

Aan de middengang lagen diverse vertrekken, waarvan aan de noordkant twee grote. Deze zijn in de loop der tijd tot een zaal samengevoegd. Aan weerszijden van de dwarsgang zijn twee lokalen tot één gemaakt.

Tweede verdieping

Nog rigoureuzer dan op de eerste verdieping zijn op de tweede verdieping vertrekken samengevoegd, omdat de situatie daar meer verhokt was. Het resultaat is vrijwel hetzelfde: voor en achter de dwarsgang grote kamers en ten noorden van die gang een zaal over de gehele diepte. Aan de kant van het trappenhuis zijn kleine (o.a. sanitaire) ruimtes behouden.

Derde verdieping

Alleen het trappenhuis staat bovendaks en slechts dat mag derde verdieping worden genoemd. In het silhouet der bouwlichamen speelt dit een kleine rol.

Gevelsegmenten Bouwdeel II

Algemeen

Nog geen halve eeuw na de bouw van de oudste vleugels kreeg H.F. Mertens de opdracht voor een uitbreiding tegen de achterzijde van de zijvleugel. Hij koos voor een contrasterend ontwerp, dat zowel binnen als buiten op modernistische principes stoelde. Achter de negotische oudbouw verrees derhalve een uit blokken samengesteld geheel; geen hoogopgaande zadelen en schilddaken maar platte daken. De gevels werden uitgevoerd in een strakke baksteen die een tik donkerder waren dan de hierbij oranje-rood afstekende gevelsteen van Kruijf. Het metselwerk van 'Mertens' is uitgevoerd in een klezoorverband; het bevat hoofdzakelijk strekken -- is dus een halfsteens verband -- maar die zijn laagsgewijs een kwart steen verschoven. Dit verband komt in de decennia rond het midden van de twintigste eeuw meer voor, maar in andere perioden bijna nooit.

Gevel II - a

Beschrijving De meest zuidelijke gevel, tegen de oudbouw aan, steekt er aan de achterzijde flink bovenuit. Er zijn drie drielichtvensters in te zien. Een lager geplaatst vierde venster verdween toen de aanbouw (zie II - h en i) werd verhoogd.

Afbeelding Dichtgezet venster, net boven het tegenwoordige grinddak, vanaf de zolder van de voorvleugel I A gezien: DI.2 #54.

Geschiedenis 1938, wijziging ca. 1966

Relatie met ruimte De hoogte en de vensters, net als in de aangrenzende achtergevel (II - f) houden verband met het centrale stijlpunt met bordestrap om een liftkoker.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel II - b

Beschrijving De in 1938 nieuw gemaakte en aangepaste hoofdentree met riant glaspartijen. Het bouwdeel bevat vier bouwlagen plus een toegang tot het souterrain. Voor de gevel ligt een verhoogd portaal met glazen wanden en deuren. Het is via een trap aan de linkerkant ontsloten. Onder de uitbouw bevindt zich rechts een souterraintree. Deze is vanaf de rechterkant over een lange hellingbaan te bereiken.

Afbeelding DI.2 #50, #51, #93 en #99

Geschiedenis Drie decennia na de bouw werd de gevel aangepast. Kijk goed naar de tekening (zijaanzicht op blauwdruk): De glaspartij lag helemaal tegen het trappenhuis aan, alleen op begane-grondniveau bestond aanvankelijk de volledige diepte van de entree. Er kwamen bredere vensterpuien en een terugliggend balkon met gemetselde borstwering in het vlak van het onderliggende gevelgedeelte.

Gaan we af op de tekening die vermoedelijk rond 1966 door Wouda is gemaakt, dan bleef de portaalvoorbouw daarbij ongewijzigd. In dat geval werden de puien in latere instantie aangepast, want de indeling komt niet met de ontwerpen overeen.

Relatie met ruimte

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel II - c

Beschrijving Rechts van het segment met entree en trappenhuis staat een breed stuk gevel. Het omvat tien traveeën over drie bouwlagen. Op de begane grond vinden we een reeks van vier vierruitsvensters. Daarboven ligt een brede loggia met borstwering en terugliggende pui-en. En dáár boven een gemetseld balkon of galerij met borstwering en vensters en deuren in het zelfde vlak als de openingen van de loggia. Het platte dak is begaanbaar vanuit het trappenhuis.

Afbeelding DI.2 #93

Geschiedenis Ook aan dit gedeelte is 'geknutseld', maar afgaande op de tekening die hoort bij de wijziging van het entreegedeelte, vonden de verbouwingen niet tegelijkertijd plaats. De bedoelde tekening laat althans het brede gevelgedeelte buiten de plannen. In elk geval de balustrades en hekwerken op de gemetselde borstwering zijn naderhand nog aangepast. Hier bestond een om-en-om open-dicht-ritme. Hetzelfde ritme zat in de wandopeningen met een afwisseling van een deur en een venster. De vensters werden deels afgeschermd door een plaat die rechtop op de borstwering was geplaatst.

Relatie met ruimte De reeksen met vensters en deuren geven weinig prijs van de functie van achtergelegen vertrekken.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel II - d

Beschrijving De kopgevel aan de achterzijde is voor de helft tamelijk open, en wel ter hoogte van souterrain en begane grond / bel-etage. Op de hoofdverdieping is sprake van een brede erker die inpartij een begaanbare strook vormt van ongeveer een meter diep. Op de twee bouwlagen daarboven is telkens slechts sprake van één bescheiden bemeten venster. Daaromheen zit blind en vlak metselwerk, zoals besproken uitgevoerd in klezoorverband. Tegen de hoek aan de westzijde van de gevel is een rechthoekig eenlaags doosje geplaatst. Het metselwerk wijst op een 'koude' aansluiting en daarmee op een secundaire plaatsing.

Afbeelding

Geschiedenis Wat als operatiekamer werd ontworpen, geheel rechts op de begane grond is naar achter toe vergroot. Oorspronkelijk lag aan voor- en achterkant een vertrekje. Daarvan is alleen aan de voorkant een ruimte voor opslag behoud terwijl een kleine kamer daar links van gelegen bij de docentenkamer is getrokken. Daar was ooit een directeurskamer (zie blauwdruk, blad 1). Het kleine bouwdeeltje tegen de westelijke hoek is secundair.

Relatie met ruimte De brede erker hoort bij de voormalige operatiekamer, welke na vergroting leslokaal heet. De kleine vensters op beide verdiepingen getuigen er nog van dat de middengang op de eindgevel eindigde. In een meer recent verleden werden hier doorbraken gemaakt, waardoor vertrekjes en gang samen één zaaltje gingen vormen. Zie ook vertrekken II.1.03 en II.2.03.

Waardestelling Anders dan de tekeningen 'bestaand' deden vermoeden, waarop hij tot voor kort ontbrak (zie waarderingsplattegronden), is de uitgebouwde hangende serre of erker van waarde.

Opmerkingen --

Vervolgonderzoek Is alles origineel? De ijzeren ramen lijken dat zeker, maar geldt dat voor de bekleding van het 'bakje' en de 'penantplaatjes'?

Gevel II - e

Beschrijving De lange gevel aan de zijde van de binnenplaats heeft een opzet die vergelijkbaar is met de hieraan gespiegelde gevel (II - c): Er zijn vier lagen met – in principe – elk tien traveeën. Alleen aan de rechterzijde is dat ritme enigszins aangepast, met op de begane grond drie toiletvenstertjes (zie ruimtes II.0.10 t/m 15) waar elders twee grotere vensters zitten. Op de bouwlaag erboven zijn boven de toiletvensters twee wandopeningen gehalveerd, waardoor uitsluitend de bovenste helft nog open is.

(*) Opvallend is het verschil in afdekking van de borstweringen van eerste en tweede verdieping: gemetselde rollaag respectievelijk hardstenen gefrijnde dorpelstenen, zoals ook bij oorspronkelijke vensters te zien is.

Afbeelding Overzichtsfoto DI.2 #52 en een uitsnede uit Mertens' blad 2 ('Achtergevel Tuinzijde'): DI.2 #93.

Geschiedenis Aangepaste borstweringen en relingen*. Ogenschijnlijk zijn de ijzeren ramen nog die uit 1938. Afgaand op de geveltekening van Mertens' hand waren ter plaatse van de ingekorte vensters, rechts op de eerste verdieping, net als in de naastgelegen traveeën een 'normaal' venster en een deur naar de loggia geplaatst.

Relatie met ruimte De puien met de wisselwerking tussen deuren en vensters is tegenwoordig -- afgezien van de kleine wc ramen aan de rechterkant -- geen afspiegeling meer van de achtergelegen ruimtes. Oorspronkelijk was dat echter wel het geval, want de verdiepingen kenden een strenge indeling van even grote vertrekken aan weerskanten van de middengang.

Waardstelling

Opmerkingen Bij de parallel-gevel, II-c, zijn de afdekkingen van de verdiepingborstweringen alle van gefrijnde natuursteen. Het lijkt er daarmee sterk op dat de afdekking van de borstwering van II-e op de eerste verdieping een aanpassing in latere instantie betreft.

Vervolgonderzoek (*) Kijk nog eens naar de wijze waarop de vensters op de verdieping zijn verkleind. Bouwsporen? Volgens mij niet, ook gezien de gefrijnde dorpels.

Gevel II - f

Beschrijving De achteringang bevindt zich in dezelfde beuk als de entree vanaf de straat (zelfde bouwmassa). Op de begane grond is de toegang uitgebouwd: Er staat een portaal tegen de eigenlijke gevel. Dit portaal is eenlaags, vlak gedekt en in hoofdzaak opgebouwd uit glaspuien in ijzeren slanke kaders.

Vergelijken we de buitendeurpartij met de inpandige deurpartij dan valt op dat de indelingen van de puien verregaand identiek zijn, maar ook dat de uitvoeringen verschillen: zijn de raamprofielen bijvoorbeeld even slank, toch is de wijze waarop het glas daarin is gevat verschillend. Zo heeft de binnenste pui afgeschuinde sponningen. Dit suggereert een faseverschil. Deze wijze van kopiëren doet denken aan de getrouwheid waarmee Wouda bij het ophogen van het vierkante blok ten zuiden van deze entree (gevels II-g, II-h, II-i) volgde. De drie bouwlagen hierboven hebben alle een drielichtvenster in verder ongeleed metselwerk. Vanaf de achterzijde is goed te zien dat de dakopbouw voor dit torenachtige lichaam een ver overstekende rand heeft.

Afbeelding Ook een foto met die dakopbouw opnemen; is dit een machinekamer? Vergelijking entreepui portaal buiten met binnen.

Geschiedenis Nieuwbouw in vermoedelijk de late jaren zestig.

Relatie met ruimte Het trappenhuis heeft een vrij bescheiden belichting aan deze (west)zijde.

Waardestelling Over het algemeen een positieve Waardestelling voor de gevel. Een nuance wordt geboden door de bouwfasering van de aangebouwde pui.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Het kubusvormige bouwdeel in de oksel tussen de volumes van Mertens en Kruijf:

Gevels II - g, h & i Dit is in beginsel een onderdeel van Mertens' ontwerp, maar het zondert zich wat af. In 1962 (Wouda, zie tekening 1465-2 uit 1962) is op het tweelaags vierkante volume een derde etage gebouwd. Die derde laag ziet eruit als een soort mezzanino met zijn twee stroken vensters en de forse horizontale rand daartussen. De ijzeren vensters zijn wel even rank gedimensioneerd als bij de vensters uit het Interbellum.

Gevel II - g

Beschrijving De achterste gevel van het bouwdeel komt een beetje naar voren ten opzichte van het gevelsegment dat bij het trappenhuis hoort.

Afbeelding DI.2 #53

Geschiedenis 1938-'39

Relatie met ruimte

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel II - h

Beschrijving De zijgevel die gericht is op het binnenterrein bevat op de eerste twee lagen drie vierruitsvensters. Op de begane grond zijn deze vierkant, op de laag erboven hoger; meer langwerpig.

Afbeelding DI.2 #54

Geschiedenis

Relatie met ruimte

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel II - i

Beschrijving De gevel die tegenover de hoofd vleugel uit 1894 staat, heeft op laag een en twee vensters die vergelijkbaar zijn met die van gevel II - h, maar zij zijn grilliger geplaatst, met onregelmatige tussenafstand. Rechtsonder bevinden zich twee aanmerkelijk kleinere vensters.

Afbeelding DI.2 #54 en #91

Geschiedenis Het bouwdeel heeft uiteenlopende functies gehuisvest, die aanvankelijk alle met huishoudelijke aspecten te maken hadden: bergruimte, vuilkokers, waskamer en -- op de begane grond -- een eetkamer voor de zusters.

Relatie met ruimte De vensters zijn vooral vanuit het functionele geplaatst, zie de bouwtekening.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel II

Kelder

Historisch

De kelder was aanvankelijk, vanaf de jaren dertig van de twintigste eeuw, geheel in gebruik als dienstenverdieping en bevatte enkele grote ruimtes en enkele zeer kleine. De functies zijn in de tekening uit 1938 te lezen.

Ruimte II.-1.01

Beschrijving De centrale hal heeft zijn oorspronkelijke omvang, maar de aankleding is grotendeels vernieuwd rond 1996. Dit geldt voor het schroten-systeemplafond met tl-bakken, wandbekleding, de deur- en vensterpartij aan de oostzijde. De gang die aansluit en noordwaarts naar de grote ruimte achterin afloopt vertoont hetzelfde beeld. Aangrenzende deuren zijn hetzij mintgroen, hetzij oranje.

Afbeelding

Geschiedenis 1938 / 1996

Waardestelling Als structuren positief gewaardeerd, de aankleding indifferente.

Opmerkingen Ook het linoleum?

Vervolgonderzoek Wat zien we nog van de twee vierkante kolommen die Mertens in de plattegrond tekende?

Ruimte II.-1.02

Beschrijving De onderste geleding van het uit vier lagen bestaande trappenhuis met tussen de steektrappen en bordessen de liftschacht. Het onderste gedeelte van de trap is een hellingbaan, stijgend in de richting van de entree aan het binnenterrein. De trap is bekleed met platen rode graniet. Hij draait met de klok mee omhoog. De lift van de firma Stigler is origineel.

Afbeelding Foto logo Stigler, liftfabrikant.

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Ik weet nog niet zeker wanneer dat rode graniet er gekomen is.

Ruimte II.-1.03

Beschrijving Dit is een grote ruimte die aan de noordzijde van de vleugel als een U om de middengang heen ligt.

Afbeelding Foto: DI.2 #55, tekening: DI.2 #91

Geschiedenis Aanvankelijk, tot in de zestiger jaren, was dit een groot L-vormig vertrek dat grensde aan de noord- en westgevel (II-d en II-e). In de ruimte werden de keuken en de afwaskeuken gevestigd. De aan de oostkant gelegen 'eetzaal personeel' werd erbij getrokken. Tussen de genoemde ruimtes en de hal lagen kleine vertrekken voor onder meer 'service' en installaties.

Waardestelling

Opmerkingen De tekening *bestaand* trekt de grote ruimte -1.03 aan de oostkant door tot aan de hal, alsof daar de kleine garderobe en broodkamer zijn opgeslokt. In werkelijkheid is er een locker room te vinden, bereikbaar vanuit de hal.

Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.04

Beschrijving Een klein rechthoekig vertrek, naast de kelderentree aan de zijde Bleyenburgerstraat.

Afbeelding

Geschiedenis De aanvankelijke functie heette 'entree', en het fungeert nog steeds als portaal naast de buiten gelegen hellingbaan. De deur met zijlichten aan de kant van de hal is vernieuwd. Dat geldt niet voor de dubbele deur aan de hellingbaan. (Zie gevelsegment II-b)

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.05

Beschrijving Naast de kleine entreeruimte ligt een even groot vertrekje, uitsluitend toegankelijk vanuit de centrale hal. De deur en het venster aan die binnenzijde zijn vernieuwd.

Afbeelding

Geschiedenis Oorspronkelijk: 'inkoop'

Waardestelling

Opmerkingen De zuidelijke wand valt samen met de onderbouw van de 19de-eeuwse eindgevel van Bouwdeel I B. Daarachter lag de keuken en dat had een venstertje aan de oostzijde. Zou daar iets van terug te vinden zijn?

Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.06

Beschrijving Smal vertrek met de breedte van een venstertravee.

Afbeelding

Geschiedenis Oorspronkelijk de ventilatorruimte, heeft nog de oude omvang.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.07

Beschrijving Inloopkast met de breedte van een venstertravee.

Afbeelding

Geschiedenis Oorspronkelijk een buizenkoker, heeft nog de oude omvang.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.08

Beschrijving Smal vertrek met de breedte van een venstertravee.

Afbeelding

Geschiedenis Oorspronkelijk: 'service'. De ruimte heeft nog bijna de oude omvang; de twee deuren bleven op hun plaats.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.09

Beschrijving Smal vertrek met de breedte van een venstertravee.

Afbeelding

Geschiedenis Dit is afgescheiden van de grote keukenruimte, II.-1.03

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.10

Beschrijving Rechthoekige kamer aan de zuidwestkant van het bouwdeel.

Afbeelding DI.2 #91 e.v.

Geschiedenis 'Sorteer ruimte vuile wasch'; opgedeeld.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.11

Beschrijving Hal in het midden van de plattegrond.

Afbeelding DI.2 #91 e.v.

Geschiedenis 'Sorteer ruimte vuile wasch'; opgedeeld.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.12

Beschrijving Kamer. Noordwestzijde of linksachter..

Afbeelding DI.2 #91 e.v.

Geschiedenis 'Sorteer ruimte vuile wasch'; opgedeeld.

Waardstelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.13 t/m II.1.16

Beschrijving Kamers en enkele gering bemeten vertrekken, nauwelijks meer dan inloopkasten.

Afbeelding DI.2 #91 e.v.

Geschiedenis Afgescheiden gedeelten van de 'sorteer ruimte vuile wasch', zoals opgetekend in 1938.

Waardstelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.17

Beschrijving Vierkant vertrek.

Afbeelding

Geschiedenis De kamers zijn verhokt. De in 1938 beoogde functie van het vertrek in dit gedeelte was berging.

Waardstelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.18

Beschrijving Pijpelaatje grenzend aan de keldergang van het bouwdeel.

Afbeelding

Geschiedenis De in 1938 beoogde functie van het vertrek in dit gedeelte was bestemd voor berging.

Waardstelling
Opmerkingen
Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.19

Beschrijving Een kleine kamer met een venstertje in de zuidgevel van het bouwdeel (gevelsegment II - i).

Afbeelding

Geschiedenis Ruimtes zijn hier verhokt. De in 1938 beoogde functie van het vertrek in dit gedeelte was voor 'vuilgoed'. Een aardig detail op de tekening van Mertens (1938) is dat toen in de tegen de gang van I B aan liggende vuilkoker muurwerk van de kleinere koker uit 1894 werd opgenomen. Deze koker en een naastgelegen werkkast zijn later verwijderd. De kleine plintvensters in de zuidgevel getuigen nog van de 'nederige' functie (in naastgelegen ruimte -1.21 was de vuile was al gestorteerd; hier werd nog maar weinig licht gewenst?).

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.20

Beschrijving Een miniem vertrek, ook eerder een inloopkast, met een klein venster in de zuidgevel van het bouwdeel (gevelsegment II - i).

Afbeelding

Geschiedenis Verder verhoogt; de in 1938 beoogde functie van het grotere vertrek in dit gedeelte was 'vuilgoed'.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.-1.21

Beschrijving

Afbeelding

Geschiedenis Afscheiden deel van de 'sorteerruimte vuile wasch'.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel II

Begane grond

Ruimte II.0.01 (zie ook I B.0.02)

Beschrijving Dit is de hoofdverkeersruimte, met de entreehal en een gang in noordelijke richting (dus ook genummerd II.0.01) en grenzend aan het trappenhuis met lift (II.0.02). Onderdeel van Mertens' plan uit 1938 was een doorbraak naar de oudbouw aan de zuidzijde, waardoor de hal geopend werd naar ruimte I B.0.02. Nu ligt aan die zijde de receptie, afgescheiden door een balie met glaspuien. De aankleding ervan is vrij recent, maar de twee zuilen zijn oorspronkelijk. De genoemde gang ligt haaks op de entreehal en loopt door het midden van het tweede volume van bouwdeel II. Hij eindigt op dubbele deuren, maar onderweg passeert men ook reeds twee paar tochtdeuren. Waar gang en hal samenkomen is aan de oostzijde een 'hap' weggenomen. Een vierkante kolom resteert op de hoek.

Afbeelding Historische foto 124344: DI.2 #20. Hedendaags: #56 en #57.

Geschiedenis Oude foto's laten zien dat de ruimtes een andere aankleding kenden, onder meer met hardgebakken tegels op de vloer, betegelde zuilen en eveneens betegeld vaste banken met houten platen als rugleuningen. Van een aantal wanden is zeker dat zij wandschilderingen bevatten. In de 'hap' die weggenomen is tussen gang en hal bevond zich eertijds een, van drie glaswanden voorziene, portiersloge.

Waardestelling

Opmerkingen Het mag niet worden uitgesloten dat oorspronkelijke afwerkingen (met name wandschilderingen) nog op de muren aanwezig zijn. De achtergevel van Bouwdeel I B is op dit niveau vrijwel verdwenen.

Vervolgonderzoek Zie bij Bouwdeel I B.0.02

Ruimte II.0.02 / II.1.02 / II.2.02 / II.3.02 (zie ook II.-1.02)

Beschrijving Het hoofdtrappenhuis met oorspronkelijke liftschacht tussen de steektrappen en bordessen.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen --

Vervolgonderzoek Onzeker is of alle aankleding, zoals het graniet oorspronkelijk dan wel een renovatieproduct is.

Ruimte II.0.03

Beschrijving Nu is dit een collegezaaltje met in de linker of oostelijke wand een glaspui met vensters en deuren. In de achterwand is een grote vensterpui opgenomen die de binnenschil van de aan de gevel gehangen erker of 'zwevende serre' vormt. Dat de ruimte vroeger kleiner was en niet tot de linker gevel doorliep is nog te zien aan een muurdammetje tegen de achtermuur (maar dan moet men de geschiedenis eigenlijk wel kennen.) Drie vrijstaande kolommen houden hiermee ook verband. Mertens' tekening toont aan de noordwestzijde een kleine

kamer, 'sterilisatie'. Daarnaast slokte de collegezaal ook een gedeelte van het vertrek 'voorbereiding' op. De dubbele deur in de voorwand, wordt aan de middengang (II.0.01) voorafgegaan door een tweede paar dubbele deuren. Ongetwijfeld diende deze sluis als geluiddemper bij de oude functie als operatiekamer.

Afbeelding DI.2 #58 en (het bijgetrokken gedeelte:) DI.2 #59

Geschiedenis Aanvankelijk was dit een operatiekamer. Later vergroot.

Waardestelling De erker én de sluisdeuren zijn van belang.

Opmerkingen Op tekening 'bestaand' de erker laten toevoegen.

Vervolgonderzoek

Ruimte II.0.04

Beschrijving Een ondiep vertrek aan de rechter of oostelijke zijde van de collegezaal, 0.02. Het ligt aan drie vensters aan de Bleyenburgstraat.

Afbeelding

Geschiedenis Het vertrek behield zijn oorspronkelijke omvang. Het diende aanvankelijk als magazijntje voor 'instrumenten'.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.0.05

Beschrijving Dit is een ruim vertrek met een L-vormige plattegrond of, anders gezegd, een rechthoek met noordelijk aan de oostgevelzijde een inham. Er zijn drie ruimtes in dit L-vormige vertrek samengevoegd.

Afbeelding

Geschiedenis Aanvankelijk lag hier de kamer van de directeur met aangrenzend een kleinere kamer voor de secretaresse en een nog kleinere 'donker kamer' [sic]. De ontsluiting vanuit de gang ging uitsluitend via de directeurskamer, daar waar nu nog de deur zit.

Waardestelling

Opmerkingen À propos: bij binnendeuren zijn jaren-dertigscharnieren herkenbaar aan hun wat archaïsche en langgerekte vorm. De latere deuren hebben kleinere en strakkere modellen. Het eerste type komt men ook tegen bij de aanbouw van Mertens tegen bouwdeel I B.

Vervolgonderzoek

Ruimte II.0.06

Beschrijving Een bescheiden bemeten, vierkant vertrek, tussen de entreehal en de directeurskamer (resp. 0.01 en 0.05).

Afbeelding

Geschiedenis Dit heette ooit 'wachtkamer', een onderscheid met de grotere en open 'wacht-hal publiek'. Kennelijk kon hier belangrijker bezoek plaats nemen. Je moest ook langs de portier, wiens loge op de hoek van hal en middengang inmiddels is verdwenen.

Waardestelling

Opmerkingen Deze staat te breed afgebeeld op de tekening 'bestaand', waarbij ook de kolom ontbreekt die staat op de hoek van gang en hal.

Vervolgonderzoek Niet van binnen gezien.

II.0.07 /0.8 /0.9 VERVALLEN, ZODAT DE HOOGSTE NRS HERKENBAAR IN DE VIERKANTE AANBOUW TEGEN I B LIGGEN

Ruimte II.0.07 -> II.0.18

Ruimte II.0.08 -> II.0.19

Ruimte II.0.09 -> II.0.20

Ruimte II.0.10 t/m II.0.15

Beschrijving Toiletten, kasten en installatiekokers. Op een voorportaal komen diverse deuren uit, waarbij die aan de westkant – de zijde van het binnenterrein – openen op portaaltes van wc's. In opzet is deze situatie oorspronkelijk, de aankleding is vernieuwd.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.0.16

Beschrijving Rechthoekig vertrek ter breedte van twee vensters.

Afbeelding Zie voor het overzicht de plattegronden op Blad 1, DI.2 #91. Let op, dat de begane grond onderaan staat; zie de naam *onder* de bewuste plattegrond.

Geschiedenis Oorspronkelijk als 'eetzaal' aangeduid, terwijl het toch een *kamer* blijft.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.0.17

Beschrijving Rechthoekig vertrek ter breedte van twee vensters.

Afbeelding

Geschiedenis Dit was groter, L-vormig en heette in 1938 'voorbereiding', ten dienste van de operatiekamer. Het vertrek was via de gang en via de operatiekamer te bereiken. Het achterste gedeelte is bij de collegezaal getrokken, toen aan de noordkant van het bouwdeel de functie als operatiekamer verviel.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.0.07 -> II.0.18

Beschrijving Een kleine ruimte in de aanbouw uit de jaren dertig tegen het oudere bouwdeel I B. Er is VOLGENS DE TEKENING BESTAAND een doorgang naar de ervoor gelegen kamer, maar hoe kom je bij de grotere kamer aan de westkant?

Afbeelding

Geschiedenis De oorspronkelijke functie was 'service'. Er was geen directe toegang vanuit de in het oudere bouwdeel gelegen gang, wel vanuit aanliggende ruimtes.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Voorbeeld van een onvolkomenheid in de tekeningen die de bestaande toestand weergeven. Dit wordt in het ideale geval ter plaatse nagelopen.

Ruimte II.0.08 -> II.0.19

Beschrijving Een kleine ruimte in de aanbouw uit de jaren dertig tegen het oudere bouwdeel I B: kamer met ramen in de zuidgevel. Er is VOLGENS DE TEKENING BESTAAND een doorgang naar de achtergelegen kamer ...

Afbeelding

Geschiedenis Hier was aanvankelijk een gangetje gelegen naar de relatief grote 'eetzaal zusters', met kastruimte aan de zuidkant en een deur naar de ruimte voor 'service' ten noorden.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.0.09 -> II.0.20

Beschrijving Rechthoekig vertrek met vijf vensters.

Afbeelding DI.2 #91

Geschiedenis Vroeger (sinds 1938) de 'eetzaal zusters', nu nog dezelfde omvang als op de oude plattegrond.

Waardstelling

Opmerkingen Belangrijke TUSSENVRAAG is: waar zit de deur vanuit de naastgelegen vertrekken?

Vervolgonderzoek Voorbeeld van een onvolkomenheid in de tekeningen die de bestaande toestand weergeven.

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel II

Eerste verdieping

Algemeen/historisch

De plattegrond uit 1938 maakt duidelijk dat de bouwlaag een regelmatige opzet kende. Aan beide zijden van de middengang kwamen vier kamers van elk één beuk = twee vensterassen en dubbel zo grote vertrekken aan het noordelijke uiteinde. Alle vertrekken hadden een venster en een deur, uitkomend op de loggia's – die op tekening *balkons* heten. De borstwering van laatstgenoemde droeg aan de vensterkant een scherm. De ritmering was gewoon voortgezet bij de dubbele vertrekken. De beuken waren op de loggia's met tussenschotten gescheiden. Het meest zuidwestelijke vertrek was een keuken, de overige ruimtes bevatten elk twee bedden (of het dubbele hiervan, vier, aan de noordkant).

Ruimte II.1.01

Beschrijving 1.01 is de hal naast het trappen- en lifthuis (II.1.02) en de hierop aansluitende middengang binnen het tweede Mertens-volume. Deze gang wordt van de hal gescheiden door een dubbele deur, zoals ook de aanbouw (bouwdeel I B) aan de zuidzijde via een dubbele deur kan worden bereikt. Aan de oostzijde ligt een vertrek ter plaatse van de vroegere buitenruimte boven de entree.

Afbeelding

Geschiedenis De ruimte heeft nog de omvang die dit smalle bouwlichaam oorspronkelijk had. In de oostelijke wand zijn geen sporen te zien van de vroegere toestand als gevel (zie 2.02, waar het voormalige venster aanwijsbaar is).

Waardstelling

Opmerkingen De tekening BESTAAND laat in de betreffende scheidingswand een deur zien die ik niet op foto heb; die niet lijkt te bestaan.

Vervolgonderzoek De genoemde deur?

Ruimte II.1.02

Beschrijving Trappenhuis met tussen de steektrappen en bordessen de liftschacht.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.1.03

Beschrijving Een grote ruimte van zijgevel tot zijgevel en gelegen aan de achter- of noordgevel.

Afbeelding

Geschiedenis Mertens voorzag een voortzetting van de middengang met vertrekken aan beide zijden. Die vertrekken waren beide twee maal zo groot als andere slaapkamers en bevatten vier bedden. Op elk van de twee loggia's aan de langsgevels kwamen twee deuren en twee vensters uit. Opmerkelijk genoeg werd dat balkon ook nog eens door een scherm in twee helften gedeeld. De symmetrie van de gevels als geheel was blijkaar belangrijk voor de architect.

Waardestelling

Opmerkingen Naar aanleiding van het lemma GESCHIEDENIS: zo modernistisch zijn de ontwerp-principes niet.

Vervolgonderzoek

Ruimte II.1.04

Beschrijving Dit is een rechthoekig vertrek tussen de oostelijke langsgevel – met vier muuropeningen – en de middengang.

Afbeelding

Geschiedenis Hier zijn twee oorspronkelijke kamers met elk twee bedden samengevoegd. Van de twee voorhanden deuren is de achterste gehandhaafd.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.1.05 t/m II.1.08

Beschrijving Deze vertrekjes en kasten vullen samen één beuk aan twee muuropeningen aan de oostzijde. Het 'conglomeraat' ligt naast het vertrek, 1.09, dat in de jaren zestig in de uitbouw in de plaats kwam van de buitenruimte boven de entree.

Afbeelding

Geschiedenis Hier waren een badkamer, een wc en een vaste kast gesitueerd. Het toilet is in tweeën gedeeld. Aan de zuidkant lag dus buitenruimte. Mertens' tekening laat dan ook een klein venster zien bij het portiekje. Daar bevindt zich nu de deur naar 1.09.

Waardestelling

Opmerkingen Wat er nu verder zit, heb ik nog niet kunnen zien.

Vervolgonderzoek

Ruimte II.1.09

Beschrijving Dit is een nagenoeg vierkant vertrek, gelegen aan de voorgevel boven de entree. Het vertrek heeft een deur in zowel de westelijke wand als de noordelijke. De laatste was aanvankelijk een venster.

Afbeelding

Geschiedenis Aanvankelijk was dit vertrek er niet en lag de bovengevel van de entreebeuk terug tot de achterwand van deze ruimte. In tegenstelling tot het vertrek hier recht boven, II.2.02, is vanuit de trap- en lifthal niets te zien van deze oorsprong.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

RUIMTE II.1.10 T/M 12 VERVALLEN EN 1.13 WORDT 1.22. ZE MAKEN DEEL UIT VAN BOUWDEEL I B, ALS RUIMTES I B.1.09 /10 /11 ; DE FACTO LIGGEN DE VOLGENDE RUIMTE(TJE)S IN DE OUDBOUW, I B ; ZIE OOK BOVENDAKS I B.03.11 /12 /13. MEDE IN HET KADER VAN HERBESTEMMING OMGENUMMERD EN VERPLAATST NAAR ANDERE PARAGRAAF.

Ruimte II.1.14 t/m II.1.18

Beschrijving Vertrek met de maat van twee muuropeningen, nader ingedeeld voor toiletten. Er is een kleine inloopkast aan de gangzijde (1.17). Deze en de buizenkoker aan dezelfde kant bleven in stand.

Afbeelding

Geschiedenis Hier was aanvankelijk een keuken. Bij de 'herbestemming' zijn de muuropeningen die uitzien op de binnenplaats aangepast. Zie ook gevelsegment II - e.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.1.19

Beschrijving Een rechthoekig vertrek tussen de westelijke langsgewel met loggia en vier muuropeningen en de middengang.

Afbeelding

Geschiedenis Hier zijn twee oorspronkelijke kamers met elk twee bedden samengevoegd. Van de twee voorhanden deuren is de achterste gehandhaafd.

Waardestelling

Opmerkingen Dit ligt aan het stuk van gevel II-e waarin de deur en het venster sterk verkleind zijn, in samenhang met de veranderde functie.

Vervolgonderzoek

Ruimte II.1.20 en 1.21

Beschrijving Dit zijn loggia's aan de lange gevels II-c en II-e; het betreft wel ruimte, maar dan buitenruimte

Ruimte II.1.22 IN DE AANBOUW TEGEN I B

Beschrijving Thans computerlokaal, toegankelijk vanuit de oudbouw, I B, langs de vroegere wc en garderobe die in 1894 tegen dat deel werden ontworpen. Recente aankleding.

Afbeelding

Geschiedenis De aan Mertens' drielaags aanbouw toegevoegde 'mezzanino' van Wouda uit 1962. Zie de beschrijving bij gevelsegmenten II - g /h /i. Zoals gezegd, komt men vanuit de oudbouw, waarvan nevenruimtes zijn opgeslokt, binnen.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel II

Tweede verdieping

Algemeen/historisch

De plattegrond uit 1938 maakt duidelijk dat de bouwlaag een regelmatige opzet kreeg. Aan beide zijden van de middengang kwamen vijf kamers van elk één beuk. Alle vertrekken hadden een venster en een deur, uitkomend op het balkon. De borstwering droeg aan de vensterkant een scherm, terwijl de beuken met tussenschotten waren gescheiden. De zuidelijkste vertrekken waren een keuken (westelijk van de middengang) en een badkamer met wc (oost). Alle andere kamers hadden één bed en een eigen toilet. De functie anno 1938 is er niet ingeschreven, maar het enkele bed doet vermoeden dat het zusterverblijven waren. Die werden kort tevoren in de oudbouw (bouwdeel I B) geprogrammeerd, maar die verbouwing van 1932 ging niet door. Wouda op zijn beurt wijzigde eind jaren zestig het programma opnieuw.

Ruimte II.2.01 en II.2.02

Beschrijving Trappenhuis en hal; het gedeelte op de tweede verdieping. In de oostelijke wand is de deur naar het nevenvertrek (2.09) aangebracht. De opvallend brede deurpartij is gevat in een nis waarvan de dagkanten afgeschuind zijn: dit is de oorspronkelijke gevel waarin een smal maar langgerekt venster zat.

Afbeelding Mertens' geveltekening: DI.2 #93. De deurpartij: DI.2 #60.

Geschiedenis De hal heeft de omvang nog die dit smalle bouwlichaam oorspronkelijk had. Het vervallen venster in de oostelijke wand is nog goed aan te wijzen. De aansluitende middengang, ook genummerd II.2.01 is aan de noordkant ingekort door het ontstaan van vertrek 2.03 – van de west- tot de oostgevel.

Waardstelling Dat vervallen raam is een waardevol bouwspoor.

Opmerkingen Op deze wijze kunnen ook in de toekomst meer wijzigingen 'leesbaar' gemaakt worden.

Vervolgonderzoek

Ruimte II.2.03

Beschrijving Een grote ruimte van westelijke zijgevel tot oostelijke zijgevel en gelegen aan de achter- of noordgevel.

Afbeelding

Geschiedenis Mertens (1938) voorzag hier een voortzetting van de middengang met vertrekken aan beide zijden: In dit vertrek zijn derhalve twee maal twee kamers van elk twee beuken, plus een stuk middengang opgenomen. In de noordelijke gevel (II-d) zit nog altijd maar één smal raam, ten behoeve van die middengang.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.2.04

Beschrijving Deze ruimte, aan de oostkant van de middengang en met vier wandopeningen aan de zijde van de Bleyenburgstraat, kwam tot stand door samenvoeging van twee kamers.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.2.05 t/m II.2.08

Beschrijving wc's met voorruimte en vaste kast.

Afbeelding

Geschiedenis Hier werd in 1938 een natte cel geprogrammeerd, welke grotendeels over is.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.2.09

Beschrijving Dit is een nagenoeg vierkant vertrek, gelegen aan de voorgevel boven de entree. Het vertrek heeft een deur in zowel de westelijke wand als de noordelijke. De laatste was aanvankelijk een venster. De deur in de westelijke wand is gevat in een nis met afgeschuinde dagganten; een herinnering aan de vensterpui in de gevel die deze wand aanvankelijk was. De breedte van de doorgang onderstreept dit.

Afbeelding

Geschiedenis De westwand was vanaf 1938 buitengevel met een smal, langwerpige venster.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

RUIMTES II.2.10 /11 /12 ZIJN VERVALLEN, WANT ALS RESPECTIEVELIJK I B.2.11 /12/ 13 HERPLAATST

Ruimte II.2.13 t/m II.2.18

Beschrijving Eén beuk met toiletten en bijbehorende kleine ruimtes.

Afbeelding

Geschiedenis In 1938 werd hier een keuken voorzien. Anders dan op de ondergelegen bouwlaag (zie II.1.14 e.v.) zijn hier de muuropeningen niet aangepast. Zie ook gevelsegment II - e.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.2.19

Beschrijving Deze ruimte, aan de westkant van de middengang en met vier wandopeningen aan de zijde van de binnenplaats van het complex, kwam tot stand door samenvoeging van twee kamers.

Afbeelding

Geschiedenis Idem.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.2.20

Beschrijving Balkon, feitelijk geen ruimte.

Opmerkingen Zie verder gevelsegment II - e.

Ruimte II.2.21

Beschrijving Balkon, feitelijk geen ruimte.

Opmerkingen Zie verder gevelsegment II - c.

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel II

Derde verdieping

Ruimte II.3.01

Beschrijving Buitenruimte

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.3.02

Beschrijving De Bovenbouw van het trappenhuis.

Afbeelding

Geschiedenis De ruimte op de derde verdieping heeft nog de omvang die dit smalle bouwlichaam oorspronkelijk ook op twee lager gelegen etages had.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.3.03

Beschrijving Buitenruimte

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.3.04

Beschrijving Buitenruimte

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte II.3.05 BUITEN

Beschrijving Op Mertens' tekening Blad 1 heet dit een 'lifhuisje'. Tegen de achtergrond van eventuele plannen (o.a. vanwege een markante, zij het kleine dakoverstek) is het hier toch even benoemd.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

6 Bouwdeel III

Exterieur

Bouwmassa

Bouwdeel III (1968) is vormgegeven als een langwerpige doos waarvan de lange zijden nagenoeg twee maal zo lang zijn als de korte zijden. Het bouwdeel heeft een half ondergrondse etage en een plat gedekte laag daarop. Aan de zuidzijde is het met een tussenlid, met eveneens een enkele bovengrondse laag en met een plat dak, vast gebouwd aan de voorvleugel van de oudbouw uit circa 1894.

Gevels

Langsgevel oost

Segment III - a Deze gevel is de meest prominente, omdat hij naar het binnenterrein is gericht. Het ritme wordt aangegeven door een grid van witte liggers en staanders. De staanders zijn zeven H-balken die leiden tot een horizontale verdeling in zes vakken. Deze stijlen staan tegen een uitgekraagde (vrij hoge) daklijst en tegen een circa 45 cm brede rand op de overgang van souterrain en begane grond. Van de zes vakken is het eerste vak geheel blind en het tweede half; hier zijn gedeelten betegeld. De andere velden zijn voorzien van glaspuien, met negen segmenten waarvan de centrale ruit het grootst is. In de plint bevinden zich (kelder)vensters in liggend formaat die worden afgewisseld met blinde stukken muur.

De andere gevels zijn variaties op dit thema.

Kopgevel noord

Segment III - b De noordelijke gevel telt drie vakken, gescheiden door vier H-balken. Het middelste van de drie vakken is ten dele blind, betegeld met bruine liggende tegels. Eromheen zijn echter zij- en bovenlichten te vinden.

Langsgevel oost

Segment III - c De tweede lange gevel bevat zes vakken die vaker (vier maal) gesloten dan open zijn. Dit houdt mede verband met het uitzicht op belendingen; ertegenover staan particuliere huizen.

Kopgevel zuid

Segment III - d De kopgevel aan de zuidkant is slechts een halve gevel, aangezien zich hier ook het tussenlid bevindt dat aansluit op bouwdeel I A. Deze gevel is, afgezien van een strook bovenlichten, blind uitgevoerd.

Constructie

Fundering en kelder

Het souterrain is ingedeeld in drie even brede beuken. Twee rijen kolommen bepalen die indeling. Hoewel de twee reeksen kolommen (ingepakte H-balken) grofweg het stramien volgen dat we al in de gevels zagen, wijken de traveematen er toch van af. Bovendien verschillen de tussenafstanden tussen de twee kolommenreeksen onderling. Blijkbaar zijn de traveematen al in de jaren zestig gerelateerd aan het programma.

Draag- en dakconstructie

De beschreven kolommenstructuur van het souterrain zet zich op de begane grond identiek voort (althans: zo te zien; hetgeen meede gezien puntlasten verstandig zou zijn). Hierop rust een plat dak, dat zonder twijfel een constructie van balken in staal en/of beton heeft. Een bestel of detailtekeningen zijn in dit stadium van onderzoek niet voorhanden.

Interieur

Kelder

Er zijn twee trappen die de kelder / het souterrain verbinden met de begane grond. De voorste is een wat prominenter trappenhuis, met omlopende bordestrap, die nabij het tussenlid en daarmee bij de hoofdontsluiting ligt. De tweede trap is kleiner en bevindt zich linksachter. Dit trappenhuis is meer als een diensttrap te beschouwen. Bij met name het grootste, voorste trappenhuis liggen op beide bouwlagen reeksen met kleine kamers. Hieronder treffen we onder meer wc's. De detaillering stamt gedeeltelijk uit de nieuwbouwtijd. Zoals elders is doorgaans (aan hang- en sluitwerk, het linoleum e.d.) te herkennen waar later een vernieuwing plaats vond.

Begane grond

De begane grond is hoofdzakelijk open en daarmee als grotendeels vrij indeelbaar ontworpen. Het betreft circa twee-derde van het gehele vloeroppervlak. Afgezien van het achterste trappenhuis, een element dat zich uitteraard onttrekt aan de vrije indeelbaarheid, liggen tegenwoordige voornamelijk aan de voorzijde (kleinere) vertrekken.

Gevelsegmenten Bouwdeel III

Algemeen / historisch

Architectenbureau Wouda ontwierp in de tweede helft van de jaren zestig een paviljoen dat als polikliniek moest gaan dienen. Het gebouw heeft een rechthoekige plattegrond en heeft een plat dak. Het telt twee bouwlagen waarvan er één vrijwel ondergronds is. Aan de zuidkant werd het vastgebouwd aan de voorvleugel uit 1894, tegen de opgegeven zal die aanvankelijk polikliniek (voor 'buitenpatiënten') was. In het daar ontstane tussenlid kwam aan de zijde van de Alexander Numankade een nieuwe toegang. De plint is rondom ingesnoerd waardoor de begane grond aan alle zijden wat uitkraagt. Waar een glaspartij niet wenselijk was, is een veld gedeeltelijk geblindeerd met bruine, langwerpige tegels. Daar boven is dan steeds nog een glasstrook aangebracht. De horizontale en verticale structuurbepalende onderdelen zijn wit gemaakt, ramen en kozijnen zwart.

Gevel III - a

Beschrijving De gevel aan de oostzijde is een langgerekte gevel met veel glas. Door uitwendig geplaatste kolommen wordt de gevel in zes segmenten gedeeld. Het meest linkse veld is gesloten, dat daarop is half-open en half-gesloten. Het dichte gedeelte bevat een groot rooster en een wat kleiner daarboven. De vier volgende vakken zijn geheel beglaasd.

Afbeelding DI.2 #62

Geschiedenis

Relatie met ruimte Het eerste, meest linkse gevelvak staat ter hoogte van de toiletten. Daar bieden uitsluitend de bovenlichten lichtinval. Daarop volgen het trappenhuis, dat wel een transparante buitenpui heeft, en een kleiner vertrek waarvan de gevel weer gesloten is. Dit was volgens de tekening uit 1968 een ruimte voor 'techn. install.', wat ook de gevelroosters verklaart (III.0.04). De volgende vier gevelvakken grenzen aan de open centrale ruimte.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel III - b

Beschrijving De gevel aan de noordelijke korte zijde bestaat uit drie segmenten. Ook hier is veel glas gebruikt. Het middelste vak is grotendeels blind en betegeld met liggende stroken hardgebakken bruine tegels. Opvallend is dat het tegelvlak enigszins excentrisch geplaatst is.

Afbeelding DI.2 #63. Zie ook de doorsnedes op #109 en gevels #110

Geschiedenis 1968

Relatie met ruimte Achter het gesloten middenvak lagen oorspronkelijk toiletten.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Gevel III - c

Beschrijving De andere lange zijde, aan de kant van de Alexander Numankade, lijkt op zijn tegenhanger, maar heeft een meer gesloten karakter. Dit geldt voor de plint, die blind is en eindigt op het maaiveld, en voor de puien op de begane grond. Het bouwdeel grenst dan ook aan een aantal achtertuinen van particuliere woningen.

Afbeelding Zie ook de doorsnedes op #109

Geschiedenis

Relatie met ruimte Bij de ruimtes is reeds aangegeven dat de beuk was ingedeeld met kleine vertrekken die van buiten vaak geen natuurlijk licht kregen. Aan de naar het midden van de bouwlagen gerichte kant hadden de vertrekken een ten minste gedeeltelijk transparante pui, waardoor de lichtkas dienst kon doen.

Waardstelling

Opmerkingen Niet te veel openingen aan de zijde van de (tuintjes aan de) Alexander Numankade.

Vervolgonderzoek

Gevel III - d

Beschrijving De helft van de zuidelijke korte zijde ligt aan een binnenplaatsje met brandtrap tegen Bouwdeel I A. Het overige is in pandig. De gevel heeft voor de helft een gesloten karakter.

Afbeelding Dl.2 #110

Geschiedenis

Relatie met ruimte Hierachter bevonden zich een stuk van de hal met garderobes en achter de hoek met gevelsegment III - a toiletten.

Waardstelling

Opmerkingen Het gesloten karakter heeft wellicht te maken met de nabijheid van Bouwdeel I A. Tegenover het paviljoen lagen daarin de röntgenafdeling en een operatiezaal (1968).

Vervolgonderzoek

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel III

Kelder

Algemeen / historisch

Het souterrain werd ingedeeld met reeksen van langs de gevels gelegen vertrekken, waaronder veel behandelkamers. Dit geheel was gegroepeerd rond een langwerpige hal waar via een lichtstraat of lichtkas dag- en kunstlicht binnenvalt. Binnenpuien met glas compenseerden dat er vaak geen venster (en dat was dan nog slechts een bovenlicht) aanwezig was. Zo profiteerden de ruimtes van de lichtkas.

De ruimtes rechtsvoor en linksachter (zuidoost resp. noordwest) zijn als enige over van die situatie. Belangrijk om vast te stellen dat de driebeukige opzet vanwege de kolommen wel bestond, maar de tussenwanden geen relatie hadden met het stramien van die kolommenstructuur.

Ruimte III.-1.01

Beschrijving De trap links achterin het bouwdeel.

Afbeelding DI.2 #64

Geschiedenis Met aanliggende kleine ruimtes behorend tot het weinige dat inpandig op het ontwerp terug gaat.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Wat resteert er van de aankleding uit 1968? Mozaïektegeltjes tegen de stootborden, leisteen, hang- en sluitwerk etc.

Ruimte III.-1.02

Beschrijving De trap, rechts voorin het bouwdeel. Langs de wanden een plint van marmer (vergelijkbaar met die in de oudere hoofdtrappenhuizen, Bouwdeel I A, zelfde tijd) en ook de bekleding van de stootborden van de trap is in grijs-wit-gemêleerd marmemozaïek uitgevoerd. Reling, handlijst etc. zijn uit de bouwtijd.

Afbeelding

Geschiedenis Stamt in hoofdzaak uit 1968, met wat latere wijzigingen in de aankleding.

Waardestelling Als een van de weinige inwendige relictten uit de bouwtijd een positieve waarde.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte III.-1.03

Beschrijving Bescheiden vertrek, linksachter.

Afbeelding 1471-6 = DI.2 #108, plattegrond ontwerpfase. Vergelijk ook tek.1468-5 – DI.2 #103 – met de huidige plattegrond voor een indruk van de hoeveelheid verdwenen ruimtes.

Geschiedenis Behorend tot de oorspronkelijke opzet.

Waardestelling

Opmerkingen Ik kan op tekening 1471-6, DI.2 #108, de toenmalige functie niet lezen.

Vervolgonderzoek

Ruimte III.-1.04

Beschrijving Bescheiden vertrek, linksachter.

Afbeelding DI.2 #108

Geschiedenis Behorend tot de oorspronkelijke opzet.

Waardestelling

Opmerkingen Ik kan op tek. 1471-6 / #108 de toenmalige functie niet lezen.

Vervolgonderzoek Betere kopie van die tekening.

Ruimte III.-1.05

Beschrijving Dit is nauwelijks meer dan een berging achter het achterste trappenhuis.

Afbeelding

Geschiedenis Op de Woudatekening

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte III.-1.06

Beschrijving Lift

Afbeelding

Geschiedenis Oorspronkelijk, 1960's.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte III.-1.07

Beschrijving Een klein vertrek naast de liftschacht.

Afbeelding

Geschiedenis Is er in deze omvang al in de late jaren zestig.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte III.-1.08

Beschrijving De centrale ruimte van de bouwlaag, gelegen aan de rechterkant van de plattegrond, omvat het grootste gedeelte van twee van de drie beuken. Licht komt van boven door een langgerekte lichtkas.

Afbeelding

Geschiedenis Vroeger was de bouwlaag verregaand ingedeeld. Drie van de vier gevels bevatten op plintniveau kleine vensters, terwijl de westelijke gevel (III - d) onderaan volkomen blind is. De lichtkas moest nogal wat leveren.

Waardestelling

Opmerkingen Op de tekeningen 'bestaande toestand', gebaseerd op de set gemaakt in opdracht van Nordined Prequest (2010), ontbreekt de lichtkap.

Vervolgonderzoek

Ruimte III.-1.09

Beschrijving Een kabinetje achter / links van het hoofdtrappenhuis, onder het bordes.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte III.-1.10

Beschrijving Een kabinetje achter / links van het hoofdtrappenhuis, onder het bordes.

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte III.-1.11 t/m III.-1.14

Beschrijving Toiletten

Afbeelding

Geschiedenis

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek Zijn aankleding en details origineel?

Ruimte III.-1.15

Beschrijving Een kleine doorgangskamer naar vertrek III.-1.16.

Afbeelding DI.2 #108

Geschiedenis Oorspronkelijke omvang. De tekening uit 1968 vermeldt 'sterilisatie'.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte III.-1.16

Beschrijving Relatief ruim vertrek, rechtsvoor.

Afbeelding DI.2 #108

Geschiedenis Oorspronkelijke omvang; de deuren zijn op de oude plek gebleven. De ontwerp-tekening zegt: 'klinische behandelruimte'.

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Vertrekken / ruimtes Bouwdeel III

Begane grond

Ruimte III.0.01

Beschrijving Trappenhuis linksachterin, zie tevens III.-1.01.

Afbeelding

Geschiedenis De linker oftewel westelijke van de drie beuken was aanvankelijk ingedeeld. Alleen dit trappenhuis resteert daar op de begane grond nog van (III.0.11, linksvoor, vervangt in-middels een wat grotere kamer).

Waardestelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte III.0.02

Beschrijving Hoofdtrap, met twee steektrappen en een bordes tegen de oostgevel.

Afbeelding DI.2 #66

Geschiedenis Ten dele nog de aankleding uit 1968: leisteen op de vloeren, marmerplaatjes als trapplintje, ijzeren hek en houten handlijsten enz., zie III.-1.08. In latere instantie is er een systeemplafond boven gehangen

Waardestelling Als een van de laatste restanten van de oorspronkelijke uitrusting en aankleding een positieve waarde. Latere toevoegingen zijn meestal herkenbaar.

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte III.0.03

Beschrijving De Lift, zie ook III.-1.06.

Afbeelding

Geschiedenis Uit de bouwtijd.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte III.0.04

Beschrijving Een kleine kamer naast de liftschacht.

Afbeelding DI.2 #108

Geschiedenis Het vertrek bezit zijn oorspronkelijke omvang nog en heeft de deur op de oude plek, in de achterwand. De Wouda-tekening vermeldt 'techn. install.'; de aangrenzende gevel is blind.

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

Ruimte III.0.05 t/m III.0.10

Beschrijving Toiletten

Afbeelding

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen De gevel, segment III - a geheel links, is gezien de wc's niet voor niets blind.

Vervolgonderzoek

Ruimte III.0.11

Beschrijving Linksvoor op de begane grond is van de grote ruimte een kleiner vertrek afgescheiden.

Afbeelding

Geschiedenis M.i. niet meer het oorspronkelijke vertrek.

Waardstelling

Opmerkingen --

Vervolgonderzoek

Ruimte III.0.12

Beschrijving Dit is een grote ongedeelde ruimte. Wel is sprake van een driebeukige structuur, geleed door stalen kolommen met een zandlopvormige doorsnede; het zijn geen H-profielen). In de middelste beuk bevindt zich een langwerpige lichtkas, die de kelder oftewel het souterrain van daglicht voorziet. Een viertal daklichten er recht boven behoort tot dat 'belichtingssysteem'.

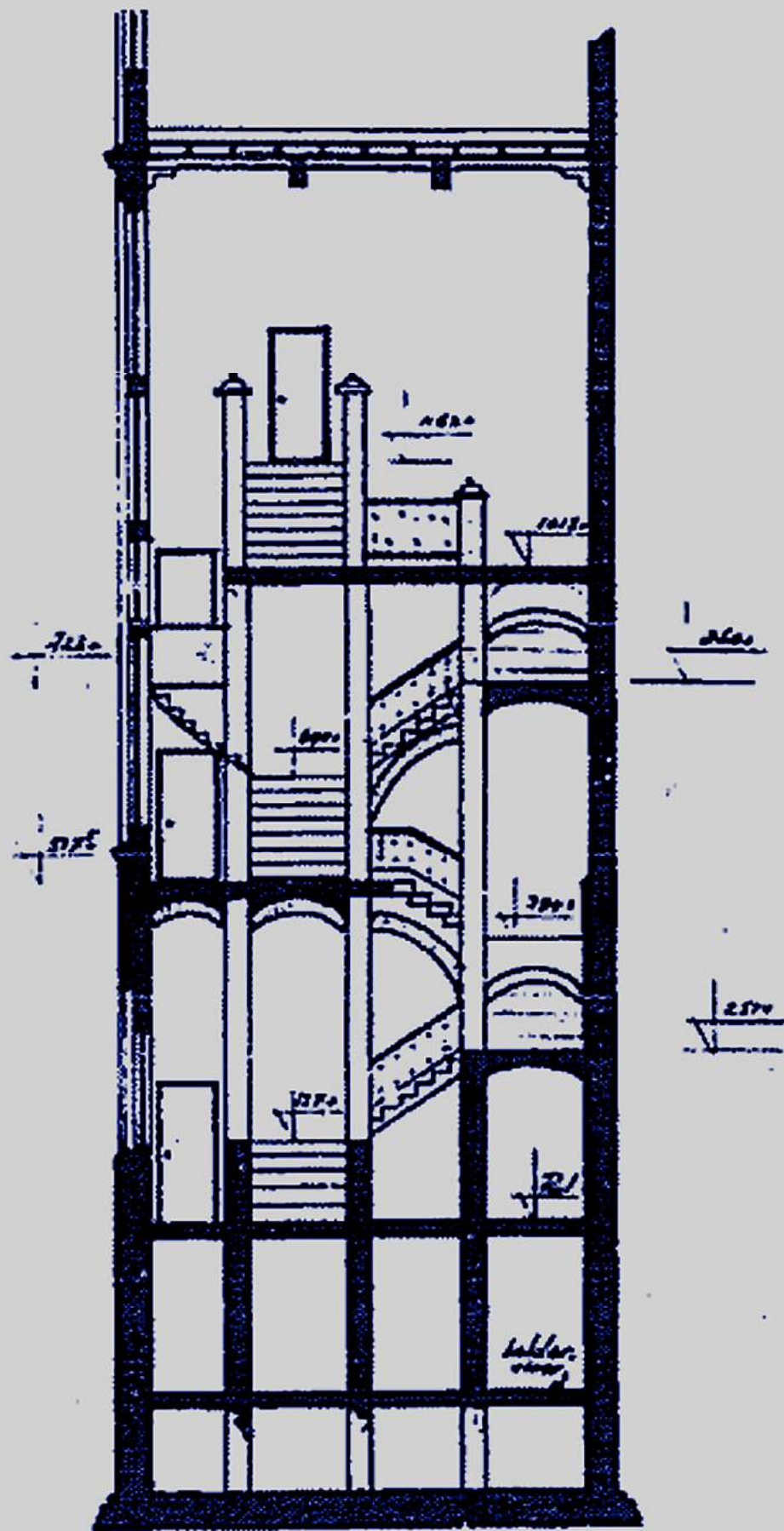
Afbeelding Dl.2 #67 en #68.

Geschiedenis

Waardstelling

Opmerkingen

Vervolgonderzoek

DOORSNEDE B.B.

7 Overzicht en belangrijkste waarden

De neo-gotische en neo-renaïssancistische ‘oerkernen’ uit 1892-1894 werden formeel even goed op inhoud c.q. op gebruik geënt als op de destijds modieuze en soms ver doorgevoerde keuze voor bepaalde ornamenten en bouwvolumes. ‘Even goed’ wil zeggen dat het eerste te lijden had van het tweede zoals het tweede te lijden had van het eerste.

De noordelijke vleugel die vooral in de vroege jaren van de twintigste eeuw door stapsgewijze vergroting tot ontwikkeling kwam is in deze rapportage weinig belicht. De verdwenen vleugel speelt dan ook geen rol in de vragen die spelen rondom de herbestemming van de nu-bestaande gebouwen.

Omstreeks 1930 bestonden er behoeftes waar de oudbouw onvoldoende gelegenheid voor bleek te bieden. Uit plannen van architect Mertens kan worden opgemaakt dat even werd gedacht dat extra ziekenhuisruimte zou worden verkregen door slaap- en verblijfsruimtes voor zusters naar de zolders te verplaatsen. Met name in de voorvleugel schijnt hiervoor daadwerkelijk wat te zijn ingebouwd, maar het was niet voldoende. Er moest nieuwbouw komen.

Mertens bouwde in de latere jaren dertig van de twintigste eeuw ogenschijnlijk volgens de constructieve en stilistische beginselen van het Nieuwe Bouwen in Baksteen om Beton en Staal. Maar zo’n kenschets ‘Modernisme’ komt gedeeltelijk voort uit oppervlakkige beschouwing. Het achterste, grootste volume van de uitbreiding van Mertens kent een strikte, symmetrische opzet. De draagconstructie brengt een driedeling met zich mee. De architect legde in het midden zijn hoofdgang en links en rechts daarvan bijna verwisselbare reeksen vertrekken. De twee lange gevels lijken sterk op elkaar. De kopgevel aan de noordkant is symmetrisch opgezet. Kortom, de indelingen per bouwlaag waren rond 1938 niet per se noodzakelijk in deze vorm. Dat de gevels relatief ‘streng’ werden, komt (= wél functionalistisch) uit de plattegrondontwerpen voort.

Gematigd modernist Mertens wijzigde gedeelten binnen en buiten de oudste vleugels, dat was onvermijdelijk. Hij deed dat met zoveel zorg, dat heden ten dage slechts met de nodige aandacht te zien is waar ‘1894’ in ‘1938’ overgaat. Soms biedt alleen de detaillering, zoals het hang- en sluitwerk, een aanwijzing voor een ingreep. Een voorbeeld bij uitstek is de zone van de ooit prominente entree in de Bleyenburggevel.

De ‘Periode Wouda’ is achteraf gezien de laatste revitalisering van het complex als Oogziekenhuis. In de jaren zestig werd er linksachter de oudste gedeelten voor ‘buitenpatiënten’ een polikliniek opgetrokken. Dit paviljoen (circa 1964 - 1968) kreeg een vormgeving die stevig contrasteerde met de toen al bestaande vleugels, uit de late negentiende eeuw en uit het Interbellum.

De stijklkamers zijn vernieuwd. Was dit in de jaren dertig door Mertens gedaan, dan hadden we het nauwelijks kunnen opmerken, maar Wouda schijnt er minder liefde voor te hebben gehad.

Er was tegelijkertijd een stevige *reshuffle* aan de orde. Architect Wouda mocht alle toen bestaande afdelingen aanpakken. Gangstructuren werden verplaatst, doorbraken leidden tot een beter hanteerbare routing. De trappenhuizen in de torens werden geheel vernieuwd, met liften in de kern. De beeldbepalende balkonconstructies aan de achterzijde van de oude voorvleugel werden gemoderniseerd vervangen. Waar we beton zien, zien we 'Wouda'. Handlijsten en handgrepen, marmerplaatjes en travertijn zijn kenmerkende materialen. Hoe dan ook, dit is een belangrijke Hoofdbouwfase, welke ook in de Waardestelling een rol dient te spelen.

Tot in de vroege jaren zeventig is er gebouwd aan het complex, waarbij het paviljoen voor de Stichting Thuisanalyse op het noordelijke gedeelte van het binnenterrein tot de laatste projecten te rekenen is. In 1989 verliet het Oogziekenhuis het complex en verhuisde naar de Uithof (AZU/UMC). Ten behoeve van de Hogeschool Utrecht is in de periode 1996-1998 een renovatie uitgevoerd. Dit betrof in de oudste bouwdelen vooral vernieuwing en aanpassing van interieurs. Tegelijkertijd kwamen echter ook sloop en nieuwbouw, ter plaatse van Bouwdeel IV. Tot zomer 2015 heeft de opleiding 'Biologie & Medisch Laboratoriumonderzoek' hier zijn vestiging.

Waardestelling

Bij de Waardestelling zijn de uitgangspunten gevolgd van de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek, gepubliceerd in 2009. Deze zijn als download beschikbaar via onder andere de website van het Rijksvastgoedbedrijf en via bouwhistorie.nl, de site van de Stichting Bouwhistorie Nederland.

Een hoge monumentwaarde wordt toegekend aan onderdelen die van cruciaal belang zijn voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

Elementen met een positieve monumentwaarde zijn van belang voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

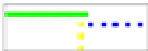

Een indifferente waarde wordt toegekend aan onderdelen die van gering en/of ondergeschikt belang zijn.

In een enkel geval kan sprake zijn van een negatieve waarde. Deze wordt toegekend als een element duidelijk afbreuk doet aan het geheel en vervanging of verwijdering ervan gerechtvaardigd is. Incidenteel kan dus *rood* voorkomen op een waarderingsplattegrond.

De waardestelling omvat meerdere deelwaarderingen, die hierna als contextuele en interne waardestelling onder elkaar staan. Aanduidingen zijn per bouwdeel en op hoofdlijnen, niet op het niveau van gevelsegmenten en ruimtes. De waarderingsplattegronden bieden aanvullend overzicht.

Een (cultuurhistorische) waardestelling is geen dictaat. Naarmate cultuurhistorische waarden hoger zijn, zal men met meer kracht van argument moeten betogen en/of verdedigen waarom ingrepen te billijk zijn. Het is evident, maar moet toch worden gesteld: een indifferente waardering is niet bedoeld als aanmoediging om een onderdeel aan te passen of te verwijderen.

Legenda

	hoog
	positief
	indifferent
	constructie
	indeling
	aankleding gevel of wand
	plafond
	specifiek onderdeel

Contextuele waardestelling

Algemene historische waarden (maatschappelijke ontwikkelingen) De oudste kern van het complex is van grote betekenis als ‘drager’ van de ontwikkelingen in de gezondheidszorg in de tweede helft van de negentiende eeuw en als huisvesting van een zich dan net emanciperend onderdeel daarvan, als specialistisch oogziekenhuis.

Ensemblewaarden en stedenbouwkundige waarden Het complex speelt een hoofdrol in zijn buurt. De verscheidene vleugels binnen het ensemble tonen een relatief eenvoudig afleesbare ontwikkelingsgeschiedenis van het ziekenhuis en onderzoekscentrum (en van de latere Hogeschool).

Architectuurhistorische waarden Het complex biedt een staalkaart van opvattingen aangaande typologie, architectuur en bouwkunde vanaf de jaren 1890. Qua inwendige aankleding en organisatie is de situatie verschaald en gelden dienovereenkomstig minder hoge waarden.

Bouwhistorische waarden De achtereenvolgende bouwtradities (uitgedrukt in grofweg één bouwfase per kwart eeuw) zijn goed afleesbaar aan het complex als geheel. Op een beperkt aantal plaatsen in het interieur mogen onder latere afwerkingen en aankledingen belangwekkende restanten van vroegere ‘versies’ van vleugels worden verwacht: hoge potentiële waarde.

Waarden vanuit de gebruikshistorie Een eeuw functioneren als oogziekenhuis heeft talloze relictten achtergelaten, maar deze ‘lagen’ zijn door een in de eerste plaats doelmatige, functionele omgang met het complex grotendeels onzichtbaar geworden. Van het functioneren in het verleden is – analoog aan meer versierend en verfraaiend bedoelde aspecten – na ontmanteling spaarzaam het één en ander te verwachten: positieve waarde.

Interne waardestelling

Bij de **interne** waardestelling zijn belangrijke vragen: Wat is er in de huidige situatie aan te duiden als waardevolle getuige van bouw- en gebruiksgeschiedenis? Wat is aan het Ooglijdersgasthuiscomplex van belang in het licht van de ontwikkeling van de architectonische en typologische vormgeving? Nog eens wordt benadrukt dat tekst en tekeningen elkaar aanvullen: niet altijd kan in tekst worden uitgedrukt wat in beeld ondubbelzinnig overkomt en andersom.

Bouwdeel I A

Exterieur

Bouwmassa De bouwmassa van de voorvleugel (Bouwdeel I A, 1892-1894) heeft een hoge monument-waarde. Een aantal aspecten, zoals de dakkapellen op het achterste dakschild is later ontstaan. Hieraan moeten, mits onderbouwd, aanpassingen mogelijk zijn.

Gevels De gevels die behoren tot de laat-19de-eeuwse opzet hebben in principe een hoge monument-waarde. Er zijn latere ingrepen aan te wijzen, zoals bij de zijgevel links, maar die zijn op voorhand niet 'vogelvrij'; met andere woorden niet meteen opnieuw te wijzigen. Ook waar in de loop der tijd bij vensters is ingrepen, geldt dat nieuwe aanpassing pas na nader onderzoek en bij consensus mogelijk kan zijn.

Constructie

Fundering en kelders De kelders van het bouwdeel hebben een gemengd hoge en (vooral wat betreft het achterste stuk) indifferente waarde. De gemetselde troggewelven die in het voorste stuk haaks op de voorgevel liggen hebben een hogere waarde dan de latere betonnen gewelven erachter.

Draagconstructie Een aanzienlijk deel van de vloerconstructies in bouwdeel I A is afkomstig uit de bouwtijd, vervaardigd naar het ontwerp van Kruijff in 1892-1894. Het gaat om 'moerbalken' van staal en de haaks daarop liggende vloerbalken van grenen- of vurenhout. Dit deel van de balklagen is hoog-monumentaal. Met name aan de voorzijde zijn er wijzigingen gekomen, naar ontwerp van Wouda. Zo zijn enkele vloervelden vervangen door gewapend-betonnen elementen. Deze hebben een indifferente waarde (geel op de waarderingsplattegrond).

De vloerconstructie in de korte linkervleugel is niet waargenomen en daarom voorlopig positief gewaardeerd.

Kapconstructie De kap is grotendeels die uit de jaren 1892-1894. Later zijn er trekstangen en trekplaten toegevoegd. Oorspronkelijke onderdelen hebben een hoge tot positieve monument-waarde. Later toegevoegde elementen zijn cultuur- en bouwhistorisch minder belangrijk. Wel moet, voorafgaand aan eventuele ingrepen, door ontmanteling meer inzicht zijn verkregen in de aard van de bedoelde toevoegingen.

Interieur

Kelders Inwendig, qua aankleding en indeling, hebben de kelders weinig belangrijke interieur-historische elementen te bieden. De delen in de voorste strook hebben gemiddeld een hogere monument-waarde dan die erachter.

Begane grond Op de begane grond is de dwarsrichting van de oude indeling wel behouden, maar werd in de jaren zestig de hiërarchie verlegd. Op de keper beschouwd, was er eind 19de eeuw geen sprake van een dwars middenblok met daarachter een gang; deze toestand is later (vooral in de jaren zestig) tot stand gekomen. De grote lokalen werden kleiner gemaakt. Terwijl

doorgangen werden verplaatst zijn ook wanddecoraties en decoratieve plafonds verstoep. De decoraties verdwenen achter verflagen of werden (later) weggekapt en de plafonds werden achter verlaagde systeemplafonds verborgen. Het behouden deel van deze decoraties en plafonds heeft een hoge monumentwaarde; fragmenten ervan zijn behouden.

Aangegeven is op de waarderingsplattegronden dat de beide torens geen 19de-eeuwse aankleding en inwendige vormgeving meer hebben – afgezien van de vensters met het glas in lood.

Eerste verdieping De indeling van deze bouwlaag is ingrijpend op de schop gegaan: van een voorgang is een middengang gemaakt. De grote achtervertrekken zijn gedecimeerd ten gunste van nieuw te maken voorvertrekken (jaren zestig). Een deel van de nog bestaande muren stamt nog uit 1892-1894. Wanneer men de indeling wil aanpassen, zullen deze muren als ‘kaders’ moeten fungeren.

Tweede verdieping Het verhaal van deze etage is vergelijkbaar met die van de eerste verdieping; de indeling is pakweg een halve eeuw geleden goed op de schop gegaan. Een aantal binnenmuren heeft een positieve monumentwaarde die bij toekomstige herindeling als uitgangspunt kan dienen.

Derde verdieping en zolders Van de hoofdopzet resteert een beperkt aantal tussenmuren, welke van waarde zijn en straks richting geven bij herindeling. Hoewel de zolders slechts gaandeweg ingedeeld raakten, kan er als illustratie van de voortschrijdende ontwikkeling van het ziekenhuis een positieve cultuurhistorische waarde aan worden gehecht.

Bouwdeel I B

Exterieur

Bouwmassa De bouwmassa stamt in hoofdzaak uit de laat-19de-eeuwse nieuwbouwtijd. Uitzonderingen zijn de kleine aanbouwen linksachter, die eind jaren dertig werden ‘opgeslokt’. Wat sindsdien van de oudste fase resteert, heeft een hoge monumentwaarde.

Gevels De gevels uit de late 19de eeuw bezitten een hoge monumentwaarde. Aan de achter- (of linker-) zijde is een aantal aanpassingen doorgevoerd. Deze leiden tot een positieve waardering. Hoe dan ook geldt, dat ingrepen voorafgegaan moeten worden door overleg.

Constructie

Fundering en kelders De structuur van ruimtes aan een gang en het oudste deel van de troggewelven zijn hier van betekenis. De verdere opdeling en huidige aankleding hebben een indifferente waarde.

Draagconstructie De draagconstructie is gemengd hoog- en positief monumentaal, welke nuancering mede te maken heeft met de rol die balken in de interieurafwerking spelen. Net als in bouwdeel I A zijn in de Bleyenburgerstraat-vleugel, bouwdeel I B, namaak-moerbalken in de vorm van omtimmerde (stalen) binten waargenomen. Deze behoren tot de opzet en hebben een hoge waarde.

Kapconstructie De kap gaat terug op de bouwtijd maar is niet uitzonderlijk. Hij heeft een positieve monumentwaarde.

Interieur

In hoofdlijnen is de structuur bewaard met aan de oost- of voorkant gelegen vertrekken, ontsloten door een achtergang. Tussenmuren zijn ten dele wel, ten dele niet behouden. Wat terug

gaat op de oorspronkelijke indeling heeft monumentale waarde. Hierbij speelt mee dat oorspronkelijke afwerkingen aanwezig kunnen zijn onder de afwerkingslagen uit de jaren zestig en later.

Er zijn van de oudste toestand twee 'stijlkamers' en een paar anderszins prominente ruimtes over. In de loop der tijd is er soms aan geknutseld. De monumentale / cultuurhistorische waarden op onderdelen moet in het werk worden vastgesteld.

In hoofdlijnen gaat voor de eerste en tweede verdieping hetzelfde op als voor de (opghetilde) begane grond: van de indeling uit de nieuwbouwtijd onder Kruijf resteren enkele belangrijkste tussenmuren. Hiermee is meteen duidelijk waar wel en niet gezocht kan worden naar oude afwerkingen.

Hoewel de zolder slechts geleidelijk aan ingedeeld raakten, kan er als illustratie van de voortschrijdende ontwikkeling van het ziekenhuis een positieve cultuurhistorische waarde aan worden gehecht.

Bouwdeel II

Exterieur

Bouwmassa Het gebouw kwam eind jaren dertig tot stand en heeft zijn hoofdvorm ogenschijnlijk behouden. Het gedeelte met de entree, dat tegelijkertijd de verbinding vormt met de oudbouw bouwdeel I B, is in latere instantie vergroot: Aan de zijde van de Bleyenburgstraat lag het bedoelde tussenlid eerst een stuk terug. Het bouwdeel heeft als geheel een positieve tot hoge monumentwaarde. Dit houdt in, dat een – eventuele – toekomstige aanpassing van het tussenlid niet zonder inhoudelijke discussie kan plaatsvinden.

Gevels Aan de gevels is een hoge monumentwaarde toegekend. Slechts op een enkele plaats, op de verdieping aan de binnenplaatszijde, zijn twee vensters veranderd. De aanbouwen tegen de beide entrees zijn deels vernieuwd (oost) of later geplaatst (west).

Constructie

Fundering, kelders, draag- en dakconstructie De constructieve onderdelen gaan grotendeels terug op de bouwtijd, eind jaren dertig. Drie decennia later zijn zoals benoemd wat elementen toegevoegd. De constructies hebben een positieve tot hoge monumentwaarde. Tegelijkertijd bezitten zij geen zeer uitzonderlijke cultuurhistorische betekenis.

Interieur

In bouwdeel II (1938-1939) wordt de indeling min of meer gedictieerd door de draagstructuur die dwars door de kern loopt, zij houdt rekening met de constructie van stalen binten op kolommen. Dat is een belangrijk beginsel, ook vanuit monumentaal opzicht en daar kan in de toekomst weinig aan worden getornd. Om deze reden is een stippellijn in groen aangebracht, welke de categorie positieve monumentwaarde aangeeft. Bij dit bouwdeel geldt in het algemeen: wanneer een nieuwe indeling goed in de historische structuur past, wordt het bouwdeel op een passende wijze gebruikt.

Op alle bouwlagen zijn, zoals mag blijken uit de plattegrondtekeningen, scheidende wanden soms verdwenen. De oorspronkelijke structuur is er nog. Aankledingen zijn zelden of nooit als 'monumentaal' te kenschetsen. Het zijn elementen als hang- en sluitwerk (zowel bij binnen-deuren als bij vensters) die de jaren-dertigsfeer bewaren.

Bouwdeel III

Exterieur

Bouwmassa Het paviljoen is in de kern een rechthoekige doos van twee lagen, waarvan de onderste halfondergronds (souterrain) ligt. Met een smaller tussenlid is dit uit de jaren zestig stammend bouwdeel vastgemaakt aan de korte zijvleugel van Bouwdeel I A (gereed in 1894). Het paviljoen is als geheel plat gedekt. Deze opzet stamt ongeschonden uit de bouwtijd (1964 e.v.) en bezit een positieve monumentale en cultuurhistorische waarde. Aan de lange gevel aan de westzijde ligt een eveneens oorspronkelijke buitentrap.

Gevels De gevels zijn opgebouwd uit geheel open en hoofdzakelijk gesloten elementen, gesitueerd binnen een met kolommen en uitstekende randen gemaakt raster. Waar gedeelten open dan wel gesloten zijn, hangt samen met de vroegere – thans grotendeels verdwenen – inwendige organisatie van Bouwdeel III. De gevelstructuren bezit een hoge monumentwaarde, omdat het het laatste intacte relict is van de opzet van het gebouw.

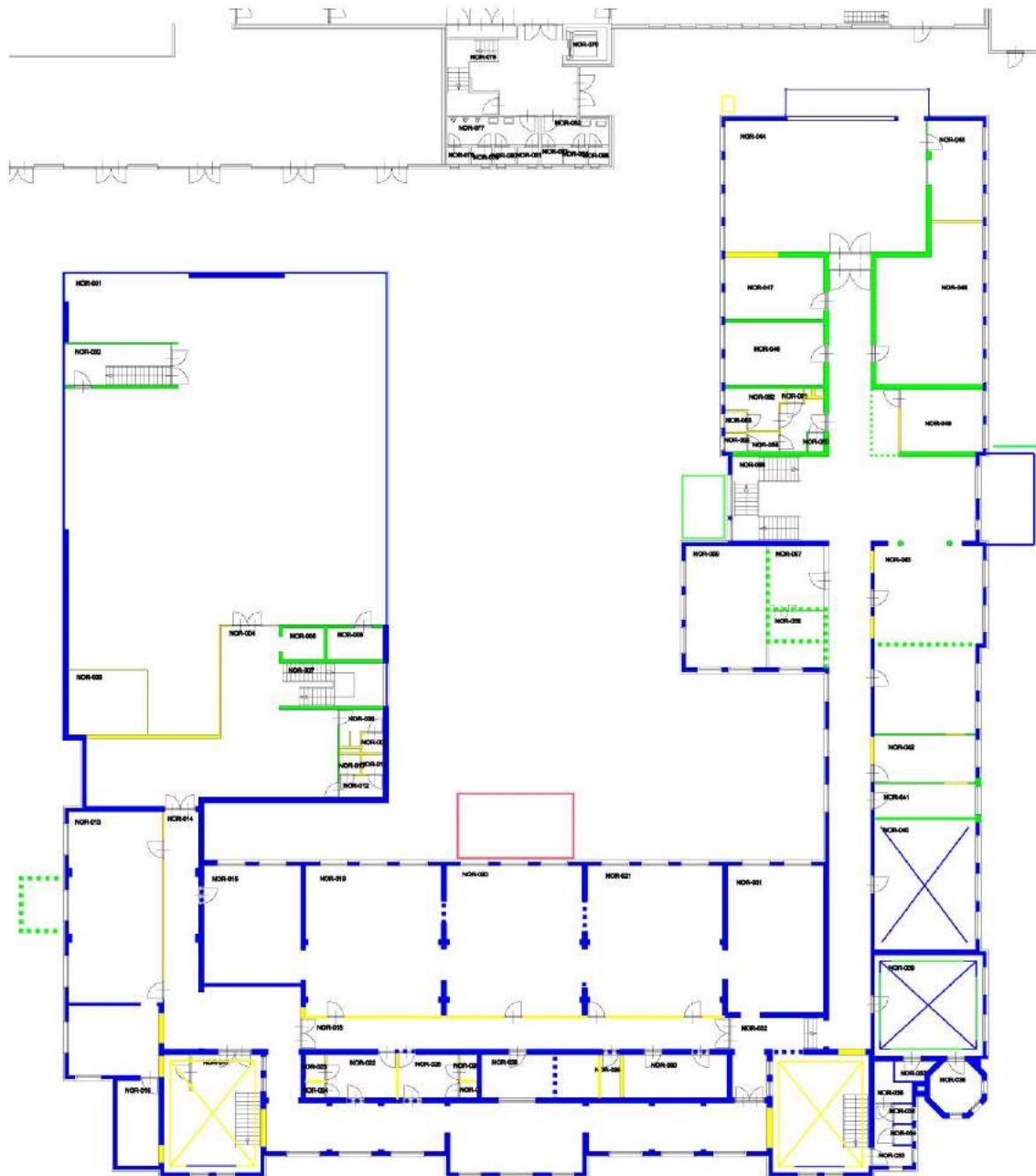
Constructie

Fundering, kelders, draag- en dakconstructie De constructie is samengesteld uit betonnen liggende elementen en stalen staande elementen. Inwendig is een driebeukige structuur tot stand gebracht door twee rijen van kolommen. Kenmerkend is dat de reeksen van het souterrain en van de (opgetilde) begane grond niet per se recht boven elkaar staan. De als een platform uitstekende begane-grond-vloerrand en de dakrand zijn verbonden door kolommen uit H-profielen. Deze maken mogelijk / of suggereren / dat de achterliggende gevelelementen met glas en/of betegelde betonpanelen zelfdragend zijn. Dit geheel heeft een positieve monumentale waarde.

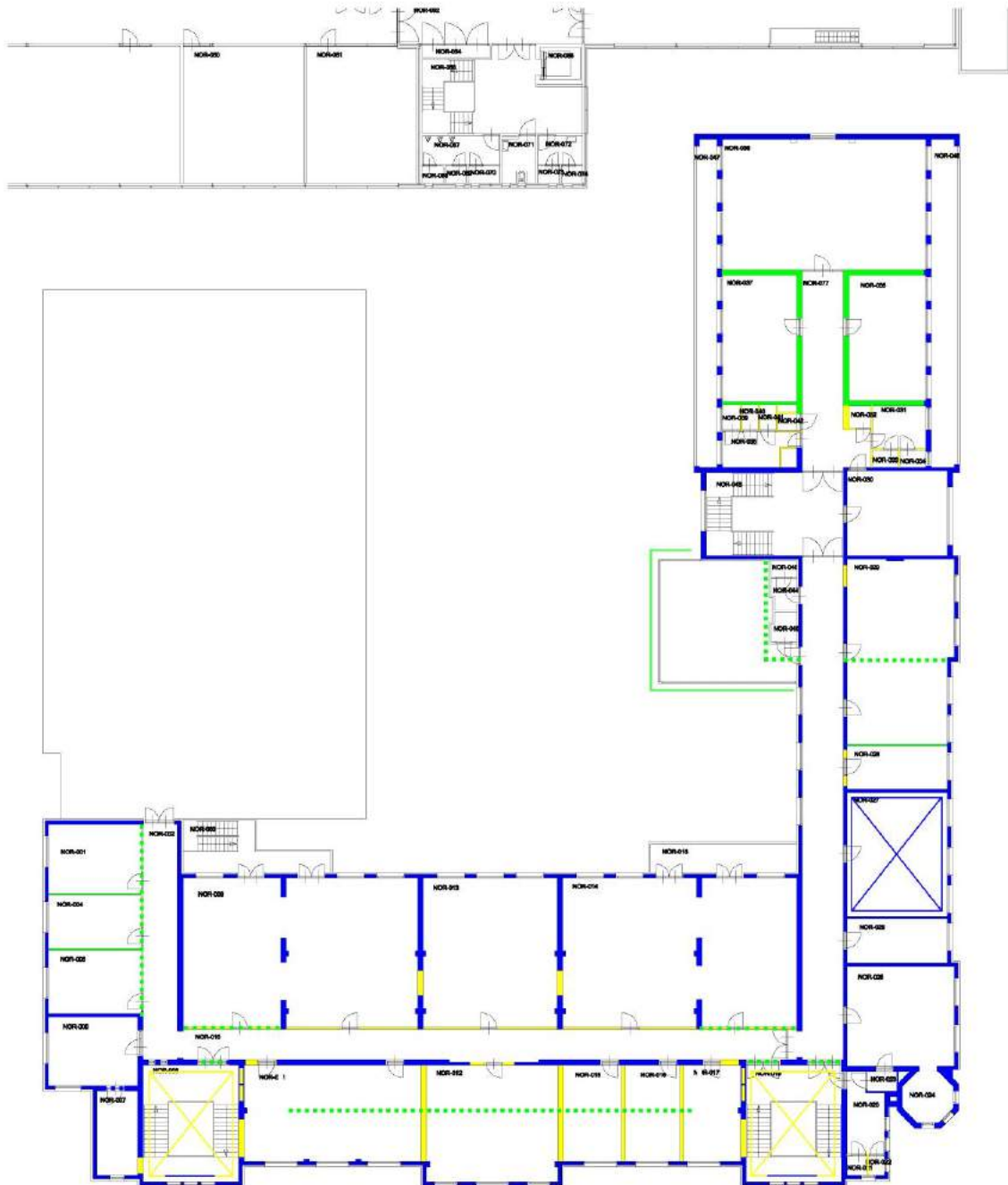
Interieur

In zowel de kelder (of souterrain) als de begane grond resteert nog maar weinig van indeling, aankleding en daarmee 'leesbare' functies. Slechts rondom de stijpunten is sprake van positieve waarden, wat betreft indeling en aankleding.

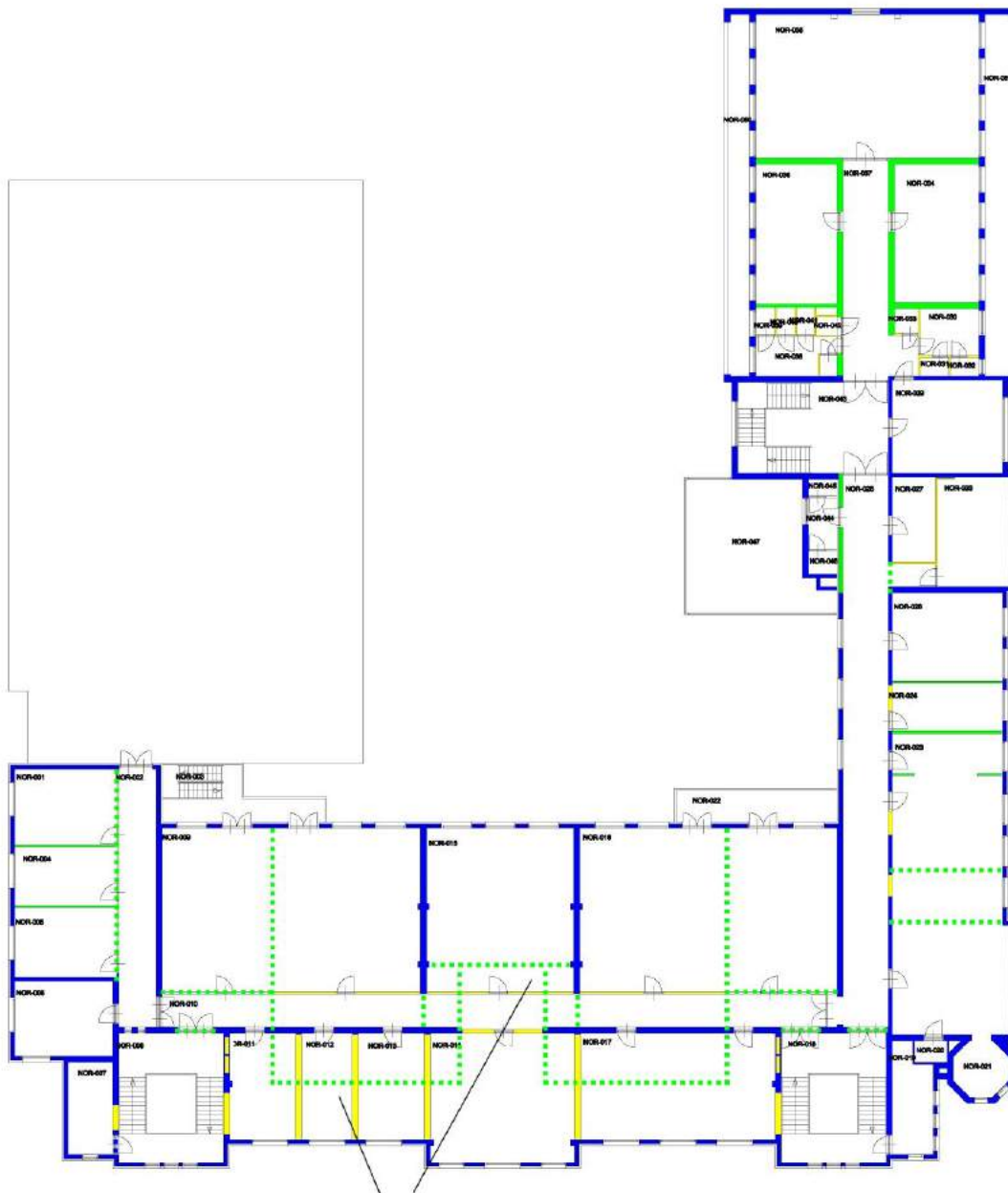
Waardestelling begane grond

Waardstelling eerste verdieping

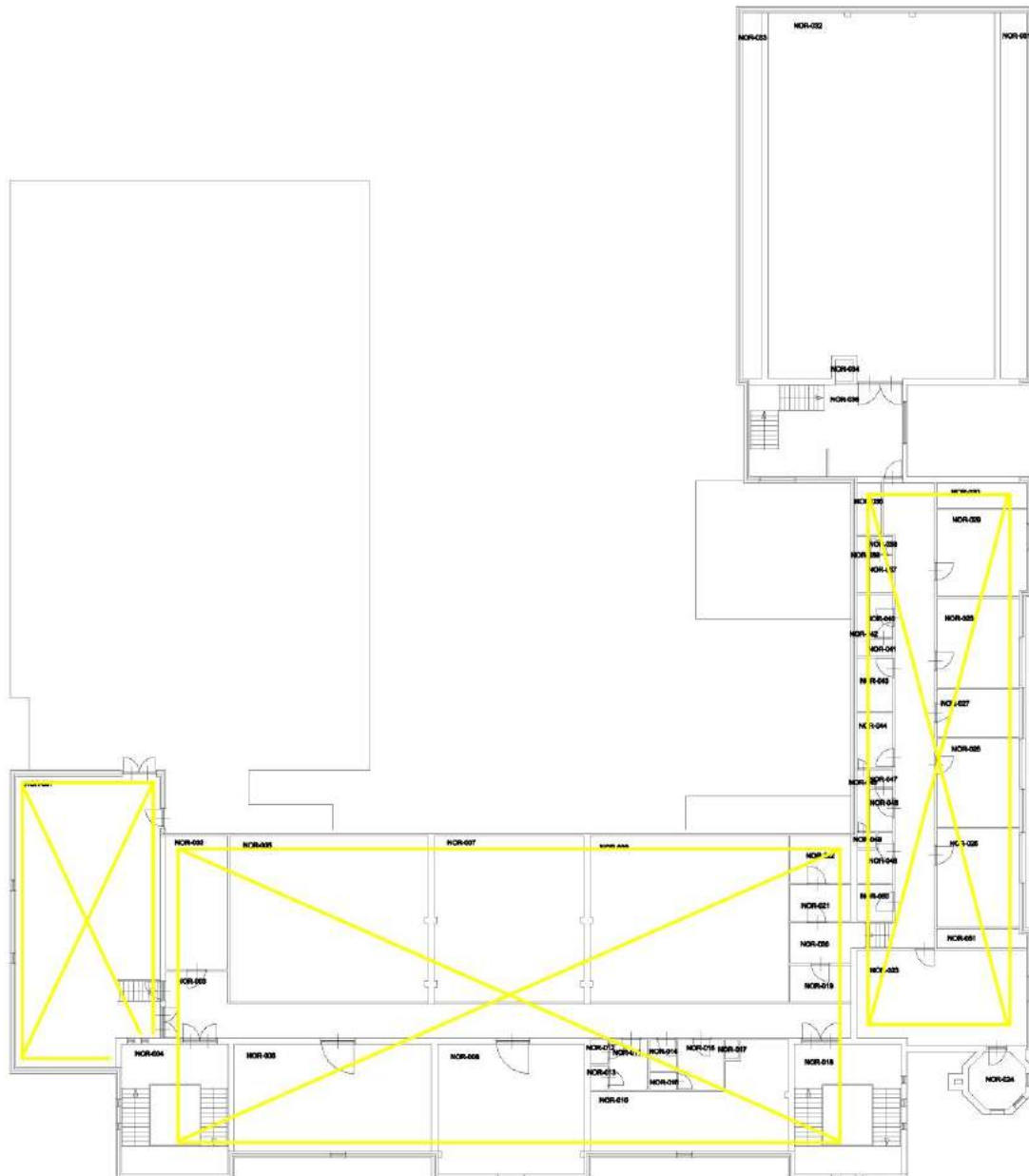

Waardstelling tweede verdieping

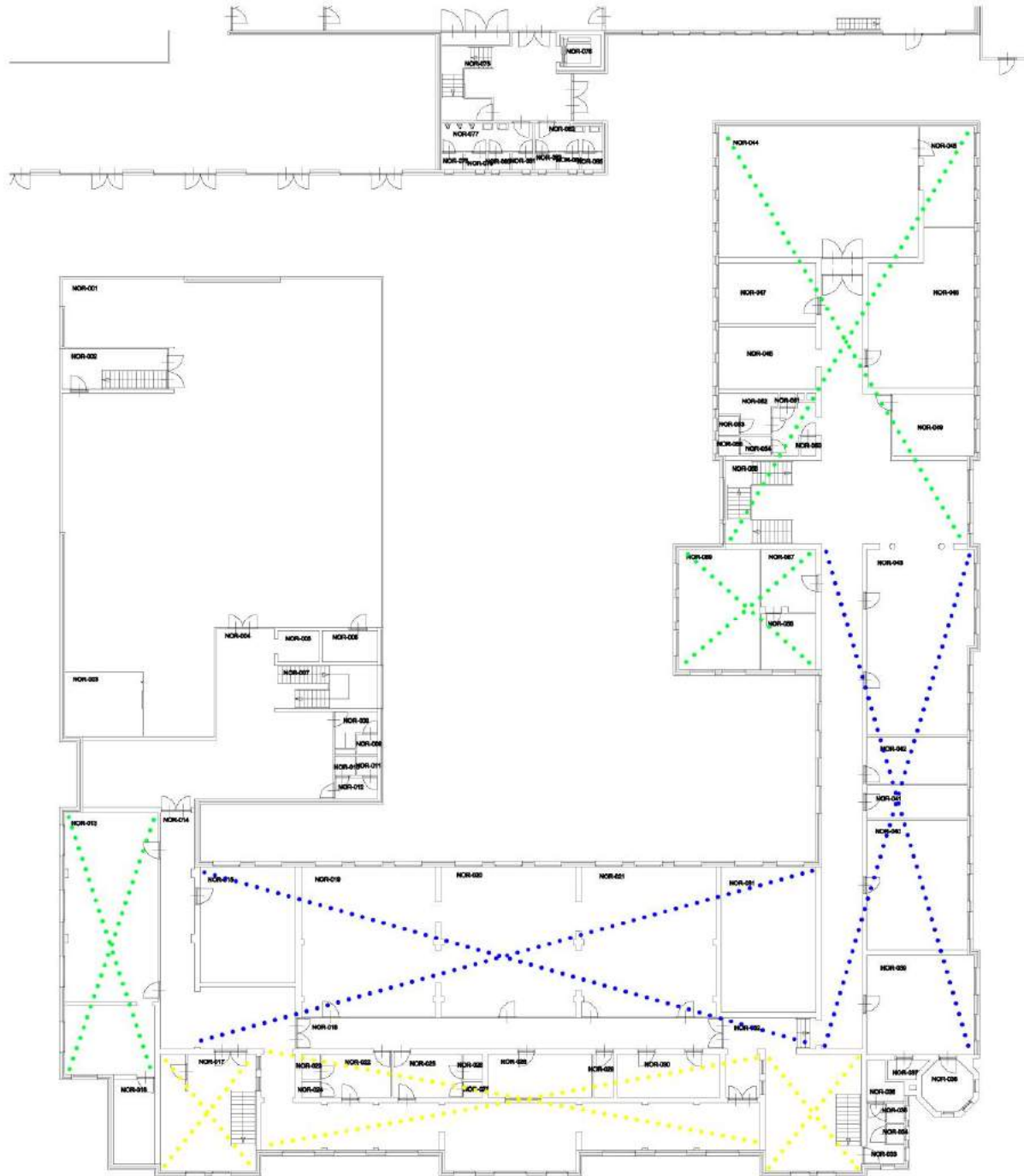

NB Deze contour wordt niet aangegeven om te 'sturen', maar om erop te wijzen dat er op alle bouwlagen historische (draag)structuren en afwerkingen (boven plafonds bijvoorbeeld) bewaard zijn

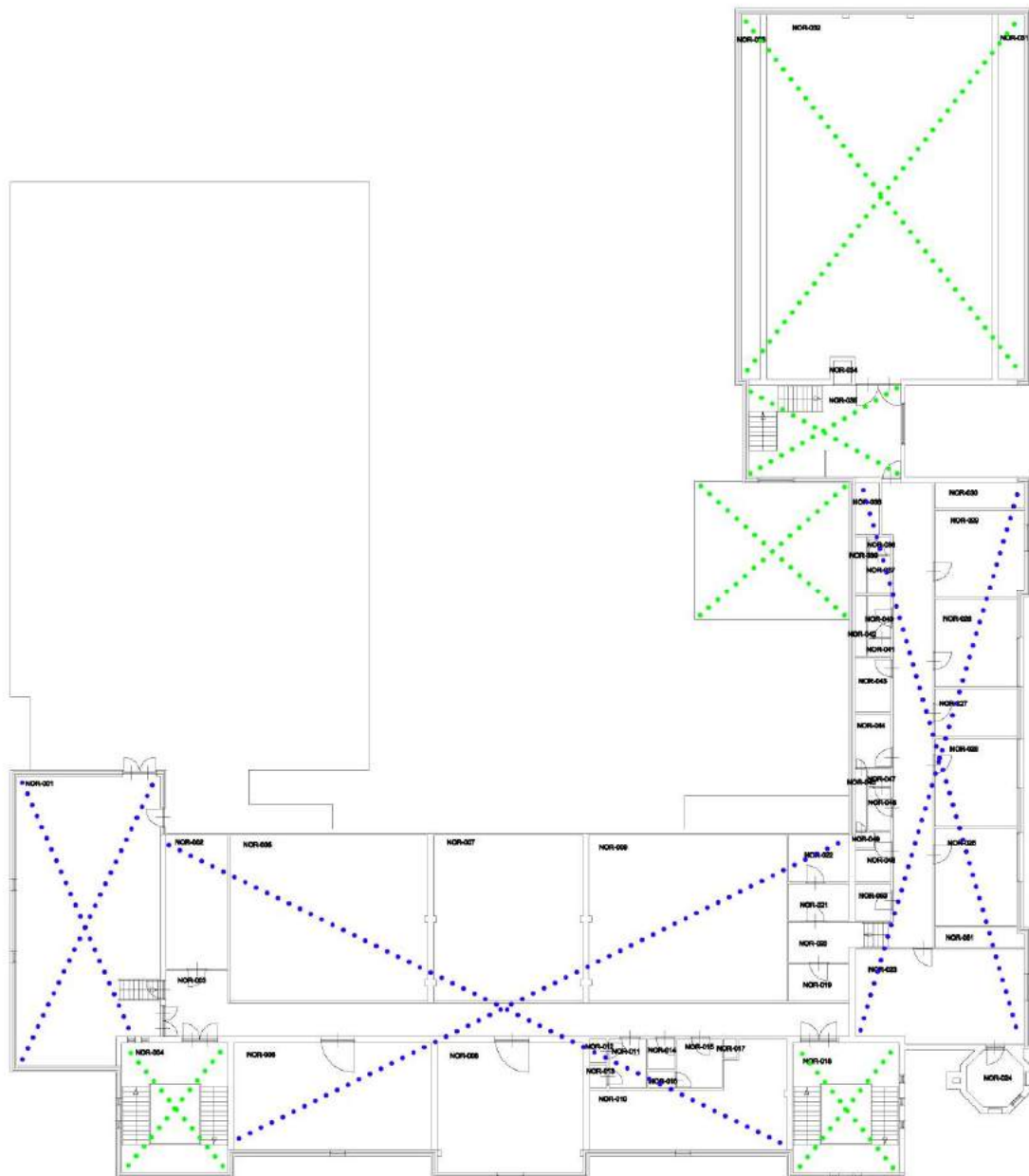
Waardstelling zolders

Waardestelling balklagen

Waardstelling kapconstructies

8 Adviezen

Bij de herontwikkeling en restauratie dient zoveel mogelijk van de bestaande bouwmasa van bouwdelen I (A en B), II en III in stand te blijven. Bouwdeel IV heeft een indifferente monumentwaarde en is in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Bij ingrepen geldt de bestaande toestand in principe als het uitgangspunt. De daarna volgende belangrijkste bouwfase, zeker met het oog op meer restauratieve initiatieven, moeten de respectievelijke hoofdbouwfases als beginsel worden genomen. Dit houdt in dat bij bouwdeel I de 'geest' van Kruijfs ontwerp leidend is, bij bouwdeel II Mertens' ontwerp en bij bouwdeel III Wouda's ontwerp.

In de hiërarchie van tijdlagen komt het saneringsplan uit de tweede helft van de jaren zestig (andermaal onder leiding van architect Wouda) op de derde plaats. Deze fase heeft behalve op bouwdeel III (het paviljoen) ook zijn sporen achtergelaten in bouwdelen I en II. Hoewel van ondergeschikt belang, moet ervoor gewaakt worden dat deze sporen niet geheel verdwijnen. Bij toekomstig ingrijpen wordt er, met andere woorden, naar gestreefd om de wijzigingen op subtiële wijze zichtbaar te houden.

Samengevat is het ergaarder houden van de bouwgeschiedenis te verkiezen boven enerzijds verregaand reconstrueren en anderzijds 'strak trekken'. Bij toevoegingen dient steeds goed gekeken te worden naar c.q. aangesloten te worden bij de overheersende (hoofd)bouwfases. Nieuwe elementen bij interieur en exterieur maken zich ondergeschikt aan het bestaande en dringen zich ten opzichte van het bestaande beeld in materiaal, kleur en detaillering niet op.

Vervolgonderzoek en strippen

Uit het voorgaande is gebleken dat van een aantal vertrekken in bouwdelen I en II bekend is dat er belangrijke interieurafwerkingen aanwezig zijn geweest.

Bij de zalen in de voorvleugel, bouwdeel I A is een deel van de desbrennende muren er nog. Hierbij moet allereerst worden gedacht aan de scheidingswanden tussen de achterzalen op de begane grond (0.06, /07 /08 met nevenvertrekken) en de eerste verdieping (1.06, /07 /08). Ofschoon de voorwanden van die vertrekken in de jaren zestig samenvielen met de voorwanden van de toen gecreëerde dwarsgangen, doen de vele verplaatste doorgangen vrezen dat weinig van de laat-negentiende-eeuwse afwerkingen in redelijke samenhang tevoorschijn kan komen.

Zeker is dat boven de toentertijd belangrijkste vertrekken van de voorvleugel nog imitaties van samengestelde balklagen aanwezig zijn. Hiervan zijn belangrijke gedeelten in de betonnen 'kruipruimten' boven de begane grond en eerste verdieping waargenomen. Op de verdiepingen zijn langs de wanden bovendien consoles langs de zijwanden te zien.

Muurschilderingen die in de jaren dertig in de wachtruimte tegen Mertens' nieuwbouw werden aangebracht zouden nog voorhanden kunnen zijn op met name de westelijke wand van het in bouwdeel I B doorgebroken vertrek I B.0.02.

De stijkkamers op diverse niveaus in de zijvleugel I B zijn in latere jaren vrij grondig gerenoveerd. Toch is ook daar de kern van de laat-negentiende-eeuwse uitmonstering er nog. Waar van toepassing zou in het werk moeten worden afgewogen welke waarden de samenstellende delen vertegenwoordigen.

Iets dergelijks gaat op voor deur- en vensterpartijen van interieur en exterieur: behoud verdient voorkeur, maar waar van toepassing dient ter plaatse een (bouwhistorische) afweging te worden gemaakt.

Opname en Waardestelling in bouwhistorische en monumentale zin op plaatsen waar nu muurwerk en constructies zijn ingepakt kan pas in een later stadium aan de orde zijn. Goede voorbeelden hiervan zijn de gevels I A - j en I B - e en I B - f, die door aanbouwen gedeeltelijk inpandig en/of gewijzigd werden.

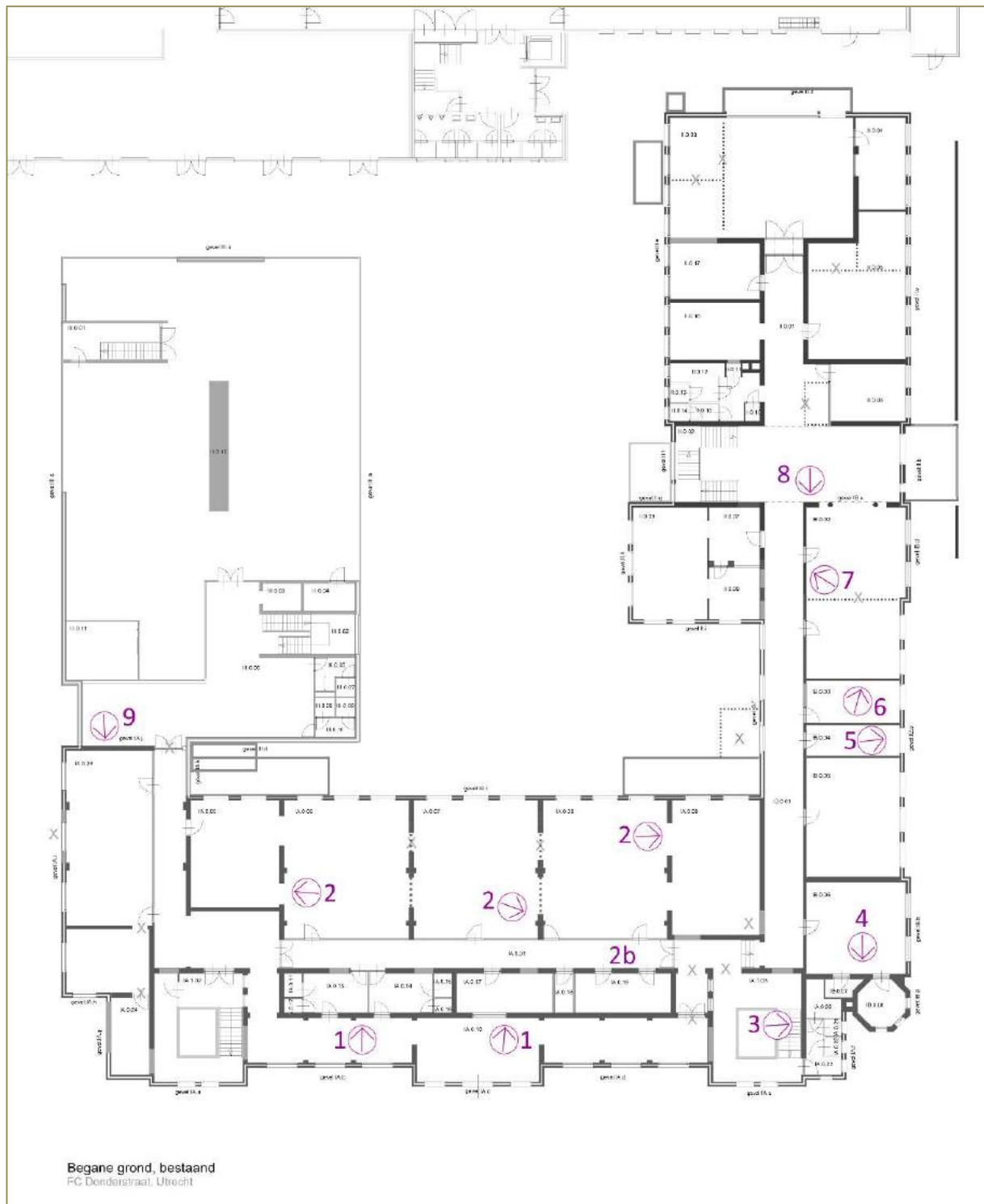
Een interessante vraag is ook, in hoeverre werkzaamheden aan de trappenhuisen in de twee grote traptorens sporen van de oorspronkelijke stijpunten prijsgeven.

Potentiële locaties

De belangrijkste locaties waar historische interieuronderdelen kunnen worden opgezocht, zijn op dit kaartje aangegeven.

- 1 Bouwdeel I A. Op de begane grond is de achterwand van de gang langs de voorgevel behouden. Op de andere bouwlagen is dat niet het geval. Op de wand kunnen rondom doorgangen en bijvoorbeeld nissen historische afwerkingen behouden zijn. De Nordined-tekeningen 'bestaand' die wij als onderlegger gebruiken zijn niet accuraat voor deze zone.
- 2 Bouwdeel I A, begane grond, eerste en tweede verdieping. De zalen en grote vertrekken aan de achterzijde zijn gedeeltelijk behouden. De voorwand is opgeschoven, in zijmuren zijn brede(re) doorbraken gemaakt in vroeger blinde wanden of bij oorspronkelijke doorgangen. De plekken van de doorgangen zijn onnauwkeurig en soms ronduit foutief op de Nordined-tekeningen aangegeven.
- 2b Bouwdeel I A, tweede dwarsgang. Boven de dwarsgang die omstreeks 1968 werd afgescheiden van de zalen ligt op meerdere bouwlagen een tweede, lagere gang op een betonnen tussenvloer. In deze zone is veel van de bewaarde vloerconstructie (moer- en kinderbinten met consoles) en het één en ander van de geschilderde wandafwerkingen te zien.
- 3 Bouwdeel I A, traptorens. Beide trappenhuisen zijn met doortastendheid vernieuwd in de late jaren zestig. Mede op grond van toen gemaakte tekeningen van de uit 1894 stammende trappen kan worden vermoed dat historische afwerkingen op de wanden resteren.
- 4 Bouwdeel I B. De stijkkamers die boven elkaar voorin dit bouwdeel liggen zijn gedeeltelijk gereconstrueerd en opnieuw aangekleed. Hier moet gelabeld worden wat daadwerkelijk tot de opzet behoort en bij herstelwerk als uitgangspunt kan dienen. (In de onderzoeksperiode waren de ruimtes door gebruik niet te analyseren.)
- 5 Bouwdeel I B, begane grond. In deze travee bevond zich tot de late jaren dertig de vestibule van één van de hoofdentrees. Wat resteert er van (wand)afwerkingen?
- 6 Bouwdeel I A. In deze travee was een trappenhuis gevestigd. Wat resteert er van (wand)afwerkingen?
- 7 Bouwdeel I B / II, begane grond. Architect Mertens brak omstreeks 1938 de voormalige achtergevel door om vanuit zijn nieuwbouw toegang te creëren naar een nieuw te maken publiekswachtruimte. Van een oude foto weten we dat er wandschilderingen waren. Toen het vertrek

- een generatie later nog eens vergroot werd, verdween een van de desbetreffende wanden. Op de westelijke zijmuur is misschien iets wezenlijks behouden.
- 8 Bouwdeel I B / II, alle bouwlagen. Wat is er over van de buitenafwerking van de laat-negentiende-eeuwse achtergevel van bouwdeel I B?
 - 9 Bouwdeel I A, alle bouwlagen. Wat is er over van de buitenafwerking van de laat-negentiende-eeuwse achtergevel van de korte zijvleugel links?

Bijlage: redengevende omschrijving

Rijksmonumentnr: 514369

Ooglijdersgasthuis, Utrecht, F.C. Dondersstraat 65

Type object	Bouwkunst; gebouw, overig
Trefwoorden	Openbare gebouwen Ziekenhuis Gezondheidszorg Cult., gezondh., wetenschap
Dateringen	1892 t/m 1892
Juridische status	rijksmonument
Cultuurhistorische waarde	zeer hoge waarde
Kenmerkendheid	nationaal
Zichtbaar	ja
Gebruikte ondergrond	Bridgis
Adres	F.C. Dondersstraat 65 3572 JE Utrecht Nederland
Gemeente	Utrecht (344)
Provincie	Utrecht

Inleiding

In 1892 gebouwd Nederlands GASTHUIS Voor *Oogleiders* [mijn cursief, JV], gesticht door F. C. Donders en ontworpen door architect D. Kruyf in neo-renaïssancestijl. Het gasthuis bestaat uit een hoofdgebouw aan de F.C. Dondersstraat en een vleugel aan de Bleyenburgerstraat, beide daterend uit 1892-94. Vervolgens een uitbreiding aan het hoofdgebouw aan de noordzijde uit

1938-39 in stijl van het Nieuwe Bouwen. Voorts van bescherming uitgesloten uitbreidingen op de hoek Evertsenstraat/ Bleyenburgstraat uit 1950 en op het binnenterrein uit 1967.

N.B. De vleugel aan de Cornelis Evertsenstraat uit 1902 in Neo-renaïssancestijl is recentelijk gesloopt en vervangen door nieuwbouw.

Omschrijving

Hoofdgebouw met drie bouwlagen en meerdere kappen, met voorgevel gericht op de F.C. Dondersstraat, met negen traveeën brede middenpartij met risalerende centrale ingangspartij opgetrokken tot tuitgevel, het geheel geflankeerd door twee hoektorens, waarvan de linker in de as van de F.C. Dondersstraat. Geheel in baksteen uitgevoerde gevel op natuurstenen plint, witte baksteen banden en diverse natuurstenen decoraties. Middenpartij met rondboogvormige vensters met gekleurde motieven in de bogen, bladmaskers als sluitsteen, schuifvensters en sierankers tussen de vensters, vensters in de middenrisaliet zijn gekoppeld. De ingangspartij is uitgevoerd met natuurstenen driekwartzuiltjes met cannelures en een opbouw met tympan, klimmend drielichtvenster en diverse sculpturale decoraties. Aan weerszijden van de dubbele deur twee smalle rondboogvormige vensterlichten met daarboven bladmaskers. Topgevel met klimmende spitsboogvensters met glas-in-lood, natuurstenen dekrand en bekroning met bakstenen natuursteen en siersmeedwerk. De hoektorens zijn opgebouwd uit drie geledingen onder een vierkante spits. De zuidoostelijke (rechter) toren heeft in het onderste bouwdeel een natuurstenen omlijsting en boven een dubbel rondboogvenster een natuurstenen cartouche met het opschrift 'liefdadigheid de grondslag van 't geheel'. De tweede torengleding heeft over de gehele hoogte een rondboogvenster met bakstenen traceringen, de derde bouwgeleding heeft aan iedere zijde vijf gekoppelde smalle rondboogvensters, waarvan de buitenste twee blindnissen zijn. De geledingen worden gescheiden door natuurstenen waterlijsten. Voorts is er geveldecoratie in vorm van speklagen, gekleurde mozaïeken in de rondbogen boven de vensters, natuurstenen basementen van de traceringen, natuurstenen sluitstenen en een dubbele tandlijst ter afsluiting onder de goot. De torenspits heeft aan alle zijden dakkapellen, eveneens gedekt met spitsen met daarboven, halverwege de kap, aan alle zijden een kleine dakkapel. Bovenop de torenspits siersmeedwerk. De toren aan de zuidwestzijde (links), in de as van de F.C. Dondersstraat heeft een identieke vormgeving met uitzondering van, in het eerste bouwdeel een cartouche met opschrift 't Gasthuis voor Ooglijders' en in derde bouwdeel een grote klok. De elf traveeën brede vleugel aan Bleyenburgstraat heeft op de overgang naar de hoofdvlleugel een achthoekig torentje onder ingesnoerde spits. Deze zijvleugel heeft een souterrain en drie bouwlagen, de twee traveeën brede hoekrisalieten zijn opgetrokken tot tuitgevels, en hebben dwars geplaatste zadeldaken. De geheel in baksteen uitgevoerde gevel heeft vensters onder rondboog velden met natuurstenen boog- en sluitstenen, boogvulling met geometrisch siersmeedwerk en tussen alle vensters sierankers. De bouwlagen worden gescheiden door waterlijsten. In de middenpartij is een verdiept liggende ingangspartij gesitueerd. De beide topgevels zijn identiek met een rechthoekig en rond venster erboven, gevat in decoraties van ondermeer bakstenen geometrische patronen en sierankers. De gevel wordt afgedekt met natuurstenen deklIJst en met een bekroning van baksteen, natuursteen en siersmeedwerk. Boven de dakrand zijn drie dakkapellen onder tentdakjes en daarboven vier dakkapellen, voorts nog bijzonder vormgegeven schoorstenen.

Aansluitend aan deze gevel een uitbreiding uit 1938-39 op vierkante plattegrond van drie bouwlagen en plat dak. Deze gevels zijn geheel in rode baksteen opgetrokken, waarbij de tweede bouwlaag terugliggend is uitgevoerd met inpandige galerij, de derde bouwlaag eveneens terugliggend. Beide bouwlagen hebben afscheidingen in glas en ijzer.

Waardering

Voormalig OOGLIJDERSGASTHUIS uit 1892-94 en 1938-39 van algemeen belang vanwege architectuurhistorische waarde als voorbeeld van een in neo-renaissancestijl voorzien van zorgvuldige detailleringen opgetrokken ziekenhuis. Van cultuurhistorische waarde vanwege het specifieke doel een ziekenhuis voor ooglijders op te richten alsmede vanwege de verbondenheid met professor F.C. Donders die voor de ooggeneeskunde van bijzondere betekenis is geweest. Tevens van stedenbouwkundig belang vanwege de markante situering.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, afdeling Monumentenregistratie en Subsidies, info@cultureelerfgoed.nl

Beschreven door onbekend

Datum publicatie 20010522

Laatste wijziging 20111202

Beheer geo bestand Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, e-Kennis

Verwijzing http://www.kich.nl/kich2010/rapport.jsp?id_qualifier=ODB:Rijksmonumentnr&id=514369

